

Sanctorum & animarum, & per Octavas dictarum Festivitatum octavas habentium, singulis diebus Dominicis & festivis causa devotionis ac peregrinationis accesserint, seu qui Missis, Matutinis, Vesperis, aut aliis quibuscumque devotis officiis ibidem interfuerint, nec non qui ad fabricam prædictorum Altarium, luminaria, ornamenta, aut quævis alia manus adjutrices porrexerint, vel qui in eorundem testamentis, aut extra, aurum, argentum, vestimentum aut aliquid aliud subsidium dictis altaribus donaverint, legaverint, aut procuraverint, quotiescunque, quodcumque aut ubicumque præmissa, aut aliquid præmissorum devote fecerint, de Omnipotentis Dei misericordia beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus Auctoritate confisi singuli Vestrum quadraginta dies criminalium & annum venialium Indulgentiarum de injunctis eis penitentiis misericorditer in Domino relaxamus perpetuo valituras. Et in præmissorum omnium & singulorum evidens testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus appendendum. Datum & actum, Anno & die prænotatis.

Ex hoc consecrationis testimonio iterum constat, quam familiaris, quam frequens Progenitoribus nostris & Canonicis Wengensibus erga sacra Amantissimi Salvatoris nostri quinque vulnera fuerit devotio.

Conradum Anno 1381. adhuc in vita fuisse superstitem certo constat, cum hoc ipso anno quædam prædiola nostra in Laupheimb locaverit pro vitalitiis Conrado Suberhard de Laupheimb ulteriore illius acta nos profus latent ob dispersionem Fratrum suorum Monasterio carentium. Atque cum hoc Præposito in Insulis ultimo finitur etiam prima Periodus nostræ historiæ, quapropter transicum facio ad Periodum secundam, quæ varias denuo fatorum vicissitudines oculis legentium subjiciet.

P A R S II.

Sive

PERIODUS SECUNDA.

Historia exemptæ Canonix Wengensis,
translatæ in urbem.

C A P U T I.

De Petro Neger Præposito Primo intra civitatem.

§. I.

Petrus præficitur Wengensibus Canonicis.

Delati tandem sumus ad Periodum secundam nostri exempti Collegii, cujus valde turbulenta fuere initia: Vix non exclamare cum Poeta licet: *Hæc facies Trojæ, dum caperetur, erat.* Muri habitationis nostræ erant destructi, lapides Sanctuarii dispersi totum fere ædificium solo æquatum, fundi montis S. Michaelis autoritate Magistratus oppidanis pro modico pretio locati, Præpositus Conradus desolatus, a suis Confratribus pene omnibus desertus, qui per Sueviam ac vicinas regiones dispersi victum & vestitum apud Patronos quærentes a mendicatu haud longe distabant. Admissi quidem sumus in civitatem, sic Monasterio hostilem in modum destructo, ac per annos satis multos, domum quandam, quæ attinebat ad nos (*Des Hurters Haus* dictam) incoluimus. Verum cum illa omnibus non sufficerent, paucos duntaxat Confratres spoliatus Præsul alere potuit, reliquis, ut jam dictum, alibi sustentationis gratiam quærentibus. Cum paucis itaque filiis suis divina celebrare coactus est in Capella S. Jacobi in foro civitatis extructa quæ tunc Monasterio nostro incorporata fuerant. Hæc ex traditione ad-

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera,

O O O O

no 11.

notavit Historiographus noster, dum ita narrat: *Post destructionem Monasterii Præpositus commoratus est cum quibusdam Fratribus conventualibus in domo sua, quæ tunc Monasterio attinebat, nunc vero Des Hurters Haus bey der Blau nominata, divina persolvit in foro civitatis in Ecclesia S. Jacobi, quæ tunc Monasterio incorporata fuerat. Accursum huic miseriam affunderat perpetua Monachorum Augiensium cum Magistratu Ulmensi discordia. Hi, ut civium Ulmensium animos emollierent, nobis afflictis nec minimum attulere solatium, nec in gurgite vasto natantibus manum auxilii prætulere. Sed nec præbere jam poterant, qui illo tempore a priori sua potentia jam dejecti cum maxima paupertate colluctabantur. Verum justus, qui miseros mortales ob peccata punire & affligere solet, Deus post actam penitentiam iterum solatur, ac prostratos erigit.*

Succubuit tandem sub onere tot miseriarum Conradus Præpositus, ac viam omnis carnis iniit, supremisque fati concessit anno nobis quidem ignoto; probabile tamen est mortem illius incidisse circiter in annum 1384. Post mortem Antistitis sui, Canonici nostri convocatis omnibus, qui ad novi Capituli electionem vel adesse deberent, vel intra debitum temporis spatium possent acvellent, solemnitatibus consuetis ad ipsum Electionis actum quidem processerunt; concordari tamen minime poterant, adeo quidem, ut re infecta dissolutus fuerit eligentium cœtus. Hoc ipso anno 1384. præfuit Augiensi Monasterio Mangoldus de Brandis, de quo narrat Bruschius quod contenderit olim cum Senatu populoque Constantiensi, cumque ejus urbis aliqui Piscatotes temerario ausu Abbatem contemnentes in aquis ejus piscarentur, quinque ex eis caperit, & proprio digito suo excæcatis in urbem remisit. Atque hanc occasionem fuisse, cui Constantienses factum hujus Abbatis indigne ferentes schopolam arcem & alia quædam Monasterii domicilia exusserint & incendio devastarint. Ad hunc Mangoldum cum delatum fuisset ab Ulmensi Magistratu, non convenisse Canonicos Wengenses in electione, absque mora per Wernherum Monasterii Augiæ Decanum negotio huic sese immiscuit, ac litem terminavit, ad mentem Magistratus, qui præ cæteris Mangoldo Petrum Neger ad Præposituræ dignitatem commendavit, quam etiam per modum provisionis obtinuit. Tota hujus rei series ex sequenti documento robur suum accipit, sit tamen genuinum illud ac authenticum sit, quod valde suspectum mihi reddunt plurima præsertim Ordinationes contra omnia jura & omnem juris ordinem, summaque indiscretionem eidem adjecta, etsi additum quoque sit: *Præscriptos itaque articulos a Præposito præfato ejusque Confratribus arctius observari volumus, nec intendimus derogare juribus, immunitatibus, & laudabilibus consuetudinibus Monasterii Augiæ majoris, nec Monasterio in Insulis præscripto.* Videamus autem hujus documenti monstrum, ut & posteris pateat, quam grave fuerit Collegii nostri jugum ab Augiensibus nobis impostum.

§. II.

Confirmatio Petri & a Wernero Augiensi Decano præscripti Articuli.

Nihil hoc documento ineptius, nihil hisce articulis absurdius excogitare posset. Elapso primum Sæculo in hujus centonis devenimus notitiam occasione gravissimi cujusdam Processus contra Collegium Wengense instituti, fuisse dicitur illius Author Monachus Augiæ divitis Decanus, ex illustri Liberosum Baronum de Roseneck, postmodum e vivis abeunte Mangoldo, in Abbatem Augiæ electus; fingiturque hic Decanus confirmationem hanc, & adjectos eidem articulos ex commissione Mangoldi Abbatis sui concepisse *Anno 1384. in Vigilia S. Andreae Apostoli*, certum autem ac evidens est ex Epitaphio præfati Mangoldi, quod jam obierit hoc ipso anno vigesima quinta Octobris, quod apud Bruschium ita sonat: *Anno Domini 1384. Octavo KL Novembris obiit Mangoldus de Brandis Abbas Monasterii Augiæ majoris, Episcopus electus Constantiensis.* Hoc solo argumento satis utique in lucem ponitur scripti hujus falsitas. Videatur Bruschi Chronologia V. Augiæ dives. Item Manlii Chronicon Constantiense, In Mangoldo de Brandis. Vide tamen, & lege latissimi figmenti formulam:

Nos

Nos Wernherus *Permissione Divina* Decanus Monasterii Augiæ majoris, immediate Sedis Apostolicæ pertinentis, Ordinis S. Benedicti Constantiensis Diæcesis, ad universonum notitiam scripto deducimus, quod cum Monasterium in Insulis prope Ulmam, Canonorum Regularium per Præpositum solitum gubernari, Abbati Monasterii Augiæ majoris, qui pro tempore fuerit, & ex nunc nobis sede vacante, & dicto nostro Monasterio, ut & tanquam eorum vero ordinario & superiori, ab antiquo ita, quod ejus contrarium nemo recordatur, imo verius a tempore dotationis ejusdem Monasterii pertinuit, & de facto pleno jure pertinere dignoscatur, eisdem quoque Canonicis Regularibus, si in Electione Præpositi ipsi, vel major, aut eorum pars sanior concordarint, Electum Præpositum habeamus de jure confirmare. Si autem in electione Præpositi scissuræ fuerint & discordiæ, ipsis juxta Consilium & voluntatem *Advocati* dicti Monasterii Præpositum præfere debemus. Cum vero nuper, ut credimus, inimico generis humani inter præfactos Confratres Monasterii in Insulis zizaniam seminante iidem Canonici Regulares in Electione Præpositi concordare nequirent; Nos *Sede vacante*, & ex Commissionem Domini Mangoldi electi Abbatis Monasterii Augiæ majoris, ipsis juxta constitutionem quondam Dotatoris ejusdem Monasterii in Insulis, & mentem Consulium in Ulma pro Advocato ipsius Monasterii in Insulis se gerentium, secundum consilia juris peritorum, Dominum Petrum dictum Nayer, pridem dicti Monasterii in Insulis confratrem, Christi nomine invocato, soloque Deo præ oculis habito, in Dei nomine in præpositum Monasterii in Insulis confirmavimus & præfecimus, & nos denuntiamus scripto præfenti confirmasse ac præfecisse, adhibitis in præmissis solemnitatibus solitis, debitis, & consuetis, mandantes Confratribus ejusdem Monasterii, præsentibus & futuris in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis, quatenus ipsi in omnibus licitis, & honestis, & eorum regulam concernentibus, dicto Domino Petro, ut & tanquam eorum vero perpetuo Præposito jugiter obtemperent, intendant & obediant, ac mandata ejus inviolabiliter observent, eumque tractent, teneant, nominent & reputent eorum verum & legitimum Præpositum, & animarum suarum Pastorem.

Sane, quia multarum fide dignorum rumor sedulus aures nostras propulsavit, quod in retractis temporibus pridem Præpositi Monasterii in Wengen, alias in Insulis, & confratres eorundem, a longo tempore, quod dolentes referimus, ut dicitur, Dei timore hominumque rubore post tergatis, juxta dictamen regulæ suæ vivere recusarunt, & cultum Divinum, ut tenebantur, quasi omnino perficere neglexerunt, vel saltem tepide & minus debite perfecerunt, in propriæ salutis Eorum dispendium, & scandalum plurimorum.

Nos, ne sanguis eorum de manibus nostris requiratur, ex officii nostri debito, ut tenemur, cupientes ipsorum vitam ordinare actus informare, excessus corrigere & mores componere, Dominum Nayer Præpositum præfatum, ac omnes suos confratres, præsentibus & futuros subscriptis adstrinximus articulis, ut, si, quod absit, ipsos timor Dei a malo non revocaret, saltem ipsos coërceat medicinalis disciplina, quam ob id solerti cura excogitavimus, quam præsentibus ex certa nostra scientia inscribi mandavimus:

1. Primo videlicet, quod prænominatus Præpositus per se ipsum, nisi infirmitate corporali detineatur, aut sui Monasterii causa contrarium exposcat, una cum suis Confratribus, prout tenetur, divinum cultum rite statutis ad hoc ab Ecclesia certis temporibus, dictari faciat, disponat & ordinet celebrari juxta nostri & Consulium in Ulma pro advocato dicti Monasterii se gerentium informationem & voluntatem, dolo in his amotis penitus & fraude.

2. Item, quod dictus Præpositus cum bonis & rebus quibuscunque dicti Monasterii in Insulis, quocunque nomine censeantur, mobilibus & immobilibus, nihil aliud faciat nec attentare præsumat, nisi quod licitum, congruum est, & honestum, & quod fidelem Præpositum & Dispensatorem cum hujusmodi disponere decet & congruit, & quod in his consilia Consulium in Ulma expetat & requirat, eo dempto, quod iidem Consules ipsum Monasterium in bonis & rebus suis ultra debitum aut expediens non gravent aut damnificent modo quovis.

3. Item, si quod absit, dictus Præpositus vitam inordinatam assumeret, exinde, si causa temporalis fuerit, in qua sic graviter excesserit, habeant dicti Consules in Ulma a nobis in commissis, eundem Præpositum super hoc admonere & hortari, quod ab hujusmodi excessibus, qui ipsius statui non congruunt, respiscat, quod si facere noluerit, poterunt dicti Consules proventus & redditus ipsius Monasterii tamdiu arrestare, quousque dictus Præpositus vitam suam in melius

ius commutet, illudque faciat, quod ante facere recusabat. Sane si hujusmodi excessus adeo gravis esset, aut horribilis, quod propter ipsum dictus Præpositus suis demeritis exigentibus ipsa Præpositura privari, & ab ea merito repelli deberet & destitui; si causa vel excessus temporalis fuerit, ex nostra Commissione habeant dicti Consules potestatem, nostris tamen cum consiliis, eundem Præpositum destituere, & hujusmodi Præpositura privare.

Sin autem causa spiritualis fuerit, debebunt dicti Consules talem aut tales excessus Abbati Monasterii nostri in Augia pro tempore existenti vel Nobis denuntiare, & exinde debemus juxta Ipsorum Consulium voluntatem ipsum Præpositum ab ipsa sua Præpositura destituere, deponere penitus & amovere.

4. Item præfatus Præpositus, præsentem, ac suam confirmationem aliis in literis a nobis obtentam, dilatione postposita, tradere & assignare debet, ad cautelam potestati & clausuræ dictorum Consulium, & si ipse, suis demeritis exigentibus, ab ipsa Præpositura, ut præmittitur, destitueretur, post hujusmodi destitutionem per Juramentum ab eo de & super his & aliis præscriptis & subscriptis de sancta Dei Evangelia solemniter præstitum non debet repetere dictam Præposituram per se, nec per alium vel alios, publice vel occulte, aut quovis quæsito colore; Quod si hoc, quod absit, transgrederetur, in omni foro, tam Ecclesiastico quam civili causam hujusmodi de jure perdere debet.

5. Item dictus Præpositus obligetur computum & rationem facere de omnibus redditibus & Proventibus Monasterii sæpe dicti totiens quotiens visum fuerit Consulibus ante dictis.

6. Item statuimus, quod, quando ex nunc in antea Confratres dicti Monasterii juxta tenorem privilegiorum suorum eligere voluerint Præpositum, quod ex tunc assumere debent literatos viros, qui placuerint, & Magistrum civium in Ulma, qui pro tempore fuerit, cum aliquot viris providis de Consilio Ulmensi, qui hujusmodi intersint electioni, in eventum, ut si, quod absit, aliquis dictorum fratrum timore Dei postposito eligere vellet personam inhabilem, quod talis timeat assidentes, & habilem eligat & idoneum ad præficiendum.

7. Item volumus, quod si in futurum dicti Confratres, quod absit, inter se graviter discordarint, quod ad Abbatem Augiæ majoris, qui pro tempore fuerit, aut ad nos hujusmodi discordia deferatur decidenda, nisi in causa temporali fuerit, tunc enim habeant dicti consules hujusmodi causam terminare.

Nolumus tamen dictis Confratribus ab aliquo manus violentas imponi, sed si quis eorum enormiter excefferit, nobis præsentetur puniendus.

8. Item volumus, quod denuntietur dictis Confratribus, quod si quis eorum enormiter excefferit, quod propterea puniri debeat tam in rebus quam in corpore, maxime carcere, semper tamen juxta Domini Abbatis prædicti aut nostrum decretum.

9. Etiam volumus, quod si quis fratrum prædictorum suam præbendam, ut tenetur, ex protervia mereri noluerit, quod eadem præbenda detur ei, vel eis, qui eam mereantur.

10. Statuimus etiam, quod ex nunc in antea sæpe dictus Præpositus & ejus confratres, nulli præbendam Monasterii sui conferat, nisi voluntate & Consensu sæpius dictorum Consulium accedeate. Præscriptos itaque articulos a Præposito præfato ejusque Confratribus arctius observari volumus, in nullo tamen per ipsos volumus, nec intendimus derogare juribus, immunitatibus, & laudabilibus consuetudinibus Monasterii Augiæ majoris, nec Monasterio in Insulis præscripto. In quorum omnium & singulorum præmissorum evidens testimonium præsentem ex certa scientia fecimus communiri. Datum in Monasterio nostro prædicto, anno Domini MCCCCLXXXIV. Vigilia S. Andreæ Apostoli.

Hic ineptissimarum litterarum tenor est, Quares merito, an saltem Mancgaldi Augiæ majoris subscriptæ sint nomine? an illius sigillo munitæ? at qui subscribi, qui muniti poterant a jam mortuo? an licuisset soli Decano contra jus commune similes ferre leges, & personas regulares sæculari Magistratui subdere? an res ista inter alienos acta vim habere debuisset, vel potuisse apud Antecessores nostros? An tuta conscientia simili iniquitatis vinculo sese potuissent ad obedientiam obstringere? meliora certe de illius temporis prudentissimo Magistratu præsumenda sunt, nec ullatenus credendum, quod hujusmodi præstigiis aurem præbuerint, aut hujus simile jugum Personis Ecclesiasticis unquam voluissent imponere multo minus exoticas hasce ordinationes tentassent exequi, sed mediis longevaliis, & a jure præscriptis conati fuissent. Etiam per recursum ad Pontificem

tem devios in viam iustitiæ & bonitatis reducere, quod posteriorum quoque temporum exempla fati demonstrant.

De cætero si demus etiam, quod tamen non damus, sinceras esse Wernerii Decani has tabulas, ne movearis, bone Lector, ex verbis initio positis: *Ex mente Consulum in Ulma pro advocato ipsius Monasterii in Insulis se gerentium*: ut inferas: Ergo Consules Ulmenses iam tunc fuerunt Canonice Wengensis Advocatus. Nam 1. aliud est esse advocatum, & gerere se pro Advocato. 2. Nec totum Capitulum multo minus Decanus solus, poterat, *Sede vacante*, statuere circa ea, per quæ præjudicabatur Juri & Authoritati Abbatis futuri; maxime cum per litteras foundationis non fuerimus subjecti *Capitulo* Augiensi. Abbatem autem quendam nos subiecisse Ulmensium advocatiæ, legali argumento nullo constat. 3. Si Ulmenses Consules jam fuerunt advocati nostri an. 1384. cur advocatiam nostram postea primum an. 1398. emerunt? qua de emptione prorsus irrita vide infra §. VII.

§. III.

Ab initio Præposituræ sollicitat Magistratum de refusione damnorum illatorum.

Petrus constitutus Gubernator navis prora pupique carentis, sive Præpositus Cænobii penitus destructi factus, nihil prius habuit, quam ut omnem sollicitudinem impenderet, ut refusionem damnorum sibi, suisque illatorum, a Magistratu obtineret, ac remotis ruderibus novum Monasterium in Insulis excitaret. Notandum autem hic primo venit destructionis modus, quem suis registris inscripsit, & Posteritati in monumentum reliquit in hæc verba: Item es istzu wissen, das die von Ulm des ersten ausgangs, als sy zu versteren und vernichten mit ihrem gewalt das Closter S. Michaelis auf den Wengen bey ihrer statt gelegen: da namen sy die glocken auf einen stain, und schlugen sy zu stücken.

Zum andern namen sy die Kelch, bücher, und Messgewand, und da sy es geblündert, da verbranten sy 'ain staines haus, doch verblib das Münster unverfehrt,

Demnach brachen sy das Münster ab, und zwey stainene häuser, und Creuzgang, und ein Gasthaus auf eim gemaurten stock, und zwey Vichaus, und ein gemaurten stadel, ein thorhaus, und pfrendhaus, und ein gar hoche maur um das Gottshaus, und ein Mühle gemaurt unter das dach. Da sy nun das alles gestelten, da führten sy die Stain hinweg, und legten sy an ihr pfarrkirchen, und an ihr stattmaur.

Da das alles geschehen, da kommen sy mit uns überein, und gaben uns Brieff, unter ihrem grossen statt Insigel, das sy uns schirmen wolten, als ein jeglichen eingeseffenen burger. Darnach und vns der Brieff ward bey zwey Jahren, da waren wohl viertausend quaterstain dannoch gebliben, von den jenigen die sy hinweg hetten geführt; da batten Wir sy, das sy uns vergunten die stain zu haimen, die führten wir in vnser haus, und wolten ein anfang darmit gethaun. Als wir das gestein zu unserm nuz wolten gebraucht haben, da sandten sy botten darzu, und namen uns die stain wider unsern willen, da zeigten wir ihnen ihre brieff, die sy uns darum geben hetten, des könten wir nit genieffen ihres anhangenden Insigels.

Sy klumen uns über die maur, vnd schlugen uns unser Thür auf, und namen uns das unfrige gewaltiglich, darin war uns nit gehalten was ihr brieff sagt.

Fürbas da namen sy uns unsern Berg wider vnsern Willen, und satzten Zins darein, das mueßt ich thon. Wann solt ich sy verliehen haben, ich Wolt vil mehr daraus erlangt haben. An dem stuck ist der Brieff aber nit gehalten worden.

Weiter so habt ihr mir mein Weg genommen der in das Closter gieng, und habt die selbige gassen darein geleit, die allzeit gangen ist für die Schuester Mülin, dessen ich zu grossem Schaden kommen bin an dem acker.

Ex hac relatione docemur nontantum Collegium nostrum ad Insulas extra civitatem fuisse dirum in modum destructum, ac solo æquatum, partimque combustum & expilatum, sacramque supellectilem inde sacrilege ablatam ab illius temporis inimicis. sed etiam secunda vice in habitationis nostræ propria domo intra civitatem post datas jam in aliquam satisfactionem protectionis litteras iterum nos

fuisse bonis nostris violenter spoliatos, ac deinceps tertio contra omnem justitiam a possessione montis S. Michaelis contra Antecessorum nostrorum voluntatem deturbatos.

Hæc omnia damna ac injurias nobis illatas dolenti animo secum perpendens afflictus Antistes crebro consilium cum suis iniit, qua via, quibusque auxiliis tandem pertingere posset ad obtinendam satisfactionem præsertim cum videret Protectorium a Magistratu nobis concessum per integrum fere decennium nullius fuisse effectus, omnemque spem decollasse reedificandi extra civitatis muros novi Monasterii, quare non nihil molestioribus libellis cum Fratrum suorum consensu Præmures civitatis accessit, ut tandem competenti satisfactione illata nobis damna refarcirent, locumque assignarent novo Cænobio extruendo aptum sive intra sive extra urbis Ulmenfis mœnia. At surdas semper aures pulsavit nec auditus est. Repulsam Marchtallerus in MS. Chronico Ulmenfi refundit in ædificationem majoris Basilicæ, qua tunc occupabantur Ulmenfes, ac in odium quo flagrabant cives, eorumque Magistri in Monachos quorum intollerabile, ut idem ait, jugum jam tunc excutere cogitabant. Verba citati Authoris sunt hæc: In solcher Zeit haben sie (Canonici Wengenses) zwar ihr hail zu einem Kloster zu gelangen mehrmalen versucht, weilen aber der Ordensleuthe bereits mehr als man gern gesehen, eingewistert hatten. Zumalen man mit dem Münsterbau beschëfftiget were, hat ihnen kein gewüriger Beschaid gedeuen mögen. Vid. cit. Chron. MS.

§. IV.

Post multos tandem annos melior eidem spes affulget.

A destructione prima Insularum Wengensium usque ad primum regiminis annum, quo Petrus primo Præposituram adiit, jam octo anni elapsi erant, quibus durantibus nec modica spes quidem affulserat ejusdem Antecessori pertingendi de novam ædificationem Monasterii. Ipsi Petro adhuc expectandum erat per annos fere quatuordecim, donec ad votorum suorum metam deveniret non sine domesticæ rei, ac disciplinæ regularis detrimento, ut facile divinandum. Refert domesticus Scriptor: *Petri temporibus Fratres conventuales fuerunt Joannes Gottbrodt & Udalricus Burgavi in medio Ecclesiæ nostræ sepultus, Nicolaus de Naue, Martinus Labeck Presbyteri. Hujus Præpositi tempore defecit reformatio, quia non habentes mansiones coacti fuerunt discurrere per diversa loca, & terras, & se sovare prout poterant. Ex hinc cæpit Oblaije & proprietatis incommoditas pullulare.* Hisce tamen malis obrutus sollicitus Pastor ac pro congregandis dispersis ovibus semper intentus, nunquam intermisit per quatuordecim integros annos urgere refusionem damnorum, & novi Cænobii ædificandi consensum, maximosque propterea sumptus impendit. Post tot tandem annos hunc consensum etiam impetravit aut potius extorsit anno 1398. quem sequentibus litteris publicis Consules & Magister Civium expressit, ac in refusionem damnorum & satisfactionem Præposito Wengensi Petro ejusque conventui donavit Jus Patronatus, Decimarum, aliorumque Jurium Ecclesiæ in Holz-kirch in Præsentia Henrici Zorn, publici autoritate Cæsarea notarii, debito modo requisiti, huic donationi subscriberet anno prænominato feria quarta post Purificationem B. & Gloriosæ Virginis Mariæ. Donationis litteræ sunt sequentes;

Nos Magister Civium, Consules, & tota Universitas Oppidi
Ulmenfis Constantiensis Diæcesis omnibus præsentium inspecto-
ribus, & auditoribus, præsentibus & futuris noticiam
subscriptorum

Quia olim nobis, & nostro oppido prædicto per recolendæ memoriæ Serenissimum Principem quondam Carolum quartum tunc Romani Imperii Imperatorem, ac etiam Serenissimum Principem, & Dominum nostrum Dominum Wenzlaum nunc Romanorum, & Bohemiæ Regem, Cæterosque Principes, Comites, Barones, ac Nobiles ipsius Imperii cum grandi Exercitu obsessis, & multipliciter gravatis; Nos timentes ex Monasterio S. Michaelis Archangeli in Insulis, in vulgari, in den Wengen nominato, Ordinis S. Augustini Canonice Regularium. quod extra oppidum Ulmense, & de prope ac in confinio ipsius oppidi fuerat situatum, plus gravari, ut ipsos tunc hostes nostros in eodem Monaste-

via atque per ipsum tueri posse, seque contra nos defendi, ne id fieret, sed & pericula damna atque gravamina hujusmodi evadere possemus & evaderemus, ipsum Monasterium, & ejus structuras, & ædificia fregimus, destruximus, & desolavimus.

Et quia Venerabilis & Religiosus in Christo Petrus nunc Præpositus, atque Conventus ejusdem Monasterii destructi & effracti, qui etiam a tempore destructionis ejusmodi usque in hodiernum diem mansionem in ipso nostro Oppido fecerunt, & habuerunt in eodem Oppido nostro & in certa area & loco per nos eis ad id deputatis novum Monasterium loco dicti Monasterii sui desolati erigere, ædificare, construere & reformare desiderant, & intendunt, in quo sub dicta sua regula, & ordine prædicto virtutum Domino valeant famulari.

Nos ipsos Præpositum & Conventum in suo tam pio proposito confoventes, & alias in recompensam, & satisfactionem destructionis, effractionis, & desolationis hujusmodi, atque damnorum, periculorum, & expensarum ac injuriarum per eos & ipsum suum Monasterium exinde pastorum habitorum & receptorum atque pro iisdem, & eorum occasione ejusdem Præposito & Conventui, suoque Monasterio totaliter de novo erigendo & construendo, & suis perpetuis temporibus Successoribus in eodem Ecclesiam Parochialem B. Barbaræ Virginis & Martyris in Villa Holskirchen Augustensis Diæcesis sitam, cum ejusdem Ecclesiæ dote, proprietate, & jure Patronatus, quæ, & quod ad Nos ac dictum Oppidum nostrum Ipsiusque Universitatem hactenus pleno jure pertinuit, & pertinere dignoscebatur, cum omnibus suis juribus, fructibus, Decimis, & redditibus, Proventibus, pertinentiis, & emolumentis universis tradimus, donamus, appropriamus, & assignamus, ac in eos transferimus his nostris scriptis, renuntiantes etiam quantum ad præmissa omnia & singula pro nobis nostrisque Successoribus universis omni exceptioni doli malive factu, actioni, & sine causa & quo majores vel minores juvantur vi gratitudinis quoque cujuscunque veletiam debitæ solemnitatis non adhibitioni, omnique juri & juris auxilio Canonici & Civilis consuetudinarii municipalis, quibus medianibus contra presentes nostros donationem appropriationem, translationem, & assignationem facere vel venire possemus modo quovis, juri quoque dicenti generalem renuntiationem non valere, nisi præcesserit specialis. In quorum evidens testimonium, atque robur sigillum Oppidi nostri prædicti præsentibus duximus appedendum.

Insuper Nos prænominati Magister Civium, Consules & Scabini instantè petivimus honorabilem Dominum Henricum dictum, Vir, alias Zorn, publicum Imperiali auctoritate Notarium, ut & ipse his nostris patentibus litteris se manu sua propria, inscriberet, signoque suo solito & consueto, quo in suo officio communiter utitur, debito consignaret in majorem evidentiam, & firmiter robur omnium præscriptorum. Datum & actum in dicto nostro Oppido Ulm Anno Domini millesimo tercentesimo nonagesimo octavo proxima feria quarta post Purificationem Beatae & gloriose Virginis Mariæ.

Etego Hainricus Vir, alias Zorn dictus de Ulma Clericus Constantiensis Diæcesis publicus Imperiali auctoritate Notarius juratus.

(L.S.)

(L.S.N.)

Quia recognitioni, donationi, traditioni, assignationi, appropriationi & refusioni reali prædictis, omnibusque aliis & singulis præmissis, dum sicut, ut præmittitur coram me agerentur, & fiebant, præsens interfui, eaque omnia, & singula, sic, ut præscriptum est, fieri vidi, & audivi. Idcirco ad instantem petitionem, & requisitionem Magistri Civium, Consulium & Scabinorum, me hic propria manu mea inscripsi, signoque meo solito, & consueto, quo in officio Tabellionatus communiter utor, debite signavi rogatus, & requisitus, ut præmittitur in testimonium omnium Præmissorum.

Hilari quidem animo hasce litteras acceptavit, ac pro impetrato tandem consensu novum ædificandi Monasterium, decentes gratias habuit Magistratus: totum tamen hoc negotium necdum ita maturuisse sibi visum est, ut plenariam posset inire concordiam. Re itaque cum Capitulo suo communicata frequenter deliberare cepit, qua via ad meliorem satisfactionem pertingendum esset. Nondum erat determinatus locus ædificando canobio aptus, nullisque rationibus Ulmenses persuaderi poterant, ut in Insulis, sive in denen Wengen extra civitatis muros illud denuo construi paterentur, semper causati ex hujusmodi amplo ædificio belli temporibus plurima damna imminere posse, isthoc enim primum ævo Ulmam muribus cingere ac munire ceperant. Post plurimos tandem tractatus decrevere Consules ac Civium Magistri in ipsa civitate Ulmensi nobis assignare locum, in quo *nostris sumptibus* novum cum Ecclesia construeretur ædificium. Ad præstandam satisfactionem autem aliam permovendi diu non erant. Sed nec Præpositus noster cum Capitulo permoveri poterat ad ineundam cum civitate amicabilem compositionem, nisi hac prius obtenta. Approbavit etiam cælum hanc animi sui constantiam: emolliti sunt adversantium animi; imo, quos hæcenus experti sumus Adversarios, eodem adhuc anno sensimus amicos, & facta est cum utriusque partis lætitia, amicabile compositio, solemniter firmata instrumento, quod legitur in sequenti §.

§. V.

Initia Petri & Capituli Wengensis cum Magistratu & Universitate Civium Ulmensium concordia.

Placuit Supremo Numini per viginti & duos annos integros Wengam tribulationibus vere magnis exponere; at simul Eidem etiam placuit illam ceu Phœnicem e cineribus rursus educere, factum hoc est, postquam Petrus amicorum plurium suorum tandem concordiam inivit cum adversante hæcenus sibi Magistratu. Hic annosæ controversiæ pertæsus tandem præter donatam Parochiam in Holzkirch cum omnibus Juribus ac pertinentiis in refarcitionem damnorum illatorum quingentas libras Hallenses obtinuit, quæ juxta ipsiusmet Petri in suis registris calculum ea tempestate conficiebant quingentos florenos, quæ tunc non ignobilis erat Summa. De nova hac oblatione mox contulit cum suo Capitulo, præsertim autem cum Reverendissimis DD. Joanne Præposito in Roggenburg, Ordinis Præmonstratensis & Jacobo Waldseensi Canonico Regularium Antistite, quos speciales semper amicos veneratus est, quorum piissimis manibus æternum bene sit. Hi viri amplissimi ambo pari consilio suaserunt, ne porro Petrus in concordia cum Magistratu ineunda se præberet difficilem, sed summam oblatam absque ulteriori tergiversatione acceptaret. Quare post aliquot tractatus cum Civium Magistro, Consulibus & Universitate Oppidanorum habitos: in Donationem prædictæ Ecclesiæ & oblatam summam consensit Anno 1598. die nona Mensis Maij erecto desuper publico Instrumento, quod integrum posteris communicamus.

Instrumentum Concordiæ cum Inclyto Magistratu Ulmensi inita, consensus Translationis Monasterii de Insulis in Civitatem - item Donationis Ecclesiæ in Holzkirch & quingentarum librarum denariorum.

In Nomine Domini Amen. Petrus Præpositus, totusque Conventus seu Capitulum Monasterii sancti Michaelis Archangeli in Insulis in vulgari: *Zu den Wengen* nominati, Ordinis Sancti Augustini Canonico Regularium Constantiensis Diocesis omnibus Christi Fidelibus præsentibus & futuris subscriptorum Notitiam cum orationibus utinam in Christo devotis.

Quia plerumque gesta hominum ex diurno processu temporis furripit oblivio ex labilitate humanæ memoriæ ortum trahens, unde expedit ex instrumentis publicis suffulciri; hinc est quod tenore præsentium pro nobis nostroque Monasterio, successoribusque nostris singulis & universis recognoscimus, & notum volumus esse universis præsentibus litteras inspecturis, quod nos bona & matura capitulari non semet

semel, sed sæpius deliberatione ac tractatibus Capitularibus aliisque solemnitatibus juxta ritum, morem & consuetudinem Ordinis & Monasterii nostri præhabitis cum prudentibus & circumspectis viris, Magistro civium Consulibus & universitate civium seu oppidanorum oppido Ulmenfis dictæ Constantiensis Diocesis non vi coacti, nec metu compulsi, nec dolo aliquo circumventi, sed sponte atque libere tractatum compositionis amicabilis inivimus & cum eisdem amicabiliter compositi, concordati & complanati sumus de & super destructione, fractione & desolatione prædicti nostri Monasterii ac aliorum ædificiorum & structurarum infra limites & terminos ejusdem nostri Monasterii sitorum & sitarum per universitatem seu communitatem oppidanorum sive civium dicti oppidi Ulmenfis pro eorum necessitate & tuitione ipsius oppidi pridem factis timentes sibi verisimiliter de dicto nostro Monasterio quod extra ipsum oppidum Ulmenfe in ipsorum tamen confinio & de prope fuerat situatum, damna & pericula gravia evenire potuisse tempore quo ipsum oppidum per recolendæ memoriæ Serenissimum Principem Carolum quartum tunc Imperatorem, ac etiam Serenissimum Principem Wenceslaum nunc Romanorum & Bohemiæ Regem, cæterosque Principes, Comites, Barones ac Nobiles ipsius Imperii cum grandi exercitu erat obsessum, nec non super omnibus & singulis damnis & injuriis nobis, & dicto nostro Monasterio in possessionibus & hominibus ac rebus quibuscumque mobilibus & immobilibus per dictam universitatem ac communitatem oppidi Ulmenfis quomodocumque & qualitercumque illatis & factis. Itaque in satisfactionem, refusionem, recompensationem omnium & singulorum damnorum & injuriarum prædictorum a prænominitis Magistro civium, Consulibus, universitate & communitate dicti oppidi Ulmenfis nomine nostri Monasterii prædicti ac pro nobis & nostris Successoribus, tam Ecclesiam beatæ Barbaræ Virginis & Martyris in Villa Holzkirch Augustensis Diocesis sita cum ejusdem Ecclesiæ dote, proprietate & jure patronatus, quæ & quod ad ipsos Magistrum civium & Consules ac Universitatem oppidi Ulmenfis pleno jure pertinebat cum omnibus suis juribus, redditibus, proventibus & pertinentiis universis, & nobis & nostro Monasterio perpetuo ordinatam & traditam, quam etiam in pecunia parata recepimus & habuimus ac recipimus quingentas libras denariorum Hallensium bonorum & usualium nobis & Monasterio nostro per eosdem Magistratum civium, Consules & universitatem traditas & solutas, & in utilitatem nostram & nostri Monasterii ipsiusque restaurationi & reparationi seu constructioni convertis seu convertendis ac in antea temporibus perpetuis habendis, possidendis & nanciscendis ac de fructibus dictæ Ecclesiæ pro libitu voluntatis disponendis. unde etiam pro nobis, nostro Monasterio & Successoribus nobis singulis & universis eisdem Magistro civium, Consulibus, Universitati seu Communitati dicti oppidi Ulmenfis pro se suisque Successoribus recipientibus & acceptantibus fecimus, & præsentibus facimus refutationem & transactionem ad pactum & quidquid melius dici valet & potest de ulterius non petendo, nec agendo super præmissis seu quolibet præmissorum coram quocumque Judice Ecclesiastico vel sæculari aut extra Judicium absolventes & liberantes ac quitos, liberos & absolutos reddentes & dicentes pro nobis dictoque nostro Monasterio & quibuslibet nostris Successoribus, coram Deo & hominibus prænominitos Magistrum civium seu oppidanorum, ac ipsum oppidum Ulmenfe, nec non universos & singulos oppidano seu cives præsentis ac futuros & quoslibet eorum hæredes, in genere & in specie ac quoscumque alios nomine ipsorum culpabiles in præmissis vel aliquo præmissorum ab omnibus & singulis injuriis & damnis vel eorum occasione quocumque modo vel causa quamcumque habuisse vel habere potuissemus, vel possemus, promittentes pro nobis & Successoribus nostris singulis & universis per juramenta nostra per nos & quemlibet de conventu seu Capitulo præstita prænominitis Magistro civium, Consulibus, & Universitati seu communitati civium, nec non universis & singulis civibus seu oppidanis oppidi Ulmenfis prædicti, & quibuscumque suis Successoribus sive hæredibus, seu quibusvis aliis eorum in hac parte complicibus, fautoribus, servitoribus, ac omnibus & singulis qui ad hoc dederunt consilium vel favorem de & super omnibus & singulis injuriis & damnis per eos, seu alterum ipsorum nobis, & nostro Monasterio, ut præmittitur qualitercumque, & quomodocumque illatis, vel occasione prædictorum seu alia quacumque per nos, vel aliam, seu alios litem, controversiam, seu quæstionem aliquam de jure vel de facto ullo unquam tempore non inferre, nec movere, nec inferenti, seu inferentibus consentire, sed prædicta omnia & singula perpetuo firma, grata & rata habere, & tenere, nec contra ea facere vel venire de jure, vel de facto, directe

vel indirecte quovis ingenio quæsto vel colore sub pœna trecentarum marcharum argenti stipulatione in singulis capitulis hujus tractatus præmissa totiens committitur, exigi possint in singulis Capitulis, quotiens contra factum fuerit, qua etiam soluta, vel non soluta rata maneat atque firma omnia & singula suprascripta. Et nihilominus reficere & restituere ipsis & eorum hæredibus ac Successoribus omnia & singula damna & expensa ac interesse litem & extra. Renuntiavimus quoque & præsentis instrumento renuntiamus pro nobis & nostris Successoribus singulis & universis in & sup præmissis certificati omni exceptioni, doli mali deceptionis & circumventionis ac metus & coactionis cujuslibet actioni infirmæ, beneficio restitutionis in integrum non numeratæ non solutæ pecuniæ, vel rei non traditæ, seu non receptæ, litteris, gratiis, privilegiis, Monasterii seu Ordinis nostri concessis instrumentis juribus, consuetudinibus & statutis quibuscumque editis & edendis, impetratis vel impetrandis a sede Apostolica vel aliunde exceptioni debitæ solemnitatibus non adhibitæ & Juri dicenti generalem renuntiationem non valere, nisi præcesserit specialis, omnique juris auxilio Canonici & Civilis, quibus mediantibus juvari, facere vel venire possemus contra ea, quæ in præsentibus litteris continentur in toto vel in aliqua sui parte, adhibitis in præmissis omnibus & singulis verborum & gestuum solemnitatibus & renuntiationibus debitis & consuetis. Et in præmissorum omnium & singulorum evidens testimonium præsentis litteras per Notarium publicum subscriptum scribi & publicari seu in formam publicam redigi mandavimus, Sigillorumque nostrorum Præpositi & Conventus seu Capituli fecimus appensione muniri.

Acta sunt hæc in oppido Ulmensi prædicto in stuba majori domus nostræ habitationis, ubi nos Petrus Præpositus Johannes dictus Goppraut Vlricus dictus Burgow & Nicolaus dictus de Navve Conventuales dicti Monasterii Capitulariter eramus congregati, ac Capitulum fecimus Anno a Nativitate Domini Millesimo CCCmo LXXXmo octavo indictione sexta Pontificatus Smi in Christo Patris ac Domini Domini Bonifacii digna Dei Providentia Papæ Noni Anno nono die nona Mensis Maij hora sexta præsentibus Venerabilibus & discretis viris Dominis Jacobo Præposito in Walse dicti Ordinis sancti Augustini Constant. Johanne Præposito in Roggenburg Ordinis Præmonstratensis Augustensis Diœcesis, ac Johanne Kruthain Presbytero præbendato in Ulma publico Imperiali auctoritate Notario, pluribusque aliis personis fide dignis testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

(LS.)

Et ego Hainricus vir, alias dictus Zorn de Ulma Constantiensis Diœcesis publicus Imperiali Auctoritate Notarius Juratus. Quia omnibus & singulis in præsentis instrumento conscriptis & prout conscripta sunt una cum prænominatis testibus, tempore & loco quibus supra præsens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi ac stipulationi a dictis Dominis Præposito & Conventualibus recepi, idcirco præsens publicum instrumentum per alium me aliis occupatum negotiis scriptum de mandato dictorum Dominorum Præpositi & Conventualium publicavi & in hanc formam publicam redegi, & me hic manu mea propria subscripsi, ac signo meo solito & consueto una cum appensione Sigillorum ipsorum Dominorum Præpositi & Conventus Monasterii in Wengen signavi, rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium præmissorum.

(LS.)

His omnibus ex ordine, ac debita cum solemnitate peractis Petrus noster prudens, & cautissimus Antistes præcipue cum de transferendo in alium locum, civitatem scilicet Ulmensem, asceterio ageretur, atque omnia alia perpetuum acciperent robur etiam Reverendissimo Episcopo Constantiensi humilibus supplicavit litteris, ut suo quoque confirmationis calculo initam cum Ulmensi Magistratu confirmaret concordiam, ac gratiosissimum impertiretur pro transferendo Monasterio consensum. Easdem preces repetiit apud Venerabilem & Religiosum Abbatem Monasterii in Creuzlingen Canonici Ordinis S. Augustini in illis partibus Visitatori. Facile etiam, quod petiit impetravit, ut ex subscriptione patet, huic instrumento annexa.

Bur-

Burchardus Dej & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Constantiensis, nec non Erhardus divina permissione Abbas Monasterii in Creuzlingen extra muros Constantiensis Ordinis S. Augustini Canonorum Regularium. Notum sit tenore præsentium universis & singulis præsentibus litteras inspecturis, quod visis per nos & diligenter attentis & recensitis omnibus & singulis in præsentibus instrumentis, quibus etiam præsentibus nostræ litteræ sunt affixæ conscriptis & actis omnia & singula nupero instrumento conscripta, & acta approbavimus, autorizavimus, & confirmavimus, & in quantum quovis modo opus est, vel necesse pro nobis & nostris Successoribus singulis & universis Authoritate Ordinaria approbamus, confirmamus & autorizamus, eisque sic scriptis & actis consensus nostros adhibuimus per præsentibus, & in præmissorum evidens testimonium ac robor firmum Sigilla nostra præsentibus duximus appendenda. Datum & actum Constantiæ Anno Domini millesimo CCCmo nonagesimo octavo.

§. VI.

Obtinet a Bonifacio IX. R. P. Incorporationem Ecclesiæ in Holzkirch.

Jam supra meminimus Donationis Juris Patronatus, Decimarum, aliorumque Jurium Ecclesiæ in Holzkirch nostro Collegio in refusionem illorum damnorum acinlyto Magistratu & tota Universitate oppidi Ulmensis donatorum. Quæ donatio ut firmo semper talo subsisteret, curam omnem impendit, quare humana voluntatis inconstantia memor omnem lapidem movit, ut a Sede Apostolica non confirmationis tantum robor, sed incorporationis quoque gratiam impetraret, vi cujus possessionem donatorum horum Jurium absque ullo impedimento nobis liceret apprehendere. Bonifacius hujus nominis IX. humillimis precibus Petri nostri inclinatus in illius vota clementissime consensit. Æternas quidem Apostolica Sedi ob hanc gratiam debemus ac dicimus gratias, quamvis de Jure Patronatus hujus Ecclesiæ nihil amplius nobis superstit, sed ab hujate Magistratu exerceatur, & Pastoribus conferri soleat, a Religione Romano-Catholica alienis. Brevis Confirmationis Apostolicæ tenor est sequens.

Bonifacius Episcopus Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Sacræ Religionis sub qua dilecti filii Præpositus & Conventus Monasterii in Insulis extra muros oppidi Ulmensis per Præpositum soliti gubernari, Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis devotum & sedulum exhibent Domino famulatum, promeretur honestas, ut vobis eorum illis præsertim quæ commodum & utilitatem dicti Monasterii conspiciunt, quantum cum Deo possumus favorabiliter annuamus. Hinc est quod nos ipsorum Præpositi & Conventus supplicationibus inclinati parochialem Ecclesiæ in Holzkirchen Augustensis Diocesis quæ de Jure Patronatus dicti Monasterii existit, ac cujus Decimæ cum omnibus Juribus & pertinentiis suis eidem Monasterio, cujus quinquaginta Marcharum argenti, fructus, redditus & proventus secundum communem existimationem, valorem annum, ut asseritur, non excedunt, in relevamen onerum eidem Præposito & Conventui incumbendum Auctoritate Apostolica tenore præsentium in perpetuum unimus, annectimus, & incorporamus. Ita quod cedente, vel decedente Rectore dictæ Ecclesiæ qui nunc est, vel Ecclesiam ipsam alias quomodolibet dimittente, liceat præfatis Præposito & Conventui corporalem possessionem ejusdem Ecclesiæ Authoritate propria, Diocessiani loci, aut cujuscumque alterius licentia super hoc minime requisita libere apprehendere ac perpetuo licite retinere, reservata tamen de hujusmodi fructibus redditibus & proventus dictæ Ecclesiæ pro perpetuo Vicario inibi instituendo congrua portione de qua idem Vicarius congrue sustentari Episcopalia Jura solvere, ac alia sibi incumbencia onera valeat supportare. Non obstantibus constitutionibus Apostolicis contrariis quibuscumque, seu si aliqui super provisionibus sibi faciendis, de hujusmodi vel aliis beneficiis Ecclesiasticis in illis partibus speciales vel generales Apostolicæ Sedis, vel legatorum ejus litteras, impetrarint, etiam si per eas ad inhabitationem reservationem & decretum, vel alias quomodolibet sit processum quas quidem litteras, & processus habitos vel habendos per easdem, & quæcumque indefe-

cuta ad præfatam Ecclesiam in Holzkirchen nolumus non extendi, sed nullum per hoc eis quoad affectationem beneficiorum aliorum præjudicium generari, & quibuslibet litteris, privilegiis & indulgentiis Apostolicis generalibus vel specialibus quorumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, & de quibus quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris litteris mentio specialis. Nos enim ex nunc irritum decernimus & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ unionis, annexionis, incorporationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Data Romæ apud sanctum Petrum XII. Kalendas Maij, Pontificatus nostri Anno Nonno.

(L.S.)

§. VII.

Conradus Comes de Werdenberg Advocatiam vendere tentat.

Dum hæc ita gererentur, ac pacem & tranquillitatem omnia spectarent, cæpit inimicus homo nova superfeminare zizania. Eodem enim quo Petrus cum hujate Magistratu inivit concordiam, anno tentavit Conradus Comes de Werdenberg Collegii nostri vendere Ulmensibus. Advocatiam, nullo ad hoc jure expeditus. Productæ sunt illius litteræ in quodam processu in Consilio Aulico Imperiali Viennæ elapso sæculo. Antequam hæc lectori exhibeam litteras aliqua erunt adnotanda ex Felicis Fabri tractatu de civitate Ulmensi. *Comites Illustres de Werdenberg ab infelicibus Judæis Ulmæ morantibus pecuniam ad usuram accipientes in tanta devenerunt debita, ut deficientibus pignoribus mobilibus pignora immobilia dare cogentur. Unde nobilis comitatus Albegg cum castro & oppido & omnibus attinentiis Judæis impignoratus stetit, & jam apud Imperatorem laborabant, ut dominium & castrum, quæ jam eorum erant, per usuræ consumptionem inhabitare & possidere possent. Quod ut Ulmenses perpenderunt, comitatum illum de manibus Judæorum redemerunt, & possederunt usque in hunc diem.* Ex his, ni fallor, satis patet, quam miserabilis conditio circa finem sæculi quarti decimi horum fuerit Comitum. Hic ipse, quem supra memoravimus, Comes Conradus Comitatum Albeggensium cum omnibus Juribus, appertinentiisque, & Advocatiis annexis vindidit Ulmensi Magistratui anno 1383. pro florenis 6830. Quid mirum ergo si pecuniarum indigus anno 1398. vendere tentaverit etiam *Jus Advocatiæ super Wengense Canobium*, quod tamen nunquam habuit. Evolvamus duntaxat primas fundationis nostræ litteras, in quibus sequentia legimus: *Notum sit etiam omnibus quod Wittigowæ Fundator ipsius loci pro defensione absque omni exactione, Jure Domini ab Abbate Augiæ suscipiat advocatiam, & eadem advocatiam ut ad omnem suam posteritatem, scilicet Seniore masculum transeat, instituit.* Ex quibus luce meridiana clarius elucet, advocatiam super Wengense Monasterium solis duntaxat *Masculis* seu filiis, non *siliabus*, Comitum de Albeck competiisse. Placuit hoc Magero de advocat. armata. Consilium, & præclarum exemplum vocat, quod Witteogus ad gratiam sub hac limitatione instituerit, ut illa tantum ad *Posterios* familiæ suæ, semperque ad *seniorem masculum* transfret. Consultius enim, inquit, atque clientibus utilius est, *unum & senem & prudentem* habere patronum quam plures, quia solet negligi, quod communiter possidetur. l. 2. c. quando & quibus quarta pars lib. 10. & dicit Aristoteles l. 2. polit. quod multorum commune est, in ea minima adhibetur diligentia. Cum proin Albeckensis familia jam prorsus fuerit extincta, & Conradus de Werdenberg se nullo modo gerere potuerit pro *Seniore Albeggiorum Comitum masculo*, pro advocato Monasterii nostri nunquam se gerere potuit. *Evanescit enim, inquit laudatus Magerus loc. cit. c. 16. n. 133. Jus advocatiæ, si omnes de familia, quæ protegendi jus ac potestatem habuit, morte sublatis fuerint.* Vendere itaque præsumpsit Conradus Comes jus aliquod quod ipse non habuit, ac jam evanuit.

Pal-

Palmarum autem hoc argumento minime attento, per litteras illud vendere ventavit, quæ fidem non merentur cura de interveniente pretio in illis nec verbum occurrit. Est enim omnibus Juris Consultis notum, quod emptio & venditio nihil aliud sit, quam contractus consensualis, de re pro certo pretio tradenda, præter rem ad emptionis & venditionis objectum ex parte emptorio requiritur pretium, quoniam emptionis substantia consistit ex pretio, sub voce pretii autem intelligitur pecunia numerata sive nummi ad numerum solvendi. Ergo non est emptio, si quis dicat vendo marca, aut unciis aliquot auri, vel argenti, item si ab utraque parte res detur, ubi autem pretium ullum nominatur in litteris Conradi Werdenbergici? accedit & hoc:

Advocatiæ super Canoniam Wengensem semper fuisse *Jure Domini ab Abbate Augiæ divitis* (quæ verba sunt in foundationis litteris expressa) *requirendam* ergo alienari & vendi non potuit absque illius consensu, per quascunque enim causas aliquid fit, per easdem etiam dissolvitur, nullo itaque jure subsistere clancularia Advocatiæ venditio potest, quæ absque Abbatis Augiensis consensu est acta. Quamvis autem hisce litteris appensa sint trium Nobilium Sigilla, parum tamen morari debuit Petrum hoc instrumentum, quod ab initio fuit nullum, nec plurimum sæculorum tractu potuit convalescere. Patemur autem gratanti animo Nos & Antecessores nostros in *honorarios cives* post hanc destructionem ab inclyto Magistratu fuisse admissos, subque illius protectionis scuto nos præsertim hoc tempore tranquille vivere, totique universitati civium optima quæque celo charismata precari.

Litteræ Conradi de Werdenberg.

Wir Graffe Cunrat von Werdenberg veriechen offenlich für uns, und für alle unser Erben, mit disem Briefe, und tugen kunt allermäniglich, das wir mit gutem Willen: und mit wohlbedachtem Sinne, und mute, den Erbern und wifen, dem burgermeister, dem Raute und allen burgern, gemeinlich der Stadt ze Ulme, und allen iren Nachkommen, mit disem briefe, ietzo recht und redlich ze ainem Stetaen und ewigen Koffe, ze koffent geben haben, die Vogty und alliu unserin recht, die wir haben zu dem Gottshuse in den Wengen und über alliu deselben gotzhuse lute, und och güter, wo diu gelegen, oder wie die genant sind, besucht und unbesucht, also das sy und ir nachkommen dieselben Vogty, und alliu unseriu rechte, die Wir zu demselben gotzhuse haben, und och über alle ire Lute, und gute nu für bas mer ewiglich, und gezuwicklich inne haben, han und niessen sullen, als ander ir eigen gute, also datz wir, noch dehain unser Erben, noch Nieman andero, von unsern wegen, sy noch ir nachkommen, noch nieman andero von iren wegen, nu für bas mer davon nichtz irren bekumben, noch bekrænken sullen, noch wöllen noch kain Vorderung, ansprach, noch Recht, mit dehainen gerichteten weder gaitlichen noch weltlichen, noch one gerichte, noch gemainlich mit dehainen Sachen fürzogen noch funden, darzu noch darnach ewicklich noch nymmer mer sullen, noch mögen gewinnen, noch han, an dehainen Stetten, noch in kainen weege wan wir uns aller unser Recht vorderung und ansprach die wir dazu ie hetten, oder gewunen oder für bas imer mer darzu haben oder gewinnen möchten, ietzo gar und genzlich verzügen haben, Wan sy uns derumbe gegeben und gethan hand, das uns lieber was, und das uns wohl von in begnügt, und des alles ze warem, und offem urkund, geben wir vorgeunter graffe Cunrat für uns, und für alle unser Erben den vorgen burgern der Stadt ze Ulme, und allen iren nachkomen disen brieff, besigelt mit unserm eigen angehenkten Insigel, darzu kan ich ulissig gebetten, die vesten und och erbern Ulrichen von Riethain den Jungen und och Moerken von Randegg mit, das die Iriu aigniu Insigel one Schaden, in selb zu einer waren gezeugnüsse der Sache, offenlich gehenkt hand an disen brieff, der geben ist an Mittwochen vor dem Sunnetag in der Fasten, als man singet Judica, da man zalt nach Christus geburt druzehen hundert Iare, und darnach in dem acht und neuntzosten Jahre.

Nisi vehementer fallor, hisce litteris Conradus Comes cum prædictis Nobilibus Ulmam veniens, nil aliud voluit, quam Magistratus captare benevolentiam, ut lautiori nempe exciperetur convivio; cæterum de valore factæ venditionis parum sollicitus. Narrat de hoc ipso (cujus nomen tamen silet) comite Felix Faber; quod omnia quæ habuit, vendiderit, & accepto pretio ab Ulmensibus pro se &

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera.

R r r r

lex

sex personis ad vitæ sustentationem emerit hoc privilegium, ut cum suis in quocunque hospicio placeret, manere posset, & ad placitum hospitium mutare, & propter hanc conditionem multum superaddiderit pecuniam. Vid. Fabri Hist. suev. L. 2. p. 238. & seqq. Interim

Æquiores ac faventiores se erga faventiores Wengense exhibuit Henricus de Werdenberg, qui hoc ipso anno, quo vendere advocatiam tentavit Conradus, Decimas nobis donavit in Albeck *auf dem Negel*: & advocatias quasdam adjecit prædiorum aliquot in Holzkirch, cujus donationis litteræ adhuc supersunt, Decimas autem capiunt alii.

(L.S.)

(L.S.)

(L.S.)

§. VIII.

Petrus pace cum Magistratu inita plures favores obtinet. Controversiæ cum Parocho civitatis compositæ.

Reconciliatis animis, & concordia inter dissentientes inita non defuit cælestis benedictio. Sensit certe Petrus indies Magistratum, & civium animos, sibi magis faventes, qui expresse laudabiliter & magnifice (ut habet phrasis litterarum antiquarum) promiserant se pro constructione & reedificatione Monasterii Domus & Oratorii porro manuspias & adjunctrices porrigere velle. Quæ promissa minime optato caruere effectu. Recepimus enim præter Ecclesiam B. Barbaræ Virginis & Martyris in Holzkirch etiam Ecclesiam S. Martini in Ballendorff Diocesis Augustanæ cum harum Ecclesiarum dotibus, proprietatibus & jure, quod ad ipsos Magistros civium & Consules pertinebat, cum omnibus suis juribus, redditibus, proventibus & pertinentiis universis nobis & nostro Monasterio perpetuo ordinatas & traditas. Insuper annuerunt dicti Magister civium & Consules, ut prædictus Petrus Præpositus redimeret omnes Decimas in Ballendorff (quæ pro tunc ad eos pertinebant) cum dote & jure Patronatus ejusdem, nec non & curiam in Ellingen, & quatuor prædia ibidem cum omnibus attinentiis pro quinque & libera Hallensium, mediam scilicet partem ab Egeno de Auslabingen, & mediam partem ab Anna de Eittenstatt uxore relicta Wernerii Stampfleibs. Hæc civis Ulmenses, inquit noster Historicus unanimi consensu in refusionem uberiores præscriptorum damnorum, quæ ipsi Monasterio intulerunt, admiserunt dicto Præposito & conventui illa redimere pro præscripta Summa videlicet 5. & dimidia libra denariorum Hallensium.

Tam faustis initiis applausit tota vicinia solus civitatis Ulmenis Rector seu Parochus Udalricus Gäsler oculis minus æquis subitanam hanc mutationem Magistratus & Consulium aspexit timens in posterum ex nova Monasterii erectione, non parva parochialibus suis juribus oritura præjudicia, quare nullum non movit lapidem, ut Petro suisque extra civitatem assignaretur locus, cum molestias indies novas illi faceretur, negotium hoc ac Parochi minas ad Magistratum detulit, qui ut rem omnem Petrus dissimularet, nec se cum Parocho in ullos tractatus imitteret, suavit, reliqua autem omnia sibi relinqueret ad favorem ipsius dirigenda, hæc in suis registris annotavit Petrus hisce verbis ad Magistratum. Da ich auch sagt das mich der Pfarrer nit woll lassen verbleiben, als ich von rechswegen solt, da sprachend ihr ich solt schweigen unt solt euch mit ihm umgehen lassen, dan der Pfarrer thät nit, dan was ihr woltet. Sed compositionem Magistratus non admisit. Videns tamen quod obtentum de novo intra civitatem construendo Monasterio nullis machinis impedire valeret, Octo Articulis complexus est petitionem suam, quibus ceu limitibus coarctari voluit jura Primi Wengensis Præpositi, suorumque Successorum. Nec acquievit prius donec rei decisio ad arbitros Indices fuisset delata, quod munus libenter suscepit Episcopus Constantiensis Marquardus & Erhardus Abbas Creuzlinganus ab utraque parte adversantium libere electi, qui propterea laudum erexere atque propositos ab Udalrico articulos sequentem in modum composuerunt anno 1399. debita solemnitate munitum.

Primus articulus ipsi Præposito Petro & fratribus oppositus a Plebano est iste: Ne habeant communem sepulturam in perpetuum nisi tantum pro Fundatoribus & familiaribus, hoc tamen pacto, ut sibi de omnibus quarta pars cedat. Hic articulus sic definitus est, ut omnis hujus utriusque sexus civitatis incola libere possit eligere in dicto Monasterio sepulturam sic tamen ut media pars de his proventibus oblationum & aliorum cedat Ecclesiæ Parochiali.

Secundus articulus est: ne cantarent Missam publicam, neque alias ante horam primarum, seu ante pulsum officii publici in Parochia. Cujus determinatio taliter facta est per prædictos, quod dicti fratres, & sui Successores possint inchoare officium divini cultus, & pulsum orta jam sole seu hora primarum dum pulsus fit in dicta Ecclesia parochiali, & subsequentes Missas, & alium divinum cultum persolvere secundum regulæ, Statutorum & consuetudinis observationem. Tertius articulus est, ne dictus Præpositus & Conventus, & Successores eorum Missas & Altaria fundent, nec fundare permittant in Monasterio dicto, & per Laicos Presbyteros inofficiare & providere, hujus articuli declaratio hæc est, ut maneat in forma & rigore suo sicut est propositus.

Quartus articulus est, ne in dicto Monasterio suo faciant Sermones ad populum verbum Dei pronuntiando ante finem Sermonis in Parochia, & si postea velint sermocinare, faciant hoc tum per suos Conventuales, & non extraneos.

Hujus articuli finis hic est, quod permaneat in suo rigore, ut permittatur hoc adjuncto, quod si in Parochia non sit sermo, tunc ipsi in Monasterio libere possunt tempore competenti, & in nullo alio loco, seu Ecclesia, & solum per Conventuales.

Quintus articulus est, ne ipsi vel Successores eorum palmas, candelas, herbas, lagena, id est, Oster Gladen; nec alia benedicant, nisi tantum pro se, & familia sua, nec mulieres post partum introducant, nec infantes ad Altare oblatos suscipiant, nec Sacramentum Evcharistiæ, extremam unctionem administrent, nec Matrimonia solemniserent. Hic articulus tali modo est definitus, quod possint benedicere palmas, herbas, lagena (pro se & suis) si autem contingeret fieri extraneis casualiter non eis imputetur. De aliis vero Sacramentis administrandis non se intromittant.

Sextus articulus est, ne dicti Conventuales, & eorum Successores aliquod privilegium indultum aut mandatum a Sede Apostolica ullo modo nec per se, nec per alios impetrent super infra & supra septem articulos in præjudicium Ecclesiæ parochialis, qui articulus determinatus est permanere in suo rigore, ut præfertur.

Septimus articulus est: ut media pars omnium rerum collatarum pro ædificio Monasterii cedat plebano, quem articulum ita determinaverunt, ut omnia collata pro ædificio Monasterii, vel alias Monasterio evenientia vel eventura nullo pacto permittant plebano, sed omnia remaneant Monasterio.

Octavus articulus, qui & ultimus: ut omnia offerentia Monasterio, & ad Altare oblata sibi cedant, Qui hac ratione declaratus est, ut medietas oblatorum super altaria Pastori Ecclesiæ parochialis cedat, acta sunt hæc anno Domini 1399. indictione septima Pontificatus Smi in Christo Patris & Domini D. Bonifacii Papæ IX. anno decimo, die 10. Mensis Octobris.

P A R S II.
P E R I O D U S II.
C A P U T II.

De Bertholdo III. secundo in urbe Ulmensi
Præposito, ejusque Successore Udalrico I.

§. I.

Bertholdus, ut prætenditur simoniace electus, secunda vice
eligitur.

Bertholdus III. Præpositus XIV. secundus in civitate pariter dictus Neger alias Beck regnare cœpit anno Domini 1405. Vir fuit præclaris naturæ dotibus ornatus, maturus & strenuus, honestatem & Religionem diligens, unam & quidem gravem detexere aut detegere voluere Scriptoris Domestici maculam, Simonix scilicet in prima ipsius electione commissæ. Erepto terris Petro vi privilegi in ipsis litteris foundationis contenti ad liberam Electionem procedebant pauci, qui tunc vivebant, & vocem habere in Capitulo poterant, Canonici quorum nomine erant Nicolaus de Halle Magister artium, Conradus Kizendorff, Joannes Zwieler, & Conradus de Blintheim omnes Presbyteri, electione canonica elegerant Bertholdum. Electionis hujus acta ejusque confirmatio reperitur in Archivi Ulmensis aliquo documento, ex quo disco sequentia: *Anno 1405. ist der von den Wengen erwählte Probst Berchtold Abbt Friderichen in der Reichenau rite präsentirt worden, diser hat auch jenen den Confirmations Brieff darumb geben in welchen der Abbt denuo melt, quod istius Præposituræ investitura ad Abbatem Augiæ Majoris Monasterii sui pleno jure pertineat danerhero er dem Convent Wengen sub Canonica obedientia gebeut obigen confirmirten Probst zu respectieren.* Fuit hic Fridericus Abbas ex Monacho Augiensis factus anno 1402. Vir pius juxta Brushium & Religionis non obscuræ studiosus, sed non adeo doctus. Præfuit annis viginti quinque ac obiit anno Domini 1427. prima Augusti. Post porvum temporis lapsum Electio Bertholdi rejecta est ab hoc ipso Abbate tanquam simoniaca, & confirmatio declarata pro irrita. Sed quid jam? an ergo Bertholdus gravi Simonix scelere se commaculavit? Simonia crimen est subtile adeo, ut etiam ab inadvertentibus in foro externo facile committi possit. Quidquid sit, Bertholdus ipsemet scrupulis agitari cœpit, ac non amplius valens sustinere accusatorum suorum insolentiam, misso ad Sedem Apostolicam Nuntio Alexandro Papæ V. quæ pro & contra dici poterant, summo candore exposuit. Res diu Romæ non hæsit, sed brevi temporis intervallo a laudatissimo hoc Pontifice commissionem accepit Augiæ divitis Abbas, ut Berchtoldum, si sibi repertus fuisset idoneus & sufficiens ætate & scientia, quod posset & sciret legere Missam, de Præpositura provideret, hisce litteris prædictus Fridericus acceptis, Joanni Monacho, qui Comes de Luphen erat, executionem Commissionis Apostolicæ demandavit, qui etiam Ulmam veniens vice sui Abbatis easunctus est convocatis in unum fratribus conventualibus in Refectorio in præsentia Præfulis Creuzlingani Præpositi, Jacobi Waldseensis, & Werner Burronensis Prælati ac Joanni Schurpfer Vicarii in Spiritualibus Episcopi Constantiensis, ut constat ex fragmento hujus confirmationis cum signo Notariatus Conradi Schmid Notarii publici in pergamento. In horum omnium præsentia Bertholdus nil tergiversatus publice & libere mox resignavit suam Præposituram, sed quod mirere iterato ab omnibus unanimiter est electus & reassumptus in Præpositum, atque a dicto Joanne Monacho consuetis solenniis & ceremoniis est confirmatus.

§. II.

Promovet disciplinam domesticam & ab Episcopo Augustano obtinet confirmationem donationum a Magistratu Ulmenſi factarum.

Disciplinæ Religioſæ amans erat, ſuiſque proprio prævit exemplo, gloriam Dei ſtudit promovere in omnibus, præſertim ſtriçtiſſime ſuos Religioſos Canonicos in domo ſua, quam inhabitabant clauſos tenuit, tam diurno, quam nocturno tempore. Inobedientes Religioſi, qui plurimas vexas ob hunc rigorem ipſi creaverant, præſertim Magiſter Nicolaus de Halle, & Joannes Schneider divinam vindictam non effugerunt; primus enim ex Monasterio profugus Auguſtæ miſere obiit, alter vero lepra inſanabili fuit percuffus. Dum ita in reformationem morum incumberet Bertholdus muros etiam non neglexit, & omni diligentia maturationem ædificationis novi Collegii urgebat, a propria experientia edoctus, abſque regulari ædificio etiam regularem disciplinam ſubſiſtere diu non poſſe, & ſatis cito corruere. Ab Episcopo Auguſtano Eberhardo non tantum confirmationem Juris Patronatus Eccleſiarum in Ballendorff & Holzkirch (quæ in Diæceſi Auguſtenſi ſitæ erant) earumque incorporationem ordinaria autoritate roboratam obtinuit, ſed inſuper cum totius Capituli Cathedralis conſenſu pluribus aliisque Juribus, obventionibus, fructibus & emolumentis dotatus irrevocabili donatione impetravit addita tamen conditione, ut quotieſcumque in poſterum Vicarius aliquis dictarum Eccleſiarum decedat vel recedat quovis modo, fructus primi anni dictæ Eccleſiæ, cujus deceſſerit vel receſſerit, & omnia alia Jura Episcopalia ſibi & ſuis Succelloribus ſemper maneat ſalva, acſi prædictæ Eccleſiæ incorporatæ non forent, ſine ulla Præpoſiti & Conventus ac Communitatis oppidi Ulmenſis, & quorumcumque contradictione aut rebellionem, hæc litteras hic in extenſo referre lubet, ex quibus diſpiciendæ ſunt conditiones reliquæ, quæ tamen, extincta in ambobus hiſce Eccleſiis Religione Catholica, jam parum nos urgent.

Eberhardus Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Episcopus Auguſtenſis. Univerſis & ſingulis præſentium inſpectoribus, & præſertim hiſ quorum intereſt, aut in futurum intererit, ſeu quomodolibet intereſſe poterit, ſalutem in Chriſto filio Virginis glorioſæ cum ſubſcriptorum noticia ad perpetuam rei memoriam. Expoſcit inter cætera noſtri paſtoralis officii debitum, & requirit, ut ea, quæ ad divini cultus augmentum, Monasteriorum reparationem, & regularium in eiſdem devote Domino ſervientium congruam ſuſtentionem pertinet, verbo & opere favorabiliter ſtudeamus promovere. Id enim præcipuum inter noſtræ ſolicitudinis opera eſſe dignoſcitur, ut fidei orthodoxæ devotio ubique noſtro cooperationis miniſterio augeatur. Sane cum cives communiter oppidi Ulmenſis Conſtantiens Diæceſis pluribus nunc eiapiſ annis Monasterium in Inſulis Canonicorum Regularium extra & prope muros prædicti oppidi conſtitutum, timentes veriſimilia dama na eiſ propter querras per maximas tunc imminentes ex eodem Monasterio eventura, funditus deſtruxerint, & ad terram projecerint, adeo ut Regularium in eodem tunc Monasterio degentes pluribus ex poſt annis Monasterio carentes, in dicto oppido quali alienigenæ exiſtentes Deo in cantandis & legendis horis Canonicis ſervire minime potuiſſent. Eapropter præfati cives communiter prædicta attendentes ipſis Regularibus pro conſtructione novi Monasterii intra muros dicti oppidi, & pro eorundem Regularium ſuſtentione Eccleſias Parochiales in Holzkirch & Ballendorff noſtræ Auguſtenſis Diæceſis, quarum quidem Eccleſiarum Jus Patronatus ad prædictam Communitatem oppidi Ulmenſis pleno Jure pertinebat, cum omnibus ſuis pertinentiis, redditibus, obventionibus, & fructibus, libere, plenarie, & ex toto quantum in eiſ eſt, donaverunt, & reſignaverunt, Nobis humiliter ſupplicantes, quatenus dictæ donationi, & aſſignationi intuitu Divini cultus ſic augmentandi dignaremur gratioſum impertiri aſſenſum.

Fuit etiam pro parte Dilectorum in Chriſto Berchtoldi Præpoſiti & totius Conventus dicti Monasterii nobis inſtantius ſupplicatum; cum idem Monasterium ſine dictarum Eccleſiarum incorporatione eidem faciendæ conſtrui non poſſit, cum redditus cæteri dicti Monasterii pro Regularium in eo Deo ſervientium ſuſtentione minime ſufficiant experientia rerum Magiſtra hoc docente, quatenus dignaremur gratioſe dictas Eccleſias parochiales in Holzkirch & Ballendorff noſtræ Auguſten-

gustensis Diæcesis, quarum jus Patronatus antea pertinebat ad dictam communitatem oppidi Ulmenfis, unire, incorporare & annectere dicto Monasterio in Insulis Canonicorum Regularium nunc intra muros dicti oppidi existenti donare cum omnibus earum juribus & pertinentiis univèrsis pro dicti Monasterii reparatione perficienda.

Nos itaque Eberhardus Episcopus præfatus attendentes quod juxta sanctorum Patrum Traditiones juxta petentibus non est denegandus assensus, pensantesque devotam intentionem a laudabile propositum prædictæ Communitatis oppidi Ulmenfis eosdem in ipsorum voluntate prædicta confovere volentes, nec non & justam & rationi consonam fore petitionem prædictorum Nobis in Christo dilectorum Berchtoldi Præpositi & totius Conventus Monasterii prædicti, provida & matura deliberatione præhabita cum unanimi consensu & voluntate Venerabilium Nobis sincere dilectorum Waltherio Schübel Præpositi, Ulrici Burggravii Decani, totiusque Capituli Ecclesiæ nostræ Augustensis per campanæ sonitum solito more solemniter convocati, solemnibus insuper tractatibus & deliberationibus rite servatis, quæ in talibus requiruntur, tam de consuetudine, quam de jure, ipsorumque voluntate unanimi, & consensu plenius accedente, & nullo eorum discrepante, singulorumque aliorum, quorum intererat, & præsertim eorum, qui pro tunc dictas Ecclesias parochiales rexerunt, qui easdem libere in nostras manus duxerunt resignandas. Ad laudem & exaltationem Juris Patronatus dictarum Ecclesiarum parochialium in Holzkirch, & Ballendorff per dictam communitatem oppidi Ulmenfis factam, ratificamus, & ex certa scientia ac speciali voluntate confirmamus, jam dictas Ecclesias parochiales cum omnibus & singulis juribus, obventionibus, fructibus & emolumentis earum prædicto Monasterio in Insulis situato, intra muros dicti oppidi Ulmenfis Canonicorum Regularium, vera, pura, & irrevocabili donatione libere donamus, assignavimus, univimus, & incorporavimus, ac Præsentibus omnimodo, via & jure efficacioribus quibus possumus donamus, assignamus, unimus & incorporamus. Ita quod dicti Præpositus & Conventus, seu eorum Successores in antea utantur eisdem parochialibus Ecclesiis cum eorum fructibus & obventionibus libere & quiete, omni nostra & Successorum nostrorum, & omnium aliorum contradictione penitus semota. Dantes eisdem, & ipsorum Successoribus plenariam potestatem fructus, redditus, proventus, & obventiones dictarum Ecclesiarum parochialium in Holzkirch & in Ballendorff colligendi & recipiendi, & in utilitatem dicti Conventus convertendi, sicut ejus necessitatibus viderint expedire. Hoc tamen salvo, quod semper post decessum vel recessum Vicarii perpetui Ecclesiæ in Holzkirch prædictæ, & etiam Vicarii perpetui Ecclesiæ in Ballendorff præfatæ ad prædictas Ecclesias, cum, quando & quoties, vacaverit altera ipsarum ad præsentationem tamen Canonicam Præpositi, qui pro tempore præfuerit dicto Monasterio per nos & nostros Successores idonei Sacerdotes pro Vicariis perpetuis instituantur, quibus tamen volumus, & mandamus de proventibus & fructibus dictarum Ecclesiarum pro eorum congrua sustentatione præbendas honestas ministrari, de quibus singuli eorum hospitalitatem tenere, jura Papalia, Episcopalia, Archidiaconalia solvere, & alia emergentia, & incumbentia onera ratione dictarum Ecclesiarum evenientia possint & valeant congrue supportare. Volumus tamen, ut quotiescunque in posterum Vicarius aliquis dictarum Ecclesiarum in Holzkirch & Ballendorff decedit, vel recedit quovis modo, fructus primi anni dictæ Ecclesiæ, cujus tunc Vicarius, ut præmittitur, decesserit, vel recesserit, prout etiam in omnibus aliis Ecclesiis nostræ Diæcesis de jure & consuetudine approbata jus competit ad primos fructus, & omnia alia jura Episcopalia sint nobis & nostris Successoribus salva, ac si prædictæ Ecclesiæ incorporatæ non forent, sine prædictorum Præpositi & Conventus ac Communitatis oppidi Ulmenfis, & quorumcumque aliorum contradictione & rebellionem. Volumus etiam & ordinamus ac præsentibus definimus, quod omnia & singula præmissa rata permaneant, & inviolata impostero conserventur, & robur & firmitatem perpetuam obtineant omnibus modis, formis & conditionibus, quibus ex nunc & in futurum melius valere poterunt & debebunt.

In quorum omnium & singulorum evidentiam & testimonium & debitam roboris firmitatem præseutes litteras nostri ec Capituli nostri Sigillorum appensione fecimus muniri. Nos itaque Walterus Schubel Præpositus, Ulricus Burggravii Decanus, totumque Capitulum Ecclesiæ Augustensis recognoscimus per præsentem & publice profitemur, supra dictam donationem, unionem & incorporationem factam de Ecclesiis parochialibus in Holzkirch & Ballendorff, ac omnia & singula

singula in præsentī littera conscripta, de unanimi consensu & voluntate nostra processisse & tuisse facta. Ideo Sigillum nostri Capituli in testimonium præmissorum omnium ad Sigillum Domini nostri Episcopi Augustensis fecimus appendi, Nobis Capitulo, & Successoribus nostris absque omni præiudicio & damno. Datum Augustæ VIII. Calend. Julij Anno Domini Millesimo quadringentesimo sexto.

Meritissimus hic Augustensium Episcopus quam merito inter insigniores benefactores Collegii nostri grata collocabit Posteritas, ex illustri Comitum de Kirchberg stemmate natus est. Episcopus Augustanæ Ecclesiæ designabatur anno 1404, præfuit annis sex, vere semper Dilingæ habitans. Obiit anno 1411. & sepultus est in Wiblingensi Cœnobio Ulmæ vicino. Huius Antistitis affectum constantem illustri facto demeruit Magistratus Ulmensis, quod Carolus Stengelius ex Cl. Sinderi Chronico narrat rerum August. P. II. cæp. LVI. numero secundo hisce verbis; Is (Eberhardus) Episcopus mox post Electionem voluit ut pulsata campana vulgari-ter Sturmglögg, omnes Augustenses majores & minores in simul convenirent, ei fidelitatem cum Juramento facerent. dicens Antecessoribus etiam suis ita factum & præstitum fuisse; quod Senatus denegavit dicens: antea hoc nunquam factum fuisse. At Episcopus recessit ad Dilingam, & Feudatarii, qui ab eo feuda accipere volebant, cogeantur ipsum in Dilingen adire pro feudis, & ibidem ei fidelitatem cum Juramento præstare. Ulmenses autem se interposuerunt & Episcopum cum Augustensibus ad concordiam reduxerunt subscripta forma: Feria tertia post Dedicationem SS. Udalrici & Astræ (seupost festum S. Georgii) venit Episcopus Eberhardus ad Augustam cumque de domo habitationis incepisset egredi, inceptus est etiam pulsus campanæ Sturmglögg, & tamdiu pulsata est, quousque domus senatoriam intravit, ibi Augustensis Senatus solitam promissionem & fidelitatem sine Juramento fecerunt, & ipse eis. Tunc temporis Magistri civium erant Udalricus Kenzelman & Ludovicus Hoclin.

§. III.

Confirmatio prædictarum donationum a Romano Pontifice impetrata.

Robur confirmationis Apostolicæ ut impetraret Bertholdus supplicavit Romano Pontifici Alexandro Quinto, quem jam sibi propitium expertus erat, cum accusaretur de crimine Simonix, ut supra audivimus. Favorem illius etiam hac vice attraxit sibi suoque Collegio; licet nonnihil serius, anno enim primum 1409. Apostolicis hisce litteris est consolatus. Directæ illæ sunt ad Reverendissimum & Venerabilem Waldseensis Canonix Præpositum Jacobum, qui secundæ illius Electioni ac Confirmationi ante quadrigennium præfens erat. Nec destitit hic Waldseensium Canonicorum Antistes opportuna occasione publico Instrumento Pontificium Breve illis, quorum intererat notum facere, ac debita cum Reverentia Commissionem Apostolicam exequi. Habe sis iterum Clementissimum Alexandri Rescriptum h c a capite usque ad calcem ac de verbo ad verbum

Alexander Episcopus Servus Servorum Dei dilecto filio Præposito Monasterii in Walse per Præpositum soliti gubernari, Constantiensis Diocesis, salutem & Apostolicam Benedictionem. Humilibus supplicum votis, illis præsertim per quæ Monasteriorum & piorum locorum, ac Religiosarum Personarum commoditatibus consulitur libenter annuimus & volumus favorabiles inveniri. Sane petitio dilectorum filiorum Præpositi & Conventus Monasterii in Insulis oppidi Ulmensis per Præpositum soliti gubernari, Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis Nobis exhibita continebat, quod olim Venerabilis Frater noster Eberhardus Episcopus Augustensis provide considerans, quod dudum dilecti filii, Universitas dicti oppidi propter maximas & sevissimas quercas ipsis tunc imminentes, & ne antiquo Monasterio in Insulis extra muro s dicti oppidi, Ordinis & Diocesis prædictorum in quo prædicti Præpositus & Conventus tunc temporis residebant, & de illo postea ad ipsum novum Monasterium canonice translati fuerant per hostes Universitatis hujusmodi oppido præfato forsam damna gravia inferrentur, prædictum antiquum Monasterium diruerunt, & ex tunc præfatum novum Monasterium inceptum fuit ædificari opere non modicum sumptuoso, ad cujus perfectionem propriæ non suppetebant prædicti novi Monasterii facultates,

quod etiam pia considerantes hujusmodi Universitas in relevamen onerum eisdem Præposito & Conventui incumbendum, & etiam pro uberiori sustentatione ipsorum, qui annuis redditibus tunc non abundabant, prout nec abundant, Jus Patronatus in Holzkirchen & Ballendorff Augustensis Diæcesis parochialium Ecclesiarum quod ad hujusmodi Universitatem tunc pertinebat, eidem novo Monasterio libere donaverant, & volens idem Episcopus etiam præfatis Præposito & Conventui de alicujus subventionis auxilio providere dilectorum filiorum Rectorum tunc earundem Ecclesiarum, & Capituli Augustensis accedente consensu prædictas Ecclesias, quæ per liberam dimissionem præfatorum tunc Rectorum per eos de illis quas tunc habebant extra Romanam Curiam sponte factam vacantes, quarum viginti quinque cum omnibus Juribus & pertinentiis suis præfato novo Monasterio cujus sexaginta Marcharum argenti fructus, redditus & proventus secundum communem existimationem, valorem annum, ut ipsi Præpositus & Conventus asserunt non excedunt, in perpetuum auctoritate ordinaria incorporavit, annexuit, & univit, & in singulis ipsarum Ecclesiarum congruam portionem de hujusmodi fructibus, redditibus, & proventibus ipsarum Ecclesiarum reservavit pro singulis perpetuis Vicariis inibi instituendis, de quibus Vicariis ipsi decenter sustentari, Episcopalia Jure solvere, & alia incumbentia sibi onera possent congrue supportare, prædictique Præpositus & Conventus corporalem possessionem earundem Ecclesiarum taliter vacantium, ut præfertur, vigore incorporationis, annexionis, & unionis prædictarum, auctoritate propria apprehendentes illas ex tunc tenuerunt & tenent quiete & in usus proprios eorundem. Quare prædicti Præpositus & Conventus Nobis humiliter supplicarunt, ut incorporationi, annexioni, & unioni prædictis pro earum subsistentia firmiori, robor Apostolicæ Confirmationis adijcere de benignitate Apostolica dignemur. Nos itaque hujusmodi supplicationibus inclinati discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si est ita super quo tuam conscientiam oneramus, incorporationem, annexionem & unionem prædictas & quæcumque inde secuta, auctoritate Apostolica confirmare procures, suppleto omnes defectus, si qui intervenerunt in eisdem. Datæ Bononiæ IX. Kalendas Febr. Pontificatus nostri Anno primo.

Sub Pontificatu Joannis XXIII. omnium Privilegiorum confirmationem obtinuit, cujus Apostolicas litteras hic addo:

Confirmatio Apostolica Joannis XXIII. omnium Privilegiorum Monasterii nostri & quomodo ipse Nos, res, bona nostra sub protectione Sedis Apostolicæ recepit.

Johannes Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis Præposito & Conventui Monasterii in Wengen in oppido Ullmensi per Præpositum soliti gubernari Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum a nobis petitur quod justum est & honestum tum rigor æquitatis quam ordo exigit rationis ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Quapropter dilecti in Domino filii vestris justis postulationibus cognito concurrentes assensu personas vestras & Monasterium vestrum prædictum in quo divino estis obsequio mancipati & alia bona vestra quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum justo modo præstante Domino poteritis adipisci sub S. Petri protectionem suscipimus atque nostram, nec non omnes libertates, immunitates a præcessoribus nostris Romanis Pontificibus sive per Privilegia vel alias indulgentias Vobis & eidem vestro Monasterio concessas, ac libertates & exemptiones sæcularium exactionum a Regibus, Principibus vel aliis etiam fidelibus rationabiliter vobis & vestro Monasterio auctoritate apostolica confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino homini liceat hanc paginam nostræ confirmationis & communitationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc intentare præsumperit indignationem omnipotentis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Dat. Bononiæ septimo Kalendas Aprilis Pontificatus nostri anno primo.

§. V.

§. IV.

Reliqua acta Bertholdi & Manuscripti Codices ab ipso procurati.

Præter rem œconomicam optime administratam totam fere novam Monasterii structuram ad perfectionem promovit. Ecclesiam perduxit ad fastigium, eique ambitum, chorum, dormitorium, ac Refectorium, adjunxit, ac necessaria suppellectile instruxit. Sacram vero suppellectilem pariter auxit. Chorum scamnis ac pluteis exornavit, ac pro summo altari pretiosam comparavit tabulam. Ecclesiam insuper animavit magni pretii Organo, quod egregium opus laudat Reverendissimus Joannes noster, quod tamen suis temporibus ex negligentia & incuria jam penitus destructum, nullisque amplius usibus aptum fuit remotum. Vendidit quidem Ulmensibus inferius candidatorium (untere Bleich) contra vero majores ac minores decimas *auf dem Geer* a Thoma Remio, & Joanne Walthero soluto pretio anno 1417. Monasterio vendicavit. Sub perpetuo censu sylvam den *Geer* dictam communitati in Junginga locavit, ac alia multa præstitit pro Monasterii sui utilitate, quæ animi sui magnitudinem, ac prudentem Patrem familias apud posteros merito commendant. Sedem etiam Musis extruxit, primusque fuit, qui litterariam suppellectilem colligeret. Multo pretio præstantissimos quosdam in pergameno manuscriptos codices comparavit, videlicet *Corpus* Bibliorum in duobus Voluminibus; *Librum* Explanationum, seu Commentarium Hieronymi super Isaiam. *Textum* Apocalipsis in eamque Haymonis Commentarium. *Vitas* quorundam Patrum Ægyptiorum. *Moralia* Beati Gregorii in Jobum tribus Voluminibus comprehensa. *Duas partes* Epistolarum & Evangeliorum Dominicalium Magistri Joannis de Abbatis Villa, quarum una pars fuit amissa. *Vocabularium* Biblicum. *Sextum Librum* Decretalium. *Legendas* seu *Vitas* aliquot Patrum. *Quatuor libros* Sententiarum. *Expositionem* *Umberti* super Regulam S. Augustini, cum tractatu de Renuntiatione Canonorum Regularium. *Horologium* æternæ Sapientiæ scriptum a Venerabili Heinrico Amando Sufone Ordinis S. Dominici, qui Ulmæ Sanctitate floruit. ac tumulo fuit illatus. *Antiphonarium* partem scilicet Hyemalem de tempore & Æstivalem cum notis antiquis. *Librum* Canonicum, Hymnorum, Canticorum, & Collectarum. Libri hi omnes sunt membranacei.

Otii Bertholdus osor fuit maximus; quare residuas ab occupationibus Officii sui horas describendis propria manu libris utilissime consecravit, quos inter tractatus super Capitulum firmiter. *Tractatus* de conditione humanæ miseriæ. *Quadragesimale* Jacobi de Voragine. Ejusdem Auctoris *partem æstivalem* sermonum Dominicalium. In uno horum Codicum sequentem notulam invenio: *per manus Bertholdi Becken alias Neger, de Ulma Constantiensis Diœcesis, qui fuit socius tunc temporis in Hofa Domini Episcopi Chiemensis, & qui postea factus est Præpositus in Insula. Orate pro eo. Anno 1421.* Ex his eruimus Bertholdum eo tempore, quo destructum erat Insulare Cœnobium aliquamdiu vixisse in Insula Chiemensis Episcopi, atque durante hoc suo exilio tempus libris scribendis impendisse. Anno 1427. postquam in manus sui Conventus jam ætate gravis, ac ut solius animæ suæ saluti vacare posset. Præposituram suam est jam ante biennium, anno scilicet 1425. resignasset, Deo Creatori suo animam reddidit, corpus terræ & fermibus, pro suis laboribus ab æterno Numine præmia perpetua recepturus. In medio Chori sepultus est, cui Bruschius, minime contradicente posteritate, hoc Elogium posuit, quod *Vir gravis & strenuus ac Monasterii sui fuerit absolutor, & Illustrator egregius.*

§. V.

De Udalrico I. Bertholdi Successore.

Udalricus I. Strobilius, alias Mayer dictus, Patriam habuit Langenoviam sive *Langenau* in dictione Ulmensium sitam. Sedecimus fuit Præpositus, ac in civitate tertius. Resignante Bertholdo anno 1425. convocatis vigesimo secundo Junii hora ejusdem diei tertia capitularibus, tot fere sententiæ illorum erant, quot capita, vocem in hac electione habuere Conradus Rüzendorff, Udalricus Strobel, Magister Nicolaus de Halle, Paulus Koplervel Koprel, Joannes de Geislingen,

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera.

T t t t

Joan.

Joannes Zwirler omnes Presbyteri, Conradus de Plintheim Diaconus, Conradus Kuzerdorff Joannes Zwirler, & Magister Nicolaus de Halle elegerunt in Præpositum Vdalricum Strobel. Vdalricus Strobel elegit Nicolaum de Halle, Paulus Kopler & Conradus de Blintheim elegerunt Joannem de Geislingen. Joannes de Geislingen & Conradus Rauch elegerunt Conradum Kuzendorff, & prævaluit tandem pluralitate votorum Vdalricus Strobel. Vir fuit magni spiritus & devotionis eximia, omni felle amaritudinis & malitiæ carens media semper via virtutis incessit non ad dexteram, nec ad sinistram declinans. Plura adversa sustinuit. Locetæ non semel ab inimicis ipsi fuerunt decipulæ occultæ, non semel manifestum incurrit vitæ periculum. Omnibus tamen hisce adversitatibus Superior, fuit vir sancte simplex & purus. Depingi curavit anno 1440. *Chorem Defunctorum*. Vendidit quædam prædia in Eifenloch, quorum Advocatia pertinebat ad Vlmenfes atque ut libere vendere posset commutavit prius cum Vlmenfibus Advocatiam aliam. Hisce pecuniis quartam partem Decimarum emit in Berenstatt a Nobilibus de Brunstatt pro mille & quinquaginta florenis. Comparavit novam aream ab Vlmenfibus, in qua domum pro familia Monasterii construxit. Curiam S. Mauritii germano suo fratri cum omnibus Decimis locavit. Novum *Psalterium* Majus cum *Hymnario* & duas partes Antiphonarii unam de tempore, alteram de Sanctis, in membrane eleganter scriptas procuravit pro Choro. Multis præterea ædificiis Cœnobium illustravit. Gruberus in *Theatro virtutis canonice* ad diem vigesimum Februarii Vdalricum Strobelium victorem sui gloriosum, virum religiosum, & divini Cultus zelatorem celebrat. Nec latuit tanta Vdalrici nostri virtus Patres in Concilio Basileensi congregatos, qui anno 1434. sequenti Diplomate illi demandarunt reformationem Monasterii Söflingensis.

Sacrofancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto congregata universalem Ecclesiam repræsentans dilecto Ecclesiæ Filio Vdalrico Præposito Monasterii in Insulis oppidi Ulmenfis per Præpositum soliti gubernari Constantiensis Diocesis salutem & Omnipotentis Dei Benedictionem. Dum incumbencia nobis onera quibus assidue premimur, intenta consideratione pensamus, in eo potissimum nostra versatur intentio, quod Personæ Professionis Ecclesiasticæ, præsertim, quas reddit sexus fragilis imbecilles, altissimo, cui suam integritatem voluntate spontanea devoverunt, suspicione semota qualibet, reddant vota sua. Sane nuper fide digna relatione didicimus, quod nonnulli fratres, Ordinis fratrum minorum sub colore & typo visitationis officii & aliis confictis suasionibus Monasterium in Söflingen Ordinis S. Claræ prope oppidum Ulmæ Constantiensis frequentare, etiam copioso Juvenum numero intrare, diutius ibi morari &c. non formidant in grave dictæ Religionis opprobrium &c. Nos igitur detestabili Conversationi prædictæ, remediis opportunis occurrere cupientes, ne dicti fratres occasionem confingant de cætero similia perpetrandi, & ut Abbatissa & Conventus ipsius Monasterii mundi vanitate relicta per Religionis observantiam se cælesti Sponso arctius adstringant, discretionis tuæ, de cuius maturitate, providentia, & circumspetione sollicita plenam & firmam in Domino fiduciam obtinemus, per hæc scripta committimus & mandamus, si est ita assumpto tecum dilecto Ecclesiæ filio Rectore Parochialis Ecclesiæ dicti oppidi, seu alio quovis Ecclesiastico & virtuoso, solum Deum habendo præ oculis Monasterium ipsum auctoritate nostra personaliter visites, ipsisque fratribus, & quibusvis aliis sub excommunicationis pœna, quam incurrant ipso facto, nec non in virtute sanctæ obedientiæ sub obtestatione Divini iudicii statuendo & præcipiendo mandes & ordines ne dictum Monasterium, seu ejus claufuras, præterquam tempore visitationis legitimæ, quod Visitator duntaxat cum fratre discreto non suspecto, & in serio constituto, si necessitas urgeat, intrare possit, perpetuis futuris temporibus intrare, morari inibi, & infra septa hujus pernoctare præsumant, & alias in dicto Monasterio, & ejus personis corrigas, punias, instituas, reformes, evellas, destruas, ædifices, & plantes, prout secundum Deum status Monasterii, & personarum in eo degentium, & Juris dispositionem videris expedire. Et nihilominus ut ipsum Monasterium in temporalibus neglectum ad statum debitum reducatur, dilectos filios Magistros civium & universitatem dicti oppidi, qui ad dictum Monasterium, ut accepimus, singularum gerunt devotionis affectum, requiras & obsecreris per viscera Misericordiæ Dei in remissionem peccaminum ut per se vel deputatos suos discretos oppidanos ratione de bonis temporalibus dicti Monasterii per Abbatissam & Conventum prædictum sub eisdem pœnis facienda interesse, & recuperationi alienatorum & distractorum ac reductioni ad proprietatem Monasterii auxilium præstare velint.

&

& operam, Contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstante, si ejusdem Ordinibus a Sede Apostolica sit indultum, quod Personæ ipsorum Ordinum ad iudicium trahi, aut suspendi, seu excommunicari, seu ipsæ & ipsorum Ordinum loca interdici non possint, per litteras non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, & quibuslibet aliis dictæ Sedis Indulgentiis, Privilegiis, & indultis generalibus, vel specialibus cujuscumque tenoris existant, per quæ præsentibus non expressa vel totaliter non inserta nostræ commissionis Explicatio in hac parte valeat, quomodolibet impediri, quæ quoad hoc illis nolumus aliquatenus suffragari. Dat. Basileæ III. Idibus Octobris anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto.

De hac Reformatione Söflingani Monasterii inter veteres nostras chartas nihil adnotatum invenio, nec dubito Udalricum subtraxisse humeros molestæ huic Provinciæ, ac illam humillime fuisse deprecatum apud congregatos Basileæ Patres. Certam, ut hæ voces, *sita est*, satis indicant, notitiam sacra Synodus, de dissoluta Monialium Söflingensium vivendi ratione nondum habuisse videtur. Itaque an delatio vera, ac falsa fuerit, nec affirmare nec negare ausim. Si ob fragilitatem humanam a via perfectionis non nihil aberrarunt Moniales istæ, dolendum id est, verum mox postea gratiæ quoque immortalis Deo immortales dicendæ erant, & hodieum, quia in viam & semitam, si inde deflexerint, rectam illas reduxit. Floret hodieum Söflingenum hocce Cænobium, & vere hortus conclusus est: Reverendissima Abbatissa cum reliquis filiabus suis Seraphicis arctissimam clausuram habent, ac observant, neminem vident, videntur a nemine, a carnibus per totum annum abstinere, inter diei & noctis vigiliis laudes Decantant pauperum gregem quotidie alunt, ac vitæ Sanctimonia omnem admirationem, ac æstimationem totius Sueviæ sibi conciliant. Patres Spirituales, ac ad sanctiorem vitam duces illis sunt ex sanctissimo Seraphico Franciscanorum strict. observ. Ordine, & qui illarum conscientias moderatur, semper viri sunt insignes, ætate graves, scientia exculsi in ordine emeriti, ac semper in animarum cura per multos annos prius exercitati. Etsi autem, ut dictum est, Sanctimoniales istæ arctissimam servant clausuram, nunquam tamen desunt puellæ nobiles, ac bene moratæ virgines ex distitis etiam Regionibus, quæ in hocce Cænobio casto connubio cælesti animarum sponso Jesu Christo, quoties vacat locus, copulari magno numero ac desiderio cupiunt, plerumque enim Seraphicarum filiarum numerus usque ad Septuagesimum ascendit, nec raræ, aut paucae inter illas fuere, quæ in odore Sanctitatis ad cælestes Agni nuptias avolarunt ex hoc Sæculo.

Udalricus noster piissime in Domino obdormivit anno 1445. octava die Mensis Maij in medio Chori sepultus,

PERIODUS II.

CAPUT III.

De Conrado III, Præposito XVII.

§. I.

Conradi Electio solemniter publicata.

Iustis lachrimis deplorarunt Wengenses Canonici mortem meritissimi sui Præfulis Udalrici; detersit tamen illas uova Conradi III. Electio. Fuit hic ex nobili & equestri Prosapia de Blindthaim, & Lichtenstein. Pater enim ex Nobilibus de Blindthaim fuit nomine Joannes, Mater vero Anna ex Liechtensteinensibus Nobilibus orta est, quod ex veteris Monumenti fragmento compertum habeo. Conrad, verba illius sunt, *Ein man von edlen Eltern geboren, sein Vatter ware Johan von Blindthaim, sein Mutter Anna von Lichtenstein.* Hoc ipsum testatur Historia Imperialis Canonice Roggenburgenis p. 2. pag. 63. vir fuit doctus, & artium liberalium

um Baccalaureus. Ad liberam Electionem juxta consuetudinem hæcenus observatam processerunt Anno 1445. in die Aparitionis S. Michaelis Wengenses Canonici, ac unanimi calculo conspirarunt in Conradum, cui prudentia & solertia tam in spiritualibus quam in temporalibus extra dubium erat posita. Facta fuit hæc Electio tempore, quo Abbatialem Mytram gessit in Augia divite Fridericus L. B. de Wartenberg dictus de Wildenstein, prius Conventualis ad S. Blasium in sylva Hercinia ac anno 1428. præsidere cepit, cujus alter audiebat Pirminius & secundarius Fundator. Invenit ille cœnobium suum fere ad extremam inopiam redactum. Ad regularem observantiam reducere laboravit Monachos suos, fuit Doctorum virorum æstimator: eruditos viros apud se aluit: & Bibliothecam bonis libris præstantem colligere cepit. Interfuit etiam Concilio Basileensi, ubi singulis diebus Sapientiæ auditorium ingressus Doctor audivit. Cum sub initium Electionis suæ in suo Cœnobio tantum duos Barones Heinricum Comitem de Lupffen & Joannem Baronem de Rosenæck, qui tamen ambo relicta Religionis Professione discedebant, conatus est Conventum denuo suum augere ex Nobilibus, ut harum assumptione mederetur ingruenti paupertati. Illi autem minime bene convenerat cum Ul-nensibus, identitem enim ab anno 1433. coram Concilio Basileensi ad Censum suorum Vlmæ amissorum restitutionem vindicias instituit, Canonici wengenses Friderico Electionem de Conrado factam juxta pacificam hæcenus & semper observatam consuetudinem debito modo insinuarunt, & Neoelectum eidem perlitteras præsentarunt. Fridericus, cui Electi Persona minime displicuit, ut omnia secundum Ordinem fierent publico instrumento Valvis Ecclesiæ nostræ per Notarium affixo factam Electionem solenniter pronuntiari, declarari ac notificari fecit omnibus, qui interesse habebant, aut quovis modo eidem se opponere possent vel deberent. Instrumentum fuit sequenti sub tenore ac forma conceptum

Fridericus Dei Gratia Abbas Monasterii Augiæ Majoris Ordinis S. Benedicti Sedi Apostolicæ immediate subjecti Coestantiensis Diœcesis, Vniuersis & singulis Decanis, Camerariis, Ecclesiarumque Parochialium Rectoribus, Vicariis perpetuis Plebanis, Viceplebanis & loca tenentibus eorundem, cæterisque Presbyteris & Sacerdotibus per civitates & Diœcesim Constantiensem ubilibet constitutis, saltem nostræ Jurisdictioni subjectis, ad quos præsentis nostræ pervenerint litteræ salutem in Domino & præsentia exequi bona fide. Cum Religiosi & devoti viri fratres Conradus de Blintheim Artium Liberalium Baccalaureus, Matheus Zimmerman, Georius Leschenbrand Presbyteri, Henricus Tischinger Diaconus, Wilhelmus Burgermeister de Tytzenfoe & Ulricus Kraft Acoliti Conventuales Monasterii ad Insulas in opido Ullmensi Ordinis S. Augustini Canonicorum Regularem per Præpositum soliti gubernari dictæ Diœcesis & Conventus ipsius Monasterii pro nunc faciem representantes ipsius Monasterii Præpositura per mortem quondam Ulrici novissimi ipsius Monasterii Præpositi vacante, ne ipsorum Monasterium ut sic Pastoris solatio destitutum sua diutius deploraret incommoda ad Electionem futuri Præpositi & Pastoris ipsorum & dicti Monasterii eorum certis die & hora vocatis omnibus & singulis hujusmodi Electioni interesse de Jure, vel consuetudine volentibus, & debentibus capitulariter congregati se receperunt, & habitis ac servatis inter se nonnullis tractatibus tandem via scrutinii ad hujusmodi futuram Præpositi eorum electionem procedentes, certos scrutatores unanymi consensu deputarunt & locarunt dantes eisdem plenam & liberam facultatem Præpositum & Pastorem futurum nominandi, eligendi, & publicandi. Deinde omnem scrutandi & alia in- & extra hæc servandi, & faciendi per ipsos scrutatores gratuite assumptos, & servatis per eos, ut habeant in mandatis, servandis, tandem majorem & saniozem partem dicti Conventus sua vota in Religiosum & devotum virum fratrem Conradum de Blintheim dicti Monasterii Monachum professum in Sacerdotio & legitima ætate constitutum ac de legitimo Thoro procreatum virum utique probum & honestum in Spiritualibus & temporibus providum & circumspectum direxisse invenientes eundem fratrem Conradum de Blintheim in ipsorum & dicti Monasterii futurum Præpositum nominaverunt, elegerunt, & ipsis omnibus cum Solemnitatibus, & cautelis debitis, & consuetis publicarunt, ac alia fecerunt prout hæc, aliaque in litteris sive Decreti Electionis Instrumento, per discretum Johannem Mynner Sacra Imperiali Auctoritate publicum Notarium desuper confecto nomineque & signis suis solitis ad nostram in hac parte ordinariam auctoritatem sive consuetudinariam pertinet & spectat, dignaremur, pro parte ipsius Electi

exti-

exitit devote & humiliter supplicatum. Nos vero juxta doctrinam Apostoli nemi-
ni cito manum imponere sed quemlibet in suo volentes jure conservare citationem
in forma proclamationis sive edicti publici ad dictum Monasterium Insulis, sive
alibi ubi expedierit emittendam fore decrevimus, & emisimus per præsentem.
Quod circa vobis omnibus & singulis prædictis in virtute sacre obedientie & sub
pœna Excommunicationis late sententie canonica, tantum trium dierum moni-
tione prævia districtæ præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Monasterium
in Insulis accedentes, vel ubi propterea fuit accedendum, & ibidem omnes & sin-
gulos quorum interest, vel qui sua, quovis modo crediderint interesse, vel qui
se dictæ Electioni aut confirmationi petite opponere voluerint peremptorie citetis
& vocetis, quos & nos præsentibus sic citamus, & vocamus ut quinta decima die
post publicationem præsentium juridica hora proxime coram nobis in aula nostra
Augiæ Majoris compareant ad ostendendam causam seu causas sue oppositionis &
ad dicendum proponendum, vel allegandum quidquid contra Electionem, Ele-
ctum, & confirmationem petitam per vos faciendam dicere, proponere, vel al-
legare voluerint & potuerint alioquin ipsorum citatorum & vocatorum absentia,
seu contumacia in aliquo non obstante ad præfati Electi, Electionis, & aliarum
præmissarum, & alias prout justum fuerit & ordo dictaverit ratam tanquam ad
illius cujus interest, confirmationem procedemus. Diem executionis & quidquid
vobis in præmissis occurrerit nobis per vestra scripta aut instrumentum publicum
præfens a tergo notificare non prætermittat. Datum Augiæ in aula nostra abba-
tiali sub anno Domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo quinto Mensis
Maij die vicesima quinta indictione octava sub nostri Sigilli Abbatialis appensione.

Leonardi.

(L.S.)

In Jesu Nomine amen. Per hoc præfens publicum documentum cun-
ctis ipsum intuentibus clare ac luculenter quod sub anno a Nativitate Domini Mil-
lesimo quadringentesimo quadragesimo quinto indictione octava die solis penulti-
ma Mensis Maij hora primarum, vel quasi sacrosancta generali Synodo Basiliensi
durante ad obediendum mandatis & requisitioni sereni Principis ac Reverendi in
Christo P. & Domini Domini Friderici Dei Gratia Abbatis Monasterii Augiæ Ma-
joris Ordinis S. Benedicti Sedi Apostolicæ immediate subjecti, Constantiensis Diœ-
cesis Ego Notarius publicus subscriptus in præsentia honorabilium virorum & Do-
minorum videlicet Johannis Zuntheim - - - - - Altaristarum in
Parochiali Ecclesia Ulmensi Presbyterorum dictæ Diœcesis Constantiensis testium ad
hoc specialiter vocatorum & rogatorum proclamationem a tergo præsentis Instru-
menti conscriptam animo & intentione eandem proclamationem exequendi inti-
mandi, & publicandi, valvis Ecclesiæ Monasterii in Insulis Ordinis Can. Reg. S.
Augustini in Ulma Imperiali fidelium multitudine inibi ad divina congregata fer-
reis claviculis affixam, & ibidem per sufficiens temporis spatium ut sic affixam de-
relinquens, interim prætereuntibus & inexistentibus utriusque sexus hominibus
materna lingua, alta & intelligibili voce pronuntiando declarando, insinuando,
& proclamando juxta ipsius formam & tenorem pronuntiavi, declaravi, notifica-
vi, & executus fui super qua quidem re proclamationis seu notificationis sic ut
jam tactum est, facta & executi, nemine in contrarium aliquid dicente, vel se
quovis modo opponere volente per venerabilem P. Dominum Conradum de Blint-
heim attium Baccalaurium in Præpositum supra dicti Monasterii ad Insulas electum
ego Notarius publicus subscriptus sum debite requisitus ad dandum & conficien-
dum nec non ad tergum ejusdem proclamationis conscribendum publicum docu-
mentum. Acta sunt hæc publicationibus quibus supra præsentibus testibus ante
dictis &c.

(L.S.)

Ego itaque Johannes M^{ün}ner de Titzbach dictæ Diocesis Constantiensis publicus Imperiali auctoritate Notarius nec non curiæ Constantiensis causarum Matrimonialium Commissarius generalis in Ulma quia hujusmodi proclamationis mandatum a tergo præsentis conscripti in præsentia testium prædictorum modo præmisso executus fui, ideo hoc præsens publicum instrumentum ad tergum ipsius proclamationis manu propria scripsi signoque & nomine mei solitis signavi rogatus atque requisitus in fidem robor & evidens testimonium singulorum & omnium præmissorum.

§. II.

Confirmatio Electionis recusatur ab Augiensi Abbate.

Non obstante, quod post publicationem Electionis nemo comparuerit, qui se illi vel opponeret vel contradicere vellet; nihilominus confirmationis beneficium Abbas Fridericus imperdiri Conrado non sine fermento Nobilium, Neo-electo faventium, recusabat. Cum sæpius illi sese præsentasset Conradus, semperque repulsam ferret a concilio Basileensi (quod personaliter accessit, cuique aliquamdiu etiam interfuit) impetravit, ut impertiendæ confirmationis negotium in hoc justitiæ recusationis articulo alteri Abbati in Suevia committeretur. Impetravit, quod voluit, & Reverendissimo Abbati Ochsenhusano Michaeli, insignis prudentiæ ac discretionis laude tunc celebri, auctoritate sacri Concilii commissio data est, ad quem sequentes bullatæ litteræ sunt directæ:

Sacrosancta generalis Synodus Basiliensis in Spiritu sancto humiliter congregata universalem Ecclesiam representans, dilecto Ecclesiæ filio Abbati Monasterii in Ochsenhusen Constantiensis Diocesis salutem & Omnipotentis Dei benedictionem. Ad Ecclesiarum & Monasteriorum quorumlibet regimen de personis idoneis rite factas electiones sincera nostra cupimus opitulatione muniri, ut ille debitis non destituantur effectibus, & tanto personis ipsis accuratius provideri, quanto magis eas de Religionis zelo, vitæ ac morum honestate aliisque probitatis & virtutum meritis, noverimus multipliciter commendari. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilecti Ecclesiæ filii Conradi de Blinzhaim Canonici Monasterii ad Insulas oppidi Ulmenis, Ordinis sancti Augustini Constantiensis Diocesis petitio continebat, quod pridem Præpositura dicti Monasterii per Præpositum gubernari soliti, quam quondam Vlricus ipsius Monasterii ultimus Præpositus dum viveret obtinebat, per obitum dicti Vlrici qui extra Romanam curiam diem suum clausit extremum vacante, dilecti Ecclesiæ filii, Canonici dicti Monasterii ad quod illius Præpositi Electio pro tempore pertinere dignoscitur, vocatis omnibus qui voluerunt, debuerunt, & potuerunt Electioni hujusmodi commode interesse die ad eligendum præfixa, ut est moris, convenientes in unum dictum Conradum Ordinem præfatum in ipso Monasterio expresse professum & alias idoneum in eorum & memorati Monasterii Præpositum per viam Scrutinii concorditer elegerunt; ipseque Conradus Electioni hujusmodi illius sibi præsentato decreto consentit in his a jure temporibus statutis & aliis servandis rite servatis. Quare pro parte ipsius asserentis quod ipse a dilecto Ecclesiæ filio Friderico Abbate Monasterii Augiæ Majoris Ord. S. Benedicti dictæ Diocesis cum ad Abbatem pro tempore existentem Augiæ majoris confirmatio Electionis Præpositi ad Insulas Monasteriorum hujusmodi de antiqua & approbata, ac hætenus pacifice observata consuetudine pertineat electionem prædictam debita cum instantia petiit confirmari, licet idem Abbas id facere non curaverit, nobis fuit humiliter supplicatum, ut eidem Electioni pro illius subsistentia firmiori nostræ confirmationis robor adijcere sibi que de dicta Præpositura providere de benignitate universalis Ecclesiæ dignaremur. Nos igitur de præmissis certam notitiam non habentes ac volentes præfatum Conradum, qui ut asserit de militari genere procreatus, & in artibus Bacalarius existit, apud nos de nobilitate generis, Religionis zelo, vitæ ac morum honestate, aliisque probitatis & virtutum meritis multipliciter commendatum horum intuitu favoribus prosequi gratiosis, discretioni tuæ per hæc scripta mandamus, quatenus vocatis qui fuerint evocandi de electione & electi hujusmodi meritis & idoneitate auctoritate nostra te diligenter informes, & si per informationem eandem electionem ipsam de persona idonea canonice celebratam & factam inveneris, eam auctoritate præfata approbes, & confirmes, & in super dictam

Præ-

Præposituram cujus fructus, redditus & proventus quinquaginta Marcharum argenti secundum eandem existimationem valorem annum, ut idem Conradus, non excedunt sive ut præmittitur, sive alias quovis modo aut ex alterius cujuscumque persona, sive per constitutionem felicitis recordationis, Joannis Papæ quæ incipit, execrabilis, aut per assecutionem alterius beneficii Ecclesiastici incompatibilis quavis auctoritate collati vacet, etiamsi tanto tempore vacaverit, quod ejus collatio juxta Lateranensis statuta Concilia ad sedem Apostolicam legitime devoluta, ipsaque Præpositura dispositioni Apostolicæ quomodolibet reservata existat, & super ea inter aliquos lis cujus statum præsentibus haberi volumus pro expresso pendeat indecisa, dummodo tempore datæ præsentium non sit in ea alicui specialiter jus quæsitum, cum omnibus juribus & pertinentiis suis dicto Conrado si illum per diligentem examinationem ad hoc idoneum esse repereris, super quibus tuam conscientiam oneramus auctoritate nostra præfata conferas & assignes, inducens per te vel per alium seu alios eundem Conradum vel Procuratorem suum ejus nomine in corporalem possessionem Præposituræ, juriumque & pertinentiarum prædictarum, & defendens inductum amoto quolibet exinde illicito dententore, ac faciens ipsum Conradum ad Præposituram hujusmodi ut est moris, admitti sibi que de illius fructibus, redditibus, proventibus juribus & obvenientiis universis integre responderi, contradictores auctoritate nostra, appellatione postposita, compescendo. Non obstantibus piæ memoriæ Bonifacii PP. VIII. ac aliis Apostolicis constitutionibus nec non statutis & consuetudinibus Monasteriorum, Ordinum prædictorum & juramento confirmatione Apostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis contrariis quibuscumque, aut si aliquis super provisionibus sibi faciendis de Præposituris hujusmodi speciales, vel aliis beneficiis Ecclesiasticis, in illis partibus generales dictæ sedis vel Legatorum ejus litteras impetraverit etiamsi per eas ad inhibitionem, reservationem & decretum vel alias quomodolibet sit processum, quibus omnibus præfatum Conradum in assecutione dictæ præposituræ volumus anteferri, sed nullum per hoc eis quoad assecutionem Præpositurarum hujusmodi aut beneficiorum aliorum præjudicium generari. Seu si venerabili Episcopo Constantiensi & dilectis Ecclesiæ filiis Capitulo dicti Monasterii ad Insulas vel quibusvis aliis communiter vel divisim ab eadem sede, vel alias indultum existat, quod ad receptionem, vel provisionem alicujus minime teneantur, & ad id compelli, aut quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint, quodque de Præposituris hujusmodi vel aliis beneficiis Ecclesiasticis ad eorum collationem, provisionem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem conjunctim vel separatim spectantibus nulli valeat provideri per litteras non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum ad inducto hujusmodi mentionem, & qualibet alia indulgentia generali vel speciali cujuscumque tenoris existat, per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cuique toto tenore habenda sit in nostris litteris mentio specialis. Nos enim si dictus Conradus ad hoc repertus fuerit idoneus ut perfertur exinde perinde virutum decernimus & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, ac si die data præsentium eidem Conrado ad hoc idoneo reperto de dicta Præpositura cum interpositione decreti provideri mandavissimus. Datum Basileæ XV. Kal. Octobr. anno a Nativitate Domini Millesimo quadringentesimo quadregesimo quinto.

Reverendissimus Abbas Ochsenhusanus postquam rite & legaliter de juribus nostri Collegii, obligatione & injusta renitentia Augiensis Præfulis coram Notario & testibus fuisset informatus, ad executionem Bullæ sacri Concilii processit ac anno 1445. Indictione octava, die Sabathi, Nona Mensis Octobris & Conradum consueta solennitate confirmavit, confecto desuper sub publici Notarii Cæsarei fide ac sigillo publico instrumento. Appenso etiam præfati Domini Abbatis & Commissarii præsentibus honorabilibus & discretis viris Domino Nicolao Stedelin Presbytero, Plebano in Winterieden & Hainrico Mahler de Riedlingen Laico Augustensis & Constantiensis Diæcesis testibus ad præmissa specialiter vocatis & rogatis. Notarius Cæsareus, qui instrumentum executionis subscripsit ac confecit fuerat Andreas Hopf de Valle Wimpinensi Wormatiensis Diæcesis publicus Notarius. Hæc confirmatio auctoritate Basileensis Concilii facta postea ab ipsomet Abbate Augiensis Friderico fuit approbata, & pariter ab eo confirmatus Conradus. Constabat autem prædicta confirmatio 260. florenis. Cur illam primitus recusari Fridericus causam fuisse asserit Reverendissimus noster Historiographus Joannes

Controversiam quandam inter oppidanos Ulmenses & ipsum Abbatem, ex parte cujusdam Nobilis qui adversabatur Abbati & Monasterio Augiensi, quem ipsi Ulmenses fovebant adversus eum, qui tulit Decimas per girum civitatis Ulmensis ad quatuor milliaria, atque alios fructus & proventus Monasterii Augiensis. Ob hanc detentionem coarctati Monachi per plures annos nullum amplius inde habuerunt commodum. Suisque proventus carere debebant unde plurima redundabat in illos miseria & calamitas.

§. III.

Annus Regiminis Conradi valde notabilis.

Fuit hic annus supra millesimum quadringentesimum quadragesimus sextus, dignus certe ut in Annalibus Ulmensium aureis inscribatur characteribus, ab Augiensibus vero Monachis planctu perpetuo notetur. Cur vero? Ulmenses Magistri ac Consules cum tota communitate suorum civium tandem hoc anno invenere medium excutiendi a cervicibus suis jugum, quod a Caroli M. temporibus illis grave erat, atque in libertatem, quam per tot sæcula suspirabant, sese afferendi. Fridericus Abbas cum cerneret religiosam Monasterii sui Rempublicam penitus esse collapsam, illamque reparandi spem in extrema tegula esse sitam; varia animo agitare consilia cepit, qua tandem via ex immenso contractorum debitorum cumulo posset emergere. Multis precibus instabat apud venerabilem Constantiensis Ecclesiæ Episcopum, ut auxiliarem sibi præberet manum ad componenda cum Ulmensibus oppidanis dissidia; multum enim se in favorem impendit laudatus Episcopus pro sedandis Adversariorum animis, ac pro recuperatione & reductione Decimarum, fructuum, jurium, bonorum, aliorumque ad Augiensem Ecclesiam pertinentium proventus, quibus jam per aliquot annos carere debuerat prædictus Abbas. Ad amicabilem compositionem spes nulla erat super. Adeo exarcebati erant Ulmenses (qui jam in Excommunicatione per quatuordecim annos teste Felice Fabro Hist. Suev. P. II. p. 238. propter Monachos perduraverant) ut omnia consilia respuerent. Inter partes variisque in locis variè habiti sunt tractatus, frequentes deliberationes a Commissariis institutæ, non sine maximis dispendiis, incommodis, laboribus & expensis, quin tamen Controversia spectaret finem, aut animi dissentientes & discordes redirent in concordiam. Opportune accidit, ut Serenissimus Princeps & Brandenburgensis Marchio Albertus cum aliis Nobilibus ac Legatis hoc tempore, quo ista agebantur, veniret Constantiam, qui Abbatis Augiensis vices miseratus eidem Author esse cepit, ut Ulmensium Hospitali sancti Spiritus, ac Magistratui viro insigni pecuniarum Summa nempe viginti quinque millium florenorum auri Rhenensis omnia jura, proprietates, Decimas, census, & obventiones omnium & singulorum tam spiritualium, quam temporalium, omnia præterea privilegia tam intra quam extra civitatem hæctenus venderet ac in illos transfunderet, concepta desuper ineundæ cum Ulmensibus concordie notula, quæ ipsimet Friderico Romanorum Regi exhibita placuit, reputanti eam Augiensi Monasterio utilem fore, propterea quantum in ipso erat annuit, ac suam adjecit auctoritatem. Placere hæc Friderico Abbati suisque Fratribus tantorum Principum consilia actisque decentissimis gratiis nihil magis optabat quam occasionem opportunam illa deducendi in effectum, hanc enim unicum superesse sibi tabulam jam credidit ex tot bonorum naufragio enatandi ad melioris fortunæ littus. Favorem Alberti Brandenburgici ipsemet Fridericus magnis laudibus celebrat in venditionis instrumento. Dati hujus Consilii fama velocibus alis mox provolvavit ad Ulmensium aures, ac omnium, quorum intererat, & qui salutem Patriæ zelabant, corda ingenti complevit júbilo; nec enim gratiori illos & Romanorum Rex Fridericus & Brandenburgensis Marchio obstringere potuissent beneficio, nec definita jam viginti millium florenorum Rhenensium Summa emptores detertere debuit, quis enim ex statibus Imperii ditioribus illo tempore pro libertate per tot sæcula suspirata tantillum lytri non libenter solvisset? Dum civium vultus præ gaudio hujus Nuntii essent exporrecti, sola Conradi nostri facies erat subtristior; verebatur enim, ne in hac emptione, aut venditionis instrumento quidquam infereretur Juribus Collegii sui præjudiciosum. Timebat, ne jus confirmandi Wengenses Præpositos sibi in posterum quoque reservarent Præsules Augienses, quorum tamen Dominatus tam exosus successu temporis nobis factus

erat

erat, quam usitata despotica in civitatem Ulmensium regendi ratio, aut si cum cæteris quoque juribus abdicaretur a Friderico hæc confirmandi Neoelectos potestas, ad eos transferebat, a quibus cum Privilegiis cæteris eligendi Præpositos libertas minui posset contra consuetudinem hæcenus observatam. Non potuit celare hunc animi sui timorem coram Nobilibus amicis suis Ulmæ subsistentibus, iisque qui sedebant ad clavum Reipublicæ. Nec male in amicorum auxilio collocavit hanc suam fiduciam. Inventum enim erat pellendo timori aptum remedium, ut mox videbimus. Uthæc jurium Augiensium venditio recto tramite pergeret, & omni impedimento præcluderetur aditus; summopere necessarius erat summi Pontificis Romani consensus. Eugenius IV. Apostolicæ Sedi præerat. Huic non tantum Abbas Augiensis pro consensu supplicavit expositis Monasterii sui calamitatibus, sed etiam ipsius Friderici Romanorum Imperatoris Nomine expediebantur litteræ, idem petita continentes, quibus illico rescripsit Eugenius Pontifex Maximus, bullatas suas litteras dirigens ad Abbatem Monasterii sancti Galli de S. Gallo & ad Decanum Ecclesiæ Constantiensis sub tenore sequenti:

Eugenius Episcopus Servus Servorum Dei dilectis Filiis Abbati Monasterii S. Galli de St. Gallo Constantiensis Diæcesis, & Decano Ecclesiæ Constantiensis salutem & Apostolicam benedictionem, Regimini universitatis Ecclesiæ, disponente Domino præsidentes juxta Pastoralis officii debitum, cura reddimur indefessa solliciti; ut Christi fideles singuli, in quorum utique tranquillitate reficimur, jurgiorum & dissensionum, resecatis anfractibus, in concordia dulcedine, pacis utique famulentur auctori, unde ad dirimendas inter eos quasvis dissensionum contentionumque majoras, eo Apostolicæ sollicitudinis studio cum apostolica affectione, minimis propensius occurrimus, quo dispendiosiores fore censentur, ac ipsorum fidelium conturbatio vehementius nos conturbat; sine pro parte dilectorum filiorum Friderici Abbatis, & Conventus Monasterii sancti Marci Augiæ majoris, Ordinis sancti Benedicti Constantiensis Diæcesis Romanæ Ecclesiæ immediate subiecti, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod alias cum Abbas prædictus utilitati, & commodo ipsius Monasterii intenderet, & alienata ab ipso Monasterio pro viribus recuperare disponeret, comperit inter alia, quod Parochialis Ecclesia oppidi in Ulm dictæ Diæcesis, præfato Monasterio erat incorporata, quodque major in Puel, & aliæ Decimæ, nec non fructus, Possessiones & bona ad præfatum Monasterium, etiam tunc legitime spectantia, per prædecessores, ejusdem Monasterii Abbates, qui fuerunt p. t. a dicto Monasterio alienata, & per diversas tam Ecclesiasticas, quam sæculares utriusque sexus prædicti oppidi, & alibi personas detineantur indebite occupata, & subsequenter ipso Friderico Abbate pro recuperatione & reductione Decimarum, fructuum, Jurium, bonorum, & aliorum ad Monasterium prædictum pertinentium, pro posse insistente, cum de aliquo bono, ad recuperandum, reducendumque Decimas, fructus, Jura, bona, & alia suprædicta cum oppidanis ejusdem oppidi, sive ad hoc pro parte illorum deputatis, in civitate Constantiensi coram venerabili fratre nostro Henrico Episcopo Constantiensi, ac nonnullis aliis Nobilibus, notabilibusque viris, in diversis, ad id consignatis locis pluries causa tractandi desuper amicabiliter, cum dictis oppidanis compareret, & habitis desuper his cum dictis oppidanis mediis, modis & tractatibus diversis, cum eis concordare, nullatenus posset, inter ipsum Fridericum Abbatem & Conventum ex una & præfatos oppidanos, & super decimis, fructibus, & proventibus Ecclesiæ hujusmodi partibus ex altera parte, & eorum occasione dissensionis, quæstionisque materia, & deinde postquam lis sive Controversia super præmissis inter partes prædictas, coram diversis Commissariis, non sine maximis dispendiis, incommodis, laboribus & expensis, per annos plurimos agitata fuerat, dilectus filius, nobilis vir, Albertus Marchio de Brandenburg, & nonnulli alii Nobiles & Barones, ad partes illas per charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum Regem Illustræ, pro nonnullis suis ibidem promovendis negotiis missi, ad civitatem Constantiensem venientes, cum dissensiones, discordias, & quæstiones hujusmodi sentirent pro pace & concordia inter dictas partes, quantum in eis erat, quantocius interponentes, certam inter easdem partes concordiam conceperunt, tenoris, atque effectus subsequenter, videlicet quod dictus Abbas Magistro civium, Consulibus, & pro-Consulibus dicti oppidi, ad opus & utilitatem hospitalis pauperum sancti Spiritus ibidem, & illius negotiorum Directoribus sive procuratoribus suo & ipsius Monasterii, Conventus nomine, quantum sufficere poterit, jus, proprietates, domi-

nia, feuda, Decimas, census, Jura & obventiones omnium & singularum tam spiritualium, quam temporalium a se penitus & omnino abdicare debeat, quodque Abbas prædictus ad hoc, quod jus patronatus, & præsentandi personam idoneam, ad Ecclesiam prædictam, nec non collatio scholasticæ, & officio edictui, & pratum clericorum, ad Magistrum civium, Consules & pro-Consules prædictos spectant ac major in Psuel, hujusmodi post obitum eorum, qui illam in parte, vel in toto, tam ad precarias quam ad vitam perceperunt, prout percipiunt, nec non minus & infra limites ejusdem oppidi existentes Decimæ, ad fabricam ejusdem Ecclesiæ, quæ in illorum possessione pacifica, vel quasi ab annis plerisque fuit, prout est, remaneant temporibus perpetuis & futuris, & si per litteras, quas præfati Magistri civium, Consules, & pro-Consules, ac fabrica desuper habere dicentur. Auctoritate Apostolica confirmatum, seu sufficienter provisam non foret, extunc Abbas & Conventus prædicti, sufficientem super hoc provisionem, eisdem Magistro civium, Consulibus & pro-Consulibus, facere & procurare teneantur, quodque collatio capellæ St. Nicolai ejusdem oppidi & jus conferendi eandem, seu disponendi de illa in Magistrum civium, Consules & pro-Consules præfatos, ac præsentatio personæ idoneæ, in perpetuum Vicarium dictæ parochialis Ecclesiæ ad eosdem Magistrum civium, Consules & pro-Consules institutio vero, seu investitura hujusmodi personæ, ad Episcopum Constantiensem p. t. existentem, spectare & pertinere, nec non confirmatio Præpositi Monasterii in Wengen Ordinis Canonorum Regularium St. Augustini & oppidi prædictorum, quæ hætenus ad ipsum Abbatem spectare consuevit, ad hospitalarium dicti hospitalis, deinceps similiter perpetuo spectare & pertinere, nec non Abbas & Conventus prædicti, etiam nominibus quibus supra omnes & singulas alias decimas, tam majores quam minores, quæ ad dictam Ecclesiam quomodolibet hætenus pertinuerunt & adhuc quovis modo pertinere poterunt, & præsertim ante singulas dicti oppidi fores sive portas, videlicet in in Söfingen, in Grimmelshingen, in monte Delsberg, in Klingenstein, in Erstein, in Möringen, in Lohern, in Jungingen, in Kesselbronnen, in Drlingen, in Offenbusen, in Böfingen, in Strobels, in Göttingen, in Hasla, in Borlasingen, ac generaliter universa & singula bona, tam mobilia, & immobilia in oppido præfato, ejusque districtu, & pertinentiis consistentia quibuscumque nominibus censeantur ad Monasterium, Abbatem, & Conventum hujusmodi ratione ipsius Ecclesiæ quomodolibet spectantia, prout in cedula sive notula concordiæ hujusmodi conscripta specificata sive notata sunt, cum dotibus, ac utriusque sexus hominibus, animalibus & beitiis, aliisque quibuslibet, in usus, commodum, & utilitatem dicti hospitalis, illiusve negotiorum gestorum, factorum, sive procuratorum pure & libere renunciare, ac in illos totaliter transfundere, nec non etiam quæcumque alia dominia, bona, Jura, proprietates, feuda, libera & censualia in oppido & districtu, prædictis existentia, ac ad Monasterium Abbatem & Conventum præfatos, præmissa ratione similiter pertinentia, & signanter in Donorieden, in Bofingen, nec non agrorum in Erlingen, in Jungingen, in valle dicta Gatzenthal, in fundo Ullmæ vulgariter inden Boden, nuncupato, accensuum ortorum in præfato oppido existentium nec non in Dischingen, domorum quoque & curiarum in ipso oppido prope Capellam trium Regum, ac in vico sive platea, Suntgassen habitationum proprietates similiter ad Monasterium, Abbatem & Conventum præfatos, spectantia, sive spectantes in Magistrum civium, Consules & pro-Consules suprædictos realiter & omnino transferre, ac Juri ejus in illis seu ad illa, quomodolibet competenti, renunciare debent, Magister civium vero ac Consules, & pro-Consules antedicti in recompensam & in Cambium omnium præmissorum Summam viginti quinque millium florenorum auri Rhenensis partim pro recuperatione & liberatione certorum locorum, in quibus dictum Monasterium, & illius bona obligata sunt, & ad quæ redimenda, & recuperanda ipse Magister civium, Consules, pro-Consules dictis Abbati & Conventui infra medium annum in utilitatem dicti Monasterii convertendorum solvere, tradere, & effectualiter assignare debent, atque tenentur, prout hæc & alia in notula concordiæ hujusmodi seriatis & latius continentur, quæ quidem concepta concordia præfato Regi, reputanti eam eidem Monasterio utilem fore, plerumque complacuit illique quantum in eo erat, annuit & consensit, ac suam adjecit auctoritatem, quare pro parte Regis, nec non Abbatis & Conventus prædictorum, nobis fuit similiter supplicatum, ut concordia hujusmodi annuere, ac alias in præmissis statui & idemnitatibus Monasterii, nec non Abbatis & Conventus prædictorum opportune providere debent benigne Apostolica digna-

dignaremur, nos igitur qui tranquillitatem & pacem quærimus singulorum, ac de præmissis certam notitiam non habemus, hujusmodi supplicationibus inclinati, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, aut alter vestrum super præmissis omnibus & singulis, eorumque circumstantiis universis, auctoritate nostra vos diligenter informetis, & si per eandem informationem ita esse inveneritis, supra quò vestras conscientias oneramus, Abbati & Conventui prædictis, Decimas, Jura, bona, Censuræ, Reditus, Feuda, Censualia, proprietates, præsentationes, beneficiorum collationes, institutiones, omniaque alia, & singula, supra dicta, prout in hujusmodi concordia continentur, & illam quomodolibet contingere poterint, a præfato Monasterio alienandi, ac in usus & utilitatem hospitalis, nec non in Magistros civium, Consules, & pro-Consules, hujusmodi modo & forma præmissis transferendi, ac loco alienatorum prædictorum alia eidem Monasterio magis utilia & accomoda bona emendi licentiam, eadem auctoritate concedatis, ut nihilominus si concessionem hujusmodi per vos præsentium vigore fieri contigerit, concordiam hujusmodi, postquam illa per Abbatem, & Conventum prædictos acceptata fuerit, & quæcumque inde secuta, ad hoc quod firmiter subsistere valeant, dicta auctoritate approbetis & confirmetis, suppletis omnes defectus, si qui forsitan intervenerint, in eisdem non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, nec non Monasterii & Ordinis prædictorum, Juramento, confirmatione, Apostolica vel quavis alia firmitate roboratis, statutis, consuetudinibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ ad S. Petrum Anno Incarnationis Dominicæ MCCCCXXXV. Id. III. Kalendas Aprilis. Pontificatus nostri anno sexto decimo.

Obtento per hæc Apostolica scripta Romani Pontificis, consensu, cum jam præcesserit Serenissimi Romanorum Regis Friderici clementissimus annutus & rati-habitio, elapso trium mensium intervallo tandem

Venit summa dies, & ineluctabile tempus, hoc enim anno 1446. die Mensis Julij quarta, sancto Vdalrico Augustensium Episcopo sacra solemnissimo venditionis instrumento Fridericus Augiæ majoris Abbas, Joannes Decanus totumque Capitulum quidquid Jurium, censuum, possessionum ac temporalium bonorum per plura sæcula intra civitatem, & extra illam per gyrum quatuor milliarium germanicorum possederant, Magistratui, ac Hospitali S. Spiritus in Ulma pro Summa 25000. florenorum Rhenensium, simulque etiam omnia spirituaia Jura sive in prædicti Hospitalis, sive in civitatis Rectores transtulere in hanc venditionem etiam consentientibus pluribus Ordinis S. Benedicti Prælati, scilicet Casparo Abbate S. Galli, Nicolao Abbate S. Blasii, Joanne Abbate Zwifultensi, Bertholdo Abbate Scaphusiano, Joanne Abbate Petershusano, Joanne Abbate Steinenfi. Atque sic tandem, ait Felix Faber in Historia Suevorum lib. 2. pag. 238. absoluti sunt Ulmenses a Monachis, & Monachi ab eis, quibus Ulmenses aurum non modicum promptum dederunt, scilicet XXIII. (25000. erant.) millia florenorum, & omnia Jura, & bona in civitate Ulmensi, & in circulo quatuor milliarium redemerunt, & hanc redemptionem Concilium (Basileense scilicet) Papa & Imperator ratificaverunt litteris & Sigillis sollemnissimis multorum Principum subscriptione. Hic absque injuria Augiensium Monachorum, a quorum Antecessoribus plurima bona, ac beneficia in nos profluxerunt, quibus præterea primum foundationis nostræ locum ac plura privilegia gratissimo animo in acceptis referimus, lessum subjungere liceat Conradi de Cimberen versificatoris Augiensis egregii, quo statum Augiæ diu autem hanc alienationem Jurium deploraverat.

Augia regalis dives quandoque fuisti
Nunc talis, qualis, quia plurima damna tulisti.
Augia regalis tu per multos tribulata
Sed fœcunda malis in multis debilitata.
Augia sublimis te primitus annihilavit
Flamma duplex Hyemis: hinc vis te præcipitavit,
Tu captivato Pastore tuo doluisti,
Et male tractato sibi re compassa fuisti.

X x x x a

Incum-

Incumbunt avidi post raptores generales,
 Tollunt impavidi, primoque ministeriales
 Res tibi collatas a Principibus Reverendis,
 Sorbent suqlatas, ac insidiantur edendis.
 Hi Defensores humiles quandoque fuerunt,
 Nunc se raptores crudeles constituerunt.
 Lis tibi Papalis quæ deposuit Fridericum,
 Et contemptorem Fidei sacræ violentum,
 Reddere comissum sibi dum negat ipse talentum,
 Hæc sunt & pluralædendi te tamen illa
 Maxima: & Vrbs Vlma, tua quondam Regia Villa,
 Cur jam non moeres Opido quæ plena redundabas,
 Dico luctanter, desle nunc te Augia Mater!

§. IV.

Transfertur in Hospitalis Ulmenfis Rectorem Jus confirmandi & investiendi Præpositos Wengenses.

Præfacto momentosæ hujus venditionis & emptionis negotio triumphabat Ulma, nec minori læticia suffundebatur Conradus, postquam ab amicis fuisset monitus, ut omnem sollicitudinem deponeret, renuntiasse enim in perpetuum Fridericum Abbatem in publico venditionis instrumento juri confirmandi Wengenses Præpositos, atque illud cum Pontificis Romani consensu translatum esse in Hospitalis Ulmenfis ejusdem nobiscum Regulæ, Rectorem ejusque Successores, salvis præterea omnibus ac singulis Juribus ac Privilegiis, ab Augia Abbatibus vel concessis, vel sub eorundem regimine possessis. Nec sefellit Conradum faustum hoc Evangelium. Sequentia enim formalia præfato instrumento sunt inserta: *Desglich wir oder als dick zu ewigen Zyten ain Probst des Gottshus zu denen Wengen zu Ulme Chorherren von der Regel Sanct Augustins Ordens in Costenzer Bistum gelegen erkoren und erwelt wird, den wir und unser Gottshus untzher zu confirmieren und investieren gehebt haben, des begeben and verzyhen wir uns auch gänzlich, und gar, das den dennahin allwegen confirmieren und investieren sol ain Spitaler des Spittals des heiligen Gaißts zu Ulme, der derselben Regel auch ist, vorbehalten doch denselben Herren und Gottshus in den Wengen zu Ulme, und allen ihren Nachkommen alle andre ihrer Freyheit, und gerechtigkeit die sie und ihr Gottshus gen und von uns, unserem Gottshus und nachkommen hand, dat die bi Krüßten und mächten bliben sullen, das sy der an dem ende gebruchen, und genießen sullen, und mügen.* Similia verba adhuc semel in prolixo hoc instrumento leguntur, ubi iterato Abbas venditor principalis renuntiat juri ac potestati: *Uff die gerechtigkeit, das ainen jeglichen Probst zu Wengen zu Ulme, ain Spitaler des Spittals des heiligen Gaißts nu fürbass ewiglich confirmieren, ung investieren sol* Eugenius IV. per Apostolicas suas litteras §. præcedente allatas similiter consensum præstat, ut confirmatio Præpositi Monasterii in Wengen, Ordinis Canonorum Regularium S. Augustini & Oppidi prædictorum, qua hætenus ad ipsum Abbatem (Augiensem) spectare consuevit, ad Hospitalarium dicti hospitalis deinceps spectet. Ob hanc gratiam & liberationem, ajugo, sub quo hætenus per tria fere sæcula viximus gratum sese Magistratui Vlmenfi exhibuisse Conradum in factis nostris lego. Quæstio merito hic moveri posset, quidnam intelligatur per verba Instrumenti: *ain Spithaler des Spithals des heiligen Gaißts zu Ulme der der selben Regul auch ist?* Non desunt ex Chronicorum Vlmenfium Scriptoribus, qui hæc verba ita interpretentur: qui ejusdem Regulæ ac Ordinis est, quem profitentur Wengenses Canonici. Verum absque ullo sufficienti fundamento hoc dici puto, ac aliam animo sententiam foveo, existimoque tunc temporis Vlmenfis Hospitalis Præfectum ac Rectorem religiosum qui dom fuisse, sed minime Ordinis Canonorum Regularium Ordinis S. Augustini quem profitentur Wengenses Canonici, sed Ordinis S. Spiritus Romæ in Saxia nominati,

ti, ejus Ordinis Religiosi pariter S. Augustini Regulam pro norma vivendi eligunt. Hujus Ordinis Hospitalia etiam nostris temporibus floret in civitate Imperiali Memmingensi. Si quis fusorem de Origine & propagatione Sacri hujus Ordinis S. Spiritus Hospitaliorum notitiam habere velit, P. Corbiniani Kham Ordinis S. Benedicti Hierarchiam Augustanam, ejusque partem tertiam, quam Regularem vocat, evolvat in qua partitione IV. Hospitaliorum S. Spiritus Primordia, & propagationem prolixè refert, ad quem Lectores meos remitto.

§. V.

Conradi ædificia, Bibliotheca & reliqua illius Encomia.

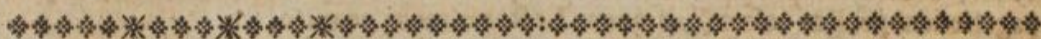
Cum insigni prudentia & sagacitate polleret Conradus, laudatur a Posteris quod egregii œconomii partes in omnibus impleverit. Inter ædificia, quæ ad utilitatem Monasterii construxit, eminent magnum nostrum Granarium, & Horreum, quod & hodieum adhuc exstat illæsum. Pro sanitate Confratrum suorum prope Portam Collegii Balneum, dormitorio autem adjunxit Scholam. Forniculario opere munivit ambitum. Erexit Pisturam. Novis ædibus a civibus Vlmensibus, comemptis, hortoque insuper adjecto dilatavit angustiora Collegii pomæria. Variis vasibus ac utensilibus argenteis auxit sacram Supellectilem. Reliquias S. Othmari argenteo inclusit brachio. Varios Scyphos cochlearia & Salilla ex eodem metallo fabricata comparavit. Magnis sumptibus fontem fodi ac exstrui fecit pro commoditate Conventus, ac famulitii domestici. Capitulum texit testudine, & scamnis exornavit. Bibliotheca nostra sub ipso sua habuit primordia, quam ditavit insignibus aliquot libris Membranaceis. Plura prædia ipsi ex hæreditate obvenientia sub perpetuo censu locavit ac incorporavit Monasterio. Beatissimam Virginem specialiter dilexit & erecto in illius honorem in medio Ecclesiæ situatæ altari illius cultum promoverè studuit, sexcentaque alia præstitit quibus *boni archimandrite* in nostris annalibus meruit nomen. Prospera in omnibus usus est fortuna, præterquam in Foro Judiciali, in quo quartam partem Decimarum in Bernstatt, a Prædecessore suo emptum ex quadam capitosa, ut loquitur Scriptor domesticus, Controversia amisit, pari modo nolens restaurare Sacellum S. Jacobi in Foro Vlmensi, maluit civitati resignare ipsam Ecclesiam illiusque Jura,

Anno 1457. Calixtus III. per Apostolicum Rescriptum illi demandavit, ut cum Decano S. Mauritii Augustæ Imperiali Monasterio Roggenburgensi bona illicitè alienata vel distracta ad Jus & proprietatem ejusdem Monasterii legitime revocare curaret, etiam per censuras Ecclesiasticas. Præsidebat eo tempore Roggenburgensi cœnobio Joannes Deiringer vir tanto honore dignissimus. Sed audiamus ipsomet Breve Commissionis Calixti tertii,

Calixtus Episcopus Servus Servorum Dei dilectis Filiis Præposito in Wengen per Præpositum soliti gubernari Constantiensis Diœcesis, & Decano Ecclesiæ Sancti Mauritii Augustensis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Dilectorum Filiorum Abbatis & Conventus Monasterii in Roggenburg Præmonstratensis Ordinis Augustensis Diœcesis, precibus inclinati præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus ea, quæ de bonis ad dictum Monasterium spectantibus alienata inveneritis illicitè, vel distracta ad Jus & proprietatem ejusdem Monasterii legitime revocare curetis, Contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Testes autem, qui fuerunt nominati, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, censura simili, appellatione cessante, compellatis veritati testimonium prohibere. Quod si non ambo his exequendis potueritis interesse altera vestrum nihilominus exequatur. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo pridie Nonas Maij Pontificatus nostri anno tertio.

Vixere sub Conrado sequentes Canonici: Matheus Zimmermann, Georgius Leschenbrand, Heinrius Tifchinger, Vdalricus Krafft Presbyteri, Wilhelmus Burgermeister Acolytus, Sigismundus Ehinger, Egidius Schmid, qui ante Professionem regularem habitum exiit, Othmarus Seibold, & Christianus Gussenstat, qui pariter vocationem suam ante Novitiatum completum deseruere. Conradus

autem Præpositus pie in Domino devixit animamque suam meritis plenam Creatori restituit anno 1464. sexta die Martii in Choro versus Sacristiam cum aliis Prælatibus Antecessoribus sepultus. Post se reliquit non modicam paratæ pecuniæ Summam, ac horrea plena frumento. Præful fuit posterorum memoria, ac omni-gena laude dignus.

PERIODUS II.

CAPUT IV.

De Sigismundo Præposito XVIII. & Vdalrico Præposito XIX.

§. I.

Sigismundus eligitur, hujusque Electionis promulgatio.

Conradum secutus est in Præfectura Sigismundus Præpositus XVIII. Nobilis itaque Nobili successit, utinam etiam Nobilium illius virtutum hæres! fuerat Sigismundus ex prænobili Profapia Ehingerorum, qui Ulmæ Patriorum accensebantur familiis, progenitus, cujus Profapiae ultimus furculus primum currente hoc Sæculo decimo octavo, nullum hæredem masculum post se relinquens, extinctus est. Illud tamen Ehingerorum genti ad immortale decus cedit, quod eorundem posteritas, ex Sigismundi linea in hac urbe nostra a Religione Catholica nunquam passa sit se dimoveri; imo, nulla unquam odia, nulla pericula, nullos sumptus formidans, semper pro illa propugnanda, & contra quoslibet insultus conservanda, coram Cæsaribus, Regibus & Principibus imperterita steterit, quod plurima litterarum monumenta adhuc exstantia probant. Electus fuit Sigismundus anno 1464. sexta die Martii indictione duodecima Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac DD. Pii Papæ secundi anno sexto plaudente Prænobili ejus Familia, omnibusque in Ulma Nobilibus; nec enim qualitatibus gerendo spirituali Magistratui aptis destitutus esse videbatur, nec modicam in illius persona collocabant fiduciam eligentes Canonici; invenere tamen postea spem suam male fuisse collocatam & Sigismundum a vestigiis Antecessoris sui omnino deviasse, qua de re postea Neoelectus iam non amplius præsentandus erat Abbati Augiæ divitis post divendita Monasterii sui Jura & sponte abdicatam confirmandi Præpositos Wengenses potestatem. Præsentandus erat Hospitalario Ulmenfi Hospitalis sancti Spiritus, qui dictus erat Petrus Bulach de Geislingen, ad quam autoritate Apostolica devolutum hoc Jus erat. Juvat hic ex Originalibus afferre & publicatæ Electionis, & Confirmationis instrumentorum copias, ex quibus Lectores dispiciant, quænam adhibitæ sint solennitates in Electione & investitione Præpositorum Wengensium illo tempore, quas constanter usque ad ætatem Reverendissimi nostri Præpositi Ambrosii Kauth observabant.

Primo solenniter promulgabatur ab Hospitalariis novi Præpositi Electio & citatio partium, seu interesse habentium. Forma a Petro Hospitalario usurpata erat sequens.

Citatio publica Partium seu Interesse habentium facta in Electione Sigismundi Ehinger de anno 1464.

Petrus Bulach de Gisingen Rector Hospitalis sancti Spiritus in oppido Ulmenfi Constantiensis Diæcesis universis & singulis Plebanis, Viceplebanis, Altariis, Vicariis perpetuis, loca tenentibus eorundem tabellionibus & Notariis publicis per Dyoclesin Constantiensem ac alias ubilibet constitutis salutem in Domino. Comparuerunt coram nobis Venerabiles & Religiosi viri Domini Mathæus Zimmermann, Georgius Leschenbrandt, Wilhelmus Burgermaister alias de Diczow &

& Vlricus Krafft Canonici Professi Monasterii ad Insulas Ordinis sancti Augustini Ulmenfis ac Capitulum ejusdem Monasterii facientes & repræsentantes, nobis exponere curaverunt. Quod bonæ memoriæ Domino Conrado de Blinthain quondam Præposito dicti Monasterii viam universæ carnis ingresso & ejus corpore Ecclesiasticæ tradito sepulturæ certam diem ad electionem futuri Præpositi præfixerint, qua adveniente tractatibus multiplicibus præhabitis in Reverendum Patrem Dominum Paulum Abbatem in Elchingen Ordinis S. Benedicti ac venerabiles & Religiosos viros Dominum Martinum Priorem in dicto Monasterio in Elchingen & Dominum Michaellem Priorem Monasterii Canoniorum Regularium sancti Augustini in Herberdingen Augustensis Dyecesis sub certa forma compromiserint, quodque dicti compromissarii servata in omnibus forma eis attributa venerabilem & Religiosum virum Dominum Sigismundum Ehinger ejusdem Monasterii Professum & Canonicum Regularem Ordinis sancti Augustini tunc in præsentia coram nobis constitutum concorditer in futurum Præpositum elegerunt, prout hæc & alia in quodam instrumento publico coram nobis in medium exhibitio plenus cernuntur contineri nobisque dictum Capitulum & electus humiliter supplicarunt ut hujusmodi electionem de persona dicti Sigismundi factam confirmare, approbare, aliaque facere quæ ad hujusmodi electionis negotium necessaria sunt seu etiam quomodolibet opportuna dignemur. Nos igitur attendentes verbum Apostoli dicentis nemini cito manum imponas, idcirco vos omnes & singulos & quemlibet vestrum monemus & requirimas ut audeatis, & quilibet vestrum accedat requisitus, ubi propterea fuit merito accedendum & peremptorie citetis ad nostri præsentiam omnes & singulos utriusque sexus homines sua communiter vel divisim interesse putantes, quos & nos tenore præsentium sic citamus, ut coram nobis in loco habitationis nostræ feria quarta proxima ad Dominicam qua in Ecclesia Dei cantatur *quasimodo geniti* hora tertiarum & causarum consueta per se vel Procuratores suos sufficienter instructos in causa & causis hujusmodi cum omnibus & singulis litteris instrumentis, juribus & munimentis causam & causas hujusmodi concernentibus compareant ad videndum & audiendum dictam electionem de persona præfati Domini Sigismundi factam approbari & confirmari sibi que Domino electo dictam Præposituram conferri & de eadem provideri, possessionemque ejusdem Præposituræ assignari certificantibus dictos citatos, quia sive in dicto citationis termino comparuerint coram nobis ut præmittitur, sive non, nos nihilominus in hujusmodi confirmationis negotio prout visum fuerit procedemus ejus seu eorum contumacia non obstantibus. Datum & actum Ullmæ sub anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto die vero veneris decima sexta Mensis Martij nostro sub sigillo præsentius subapposito,

(LS.)

Johannes Layder,
Notarius scripsit.

Tenor Instrumenti Electionis ac Confirmationis R. D. Sigismundi Ehingers Præpositi, Anno 1464. facti, erat sequens:

In Nomine Domini Amen. Nos Petrus Bulach Rector Hospitalis sancti Spiritus Vlmensis, Constantiensis Diæcesis, vniversis & singulis quorum interest, intererit, aut interesse poterit quomodolibet in futurum, notum facimus per præsentem, quod bonæ memoriæ Domino Conrado de Blintheim Præposito Monasterii Canoniorum Regularium sancti Augustini ad Insulas Vlmenses ejusque corpore Ecclesiasticæ tradito sepulturæ Canonici dicti Monasterii ad quos illius Præpositi electio pro tempore pertinere dignoscitur, die ad eligendum præfixa, ut est moris, convenientes in unum, venerabilem ac religiosum virum Dominum Sigismundum Ehinger in ipso Monasterio expresse professum, alias idoneum, in eorum & memorati Monasterii Præpositum per viam compromissi, quæ mixta appellatur, concorditer elegerunt ipseque Sigismundus Electioni hujusmodi consensit, prout de his, & aliis per publica documenta fuimus legitime informati. Et quia olim vacante pro tempore Præpositura, prædicta confirmatio electi Præpositi ad Reverendum Patrem, ac Dominum Dominum pro tempore Abbatem Monasterii Augiæ

Y y y y 2

Majo-

Majoris, Ordinis sancti Benedicti, dictæ Constantiensis Diæcesis de antiqua, & approbata, & hæcenus pacifice observata consuetudine pertinuit: Quam quidem potestatem confirmandi idem Abbas in nos & Successores nostros Rectores Hospitalis nostri prædicti, iusto & Canonico titulo transtulit. Quam ob rem dicti Canonici, & Electus coram nobis vnanimiter constituti humiliter supplicarunt, ut hujusmodi Electionem de persona dicti Sigismundi factam, & celebratam, ratam & gratam habere eamque confirmare, & approbare dignaremur. Nos igitur attendentes hujusmodi supplicationem justam, & consonam rationi, atque in hujusmodi confirmationis negotio, juxta ordinem juris procedentes, omnes, & singulos, utriusque sexus homines sua communiter, vel divisim interesse putantes ad dicendum, & opponendum quidquam verbo, vel in scriptis, contra formam Electionis, Personas eligentium, & Electi dicere, vel opponere vellent per nostras petentes litteras Sigilli nostri appensione communitas, in valuis seu Portis Ecclesiarum, Parochialis Beatæ Virginis Mariæ, & præfati Monasterii ad Insuas Vlmentes, sub Misfarum solemnibus, dum ibidem Christi fideles ad Divina audienda convenerant, citari fecimus, & citavimus ad certum terminum peremptorium, competentem, videlicet, ad diem & horam infra scriptas: In quo quidem termino nobis in domo habitationis nostræ, ac in loco nostro solito, & consueto ad jura reddenda, & causas audiendas pro tribunali sedentes, comparentibus coram nobis in iudicio, & judicialiter dictis Dominis Canonicis & Electo, citationem, de qua supra commemoratum est, in locis prænaratis legitime executam, reproducentibus, ac citatorum non comparentium, nec hujusmodi diei termino in aliquo satisfacere & curantium contumaciam accusantibus, & in eorum contumaciam, dictam Electionem de Persona dicti Sigismundi factam, & celebratam, ratam & gratam habere, & autoritate nostra confirmare & approbare, ac eundem Sigismundum de dicta Præpositura investire, ac in possessionem ejus inducere, prout juris & moris est, petentibus, dictisque citatis non comparentibus, licet diutius expectatis, merito, prout erant justitia exigente, per nos pro contumacibus reputati, & in eorum contumaciam ex depositione testium fide dignorum, & alias per examinationem diligentem circa formam electionis, personarum eligentium, & electi habitam, reperimus dictam electionem canonice factam, eundem Sigismundum ad hujusmodi Præposituram habendam, tenendam, & regendam idoneum. Ideoque eandem Electionem de Persona dicti Electi factam & celebratam, ratam & gratam habentes, eamque confirmandam, & approbandam duximus, confirmamus, & approbamus, ipsumque Sigismundum de dicta Præpositura ad Insulas coram nobis personaliter constitutum, & humiliter petentem, per annuli nostri didito suo immisionem, & Birretum nostrum capiti suo immisionem, seu impositionem investivimus, & providimus, ac progrediendo de habitatione mea cum dictis Canonicis, & Electo ad dictum Monasterium ad Insulas in stallum in Choro, & locum in Capitulo, ac domum habitationis Præposituræ, in signum corporalis possessionis, vel quasi ipsius Præposituræ jurium, & pertinentiarum omnium, prout melius potuimus, & debuimus, posuimus, & induximus per præsentem. In quorum omnium & singulorum fidem, & testimonium præmissorum præsentem litteras, sive præsens instrumentum publicum per Notarium publicum subscriptum confici, & subscribi, nostriusque Sigilli appensione duximus, & fecimus muniri.

Acta sunt hæc locis supra præspecificatis, sub Anno a Nativitate Domini Millesimo, quadringentesimo, sexagesimo quarto. Inductione duodecima, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris, ac Domini nostri Domini Pii Divina Providentia Papæ secundi, anno ejus sexto, die vero octava Mensis Maij, hora primarum, vel quasi; præsentibus ibidem honorabilibus viris Domino Martino Bosch, Presbytero Constantiensis Diæcesis, Michaelæ Howeer, & Jacobo Egstein, testibus ad præmissa vocatis & rogatis &c.

(L.S.)

Ego

Ego Joannes Layder Presbyter Constantiensis Diœcesis, Publicus Imperiali authoritate Notarius, quia dictis Præpositi Electi confirmationi, approbationi, ratihabitioni, stalli in Choro & Capitulo, & possessionis dationi, omnibusque aliis & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent, & agerentur, præsens una cum prænominatis testibus interfici, easque omnia sic fieri vidi, & audiui: Ideo hoc præsens Instrumentum manu mea propria scriptum confeci, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis, & consuetis signavi; in fidem, robur, & evidens testimonium, omnium & singulorum præmissorum rogatus pariter & requisitus &c.

(L.S.N.)

Ex duplici hac formula patet modus, quo usi sunt Hospitalarii Ulmenses in confirmatione Præpositorum Wengensium. Cæterum modicam laudem Sigismundo tribuunt nostri Scriptores, cujus fors fuit Nobilitas sola atque unica virtus. Dicitur enim brevi tempore, & quidem intra spatium duorum annorum cum dimidio horrea plena frumento ab Antecessore illius relicta, inutiliter evacuasse, consumpsisse pretiosis conviviis omnem pecuniam, ac vitam suam, diesque Regiminis sui parvos & breves delectationibus mundanis & corporalibus conclusisse. Plura prædia locavit sub perpetuo censu. Solario, & fonte hortum nostrum juxta novam Portam instruxit, & domunculam quandam juxta Balneum supra Monasterii murum extruxit, quam tamen propter oblocutores coactus fuit rursus destruere. Bruschius hominem prodigum vocat, quæque Antecessor corraserat omnia decoxisse & dilapidasse ait. Præfuit duntaxat annis tribus cum dimidio ac obiit cum parvo confratrum suorum luctu 1468. cui precamur, ut ipsi Deus in altera vita fuerit propitius.

Vixit ætate Sigismundi adhuc in nostro Collegio Wilhelmus Nidhard vel Neidhard, ex prænobili Neidhardiorum Patriciorum Ulmensium sanguine ortus, quæ familia tunc temporis uti cæteris æquipollebat Nobilitate generis, ita in immensum teste Felice Fabro de Nobilibus in Vlma. V. Neidhard præcallebat ingenuitate mentis. Nescio enim ait, quo genio huic savente familiæ sit factum, ut tot & tanti viri doctrinis illuminati ex ea ab antiquo usque nunc fulserint, quod bene incredibile videatur stupendumque quasi miraculum recitetur. Habuit enim, & hodie habet hæc familia Insignes plures Magistros artium, Theologos, Canonistas, Legistas, Juristas, Historiographos, ex quibus videmus in statu Ecclesiastico Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum magnos Canonicos & Episcoporum Vicarios officiales, Capitulum Præpositos & Decanos, & Parochiarum magnarum Curatores. Prædictus Wilhelmus aliquamdiu in nostro Collegio Decanum egit, quam spartam suam omnibus numeris absolvit. Wernherus St. Gallensis Abbas ex arce Ittingensi in honorem St. Laurentii Monialium cœnobium & Collegium duodecim Canonicorum Regularium fundaverat. Ut narrat Bruschius in Chronologia Monasteriorum. fol. 421. Huc sive Udalrici, sive Conradi, tertii nostri tempore ad Præposituræ clavum Wilhelmus provocabatur, ut elapso tepori Canonicorum rimas obstrueret frigentemque disciplinam ardenti suo zelo accenderet. Nihil equidem omisit, quod solliciti Pastoris cura exigebat, verum jam altius spiritualis acedix languor radices egerat, quam ipse credebat, priusquam duram hanc provinciam in humeros suos susciperet. Miseriæ acetum affudit, quod ingentj ære alieno ab Antecessoribus contracto gravata fuerit Religiosa hæc domus. Itaque circa annum Domini 1461. convasavit & Ittingam Carthusiensis Eremitis vendidit Auctoritate Apostolica animatus, sub quorum disciplina adhuc viget. Varia propterea hominum judicia subiit, nec in æquos semper, ut fieri amat, rerum arbitros incidit, his illum æconomix minus peritum. aliis omnino ceu bonorum dilapidatorem erimantibus. Sebastianus Ligodentinus Waidseensis Canonicus in *Auctario ad Pennotum* M. S. de illo adnotavit sequentia: Anno 1661. Quilielmus Neidhard e nobili stemmate promotus Præpositus Ittingensis, cum Monasterium suum facultatibus valde comminutum æreque alieno gravatum comperisset. accedente Pii secundi Pontificis Magni consensu, voluntate at favore toti Carthusianorum Ordini præcipue vero Patribus in Collimitio Turcarum commorantibus, per contractum justæ venditionis tradidit, & loco Furibusque cessit. Hæc ait citatus Auctor ex monumentis ejusdem loci ad me transmissis, cui major, quam Bruschio adhibenda fides. Divedito

dito Monasterio ad gremium Wilhelmus rediit adducto secum Nicolao Burekhardo Ittigensis cœnobii olim Canonico. Redux rerum cœlestium contemplationi se dicavit, quo autem anno ad æternas mansiones, Patriamque cœlestem transferit, nullibi annotatum invenio.

§. II.

De Vdalrico Præposito XIX.

Nobili iterum Nobilis, ac Patritio Patribus in Regimine successit Vdalricus hoc Nomine II. in Ordine vero decimus nonus. Natus est ex Prænobili Krafftiorum Patritiorum Ulmensium Familia; Patrem habuit Ottonem, qui ob innatam sibi prudentiam dictus fuit: *Sapiens*, cujus virtutes hæreditario jure migrarunt in Vdalricum filium. In Præpositum electus anno 1468, prima die Julij, & secundus recepit Auctoritate Apostolica confirmationem ab Hospitalario sancti Spiritus Ulmæ die nona dicti Mensis, cum nemo iterum compareret, qui post solenne Electionis publicationem vellet aut posset contradicere. Rexit laudabiliter duodecim annis, ad normam justitiæ. & æquitatis leges conformans mores suos. Utilitatem Monasterii sui semper præ oculis habens, nec in adversis generositas animi illum destituit. Nobilitatis suæ semper memor, ab humilitatis tamen via nunquam deflexit. Nihil per tot annos sui regiminis detegere potuit posteritas, quod jure carperet. Multis tamen infirmitatibus obnoxius Coadjutorem accepit Matthæum Zimmermann anno Domini 1479. die tredecima Mensis Februarii Indictione duodecima sub Sixto IV. Pontifice Maximo sub conditionibus sequentibus: *Ut Primo* antequam adiret Coadjutoria officium, solitum præstaret Juramentum in manus Magistri Hospitalarii S. Spiritus in Ulma; *Secundo* ut de gestis administratisque expositis & sublevatis singulis per eum Vdalrico Præposito & Conventui qualibet Angaria reddere rationem teneatur; *Tertio* ut ipse de ipsius Monasterii fructibus redditibus & proventibus juxta labores ratione suæ Coadjutoria hujusmodi sumptus tantum destinatos recipiat, competentes & condignos, portione etiam præfata Vdalrico Præposito congrua, & pro sua decenti & honesta sustentatione danda salva. Post Assumptionem Coadjutoris annum integrum vix complevit, obiit enim anno Domini 1480. in Octava sancti Laurentii Paralyti tactus.

Perillustris Patritiorum Familia de Krafft, quæ antiquitate generis nulli ex Ulmensibus cedit, ab anno 1280. in civitate nostra ad moderna usque tempora florem conservavit: magnis meritis Reipublicæ profuit: publica suis virtutibus ornavit officia, virisque in omni genere conspicuis Suevicæ Nobilitati ornamento fuit, notiora sunt in historia Patriæ, Conradi, Ottones, Frobenii, Raymundi, aliorumque nomina, quam ut commendatione mea indigeant. Nostra adhuc ætate libris pretiosis abundantissimam Bibliothecam litteratorum commodis ac usibus publicam & omnibus patentem non tantum liberalissimi Mecænates servant, sed & annua ejusdem incrementa maximis sumptibus alunt. Cæterum linea ex his duntaxat unica non interrupto tramite Religionis Catholicæ firmiter adhæsit, quæ ista scribimus tempore avitæ Fidei zelo insigniter se commendat. Prædicatorum, quod olim intra mœnia nostra floruit, cœnobium, piissimis Progenitoribus hujus Familie primordia debet, teste Felice Fabro hujus Asceterii olim Inquilino qui in *historia Suevorum* Libro 2. pag. 244. sequentia adnotavit: *Anno Domini MCCLXXXI. venerunt Ulmam Fratres Prædicatores, locum pro Monasterio querentes. Quibus contulit quædam devota Christi familia dicta Mechtildis Hânreim hortum suum juxta hospitale. & insignis vir dictus antiquus Krafft actu scriba Domini Imperatoris fundatorem se exhibens fratres ut filios charissimos fovebat, cujus adjutorio Ecclesiam, & Conventum ædificabant, & spatium satis magnum civitatis acceperunt illi fratres.*

PERIO-

PERIODUS II.

CAPUT VI.

Matthæus Zimmerman Præpositus XX, ac Vitus Præpositus
illius Successor.

§. 1.

Matthæus in Præpositum assumptus sui Collegii visitationem
impetrat.

Matthæus Zimmerman, postquam viam omnis carnis adiit Udalricus, in illius locum anno 1489. assumptus est inter Præpositos locum XX. consecutus, etsi Coadjutoria suæ tempore se minus commendasset suis Confratribus, partim ob nimium, quo disciplinam urgebat, rigorem, partim ob sumtus in reparationem ripæ Danubii, quam Erbacî novo aggere propter iminentium damnorum pericula munire debuit, impressos, qui videbantur nimii, unde murmuratores plures habuit, nec leves persecutiones ab iis sustinuit. In administratione rerum temporalium non quidem negligens erat, sed successus habuit minus felices, & ære alieno, licet modico, gravare cœpit commissam sibi domum, quæ causa fuit plurimarum querelarum. Veneratio subditorum, ac ebedientia ipsi debita indies minuebatur. Huic malo ut mederetur, varia consilia iniit præsertim cum Ludovico Fuchsiò qui SS. Theologiæ Magister Ord. Prædicatorum in Vlmenfi Dominicanorum cœnobio Priorem egerat, viro egregie quidem scientiæ cæterum minoris discretionis, quæ tamen corrupto illo ævo summopere erat necessaria. Ex hujus viri consilio Matthæus animum intendit reformandi suos Canonicos, ac nihil non egit, ut, postquam in suas partes traxisset etiam Vlmensem Magistratum, illius auxilio Visitatio Wengensis cœnobii impetraretur per Apostolicæ Sedis Legatum Raymundum Piraudum, eo tempore Francofordiæ morantem. Cum resista ageretur, primo clanculum brevitemen ad Capituli aures delata est, quod mox omnibus viribus his Præpositi conatibus se opposuit. Atque inter Capitulares præsertim quatuor erant, Wilhelmus Burgemaister Nobilis de Deycisow, Sixtus Vogt, Ludovicus Mistkoch, & Alexius Renz, qui palam propterea Matthæo denuntiabant bellum & apertis contra illum insurgebant odiis. Hi nihil boni ex visitatione futura sibi promittentes a Monasterio profugi Constantiam, Creuzlingamque adiere, ut causæ suæ invenirent patrocinium. Sed jacta jam erat alea. Firmus in sententia sua stetit Matthæus. Consensit in petitionem illius, ac Magistratus, Francofordiæ pontificius Legatus, ac Wengense cœnobium visitandi auctoritate Apostolica Commissio data est Reverendissimo Præsuli Undensdorffensi in Bavaria Udalrico Brodtkorb, quem virtutum fama non tantum Bavariis, sed & Suevis multum commendaverat. Hic post aliquam tergiversationem, & impetratam a Serenissimo Electore Bavariæ, & Frisingensi Episcopo licentiam sequenti publico Instrumento anno Domini 1489. exequendæ Apostolicæ Commissionis suæ fecit. Initium.

Udalricus Præpositus Monasterii Canonorum Regularium Ordinis St. Augustini in Undensdorff Frisingensis Diæcesis Commissarius, & ad infra scripta specialiter deputatus universis & singulis Dominis Abbatibus, Prioribus, Præpositis, Decanis, Archidiaconis, Scholasticis, Cantoribus, Custodibus, Thessaurariis, Sacristis, tam Cathedralium, quam Collegiatarum Parochialium Ecclesiarum Rectoribus seu loca tenentibus eorundem Plebanis, Viceplebanis, Capellanis, Curatis & non Curatis, Vicariis perpetuis, Altaristis, cæterisque Presbyteris & Clericis, Notariis, Tabellionibus publicis quibuscunque per civitatem & Diæcesin Constantiensem, ac alias ubilibet constitutis, & eorum cuilibet in solidum

Z z z z z

dum

dum, ac illi vel illis, ad quem vel ad quos præsentem nostræ litteræ pervenerint Salutem in Domino, & nostris hujusmodi imo verius Apostolicæ obedientiæ mandatis. Noveritis, quod nuper Reverendissimus Dominus Dominus Raymundus Peyraudi Archidiaconus Alnisiensis in Ecclesia Xandonensi ad Alemanniam Sanctissimi Domini Nostri Papæ & Apostolicæ Sedis cum plena potestate Legati de Latere, Nuntius & Orator quasdam Commissionis litteras per certum quemdam Nuncium nobis præsentari fecit, quas nos cum ea, qua decuit, reverentia recepimus, quarum quidem litterarum tenor de verbo ad verbum est talis:

Raymundus Peyraudi Archidiaconus Alnisiensis in Ecclesia Xandonensi, Magister in Theologia, Sanctissimi Domini nostri Papæ Protonotarius ac Referendarius domesticus, ad Alemanniam universaque, & singula, Provincias, civitates, terras & loca Germaniæ Sacro Romano Imperio, & illius Electoribus &c. subjecta, ejusdem Sanctissimi Domini nostri Papæ, & Apostolicæ Sedis cum plena potestate Legati de Latere Nuntius & Orator Venerabilibus viris Dominis in Undensdorff & in Syndelfingen Frisingensis & Constantiensis Diæcesis Monasteriorum Præpositis, per Præpositos gubernari solitorum Salutem in Domino. Ex injuncto nobis ab Apostolica Sedis benignitate Legationis munere sollicitudine pulsamur assidua, ut Ecclesiarum, nec non Monasteriorum & Regularium locorum omnium, præsertim infra metas meæ Legationis constitutorum, profectibus intenti in Spiritualibus & temporalibus votivum Auctore Domino suscipiant incrementum, summovendo noxia, & agendo profutura. Ita quod inibi devium fuerit, ad rectitudinis callem regularemque observantiam concedente Domino reducatur. Sane fide dignorum relatione quod non nisi cum amaritudine cordis accepimus nobis innotuit, Canonici Monasterii in Insulis vulgariter in Wengen Ullmæ per Præpositum soliti gubernari Ordinis St. Augustini Constantiens. Diæcesis licentiata pariter & postergata regularis disciplinæ, ac bene vivendi norma, nec non votorum per eos in sua professione emissorum immemores, amplexoque mundanarum illecebrarum æstu, & ubi rite & bene vivendi & altissimo in suavi Religionis & contemplationis jugo famulandi normam præbere, ac vitam exemplarem ostentare deberent, vitam ducunt admodum dissolutam, & regularibus prædicti Ordinis institutis longe absmilem, in animarum suarum præcipitium execrabile, ac infandum exemplum & scandalum plurimorum. Nos igitur nolentes præmissa, prout nec velle debemus conniventibus oculis diutius tollerare, sed animas Deo glorioso lucrifacere cupientes, discretioni vestræ, de qua in his specialem in Domino gerimus fiduciam, per hæc scripta sufficienti ad hæc ab eadem Sede per ejus litteras potestate muniti committimus & mandamus, quatenus vos, vel alter vestrum ad Monasterium ipsum personaliter accedentes sive accedens illud super præmissis, & aliis opportunis, & tam in capite quam in membris Auctoritate Apostolica, qua quoad hoc per speciales Sanctissimi Domini nostri Domini Innocentii divina Providentia Papæ Octavi litteras fungimur, visitetis, nec non de vita ac moribus, ritu & consuetudinibus, ac aliis decentibus ac convenientibus, necessariisque Venerab. Viri Domini Mathæi Præpositi, singulorumque Canonicorum & Personarum memorati Monasterii vos informetis: nec non vitia ac quæcunque deformata inibi repereritis, abrogetis & extirpetis, vitam, mores, & actus reformetis, virtutesque inferatis, & insuper ipsum Monasterium, ac illius Præpositum, Conventum ac singulares personas ad regularem juxta, & secundum ritum & normam ac regularia præfati Ordinis & sanctorum Patrum instituta, observantiam reducat, cæteraque omnia & singula circa ea necessaria, seu quomodolibet oportuna geratis, faciatis & exequamini. Nec non Contradictores quoslibet & rebelles per censuras Ecclesiasticas compescatis. Etsi opus fuerit, auxilium brachii secularis ad hæc eadem Auctoritate invocetis. Super quibus omnibus & singulis vobis plenam & liberam tenore præsentium facultatem elargimur, & etiam potestatem controversas & lites super hoc inter Præpositum & Canonicos, nec non alias Personas hujusmodi in ipso Monasterio subortas extinguendo. Non obstantibus omnibus quæ Sanctissimus Dominus Noster in litteris super hoc Nobis concessis hujusmodi voluit non obstare cæterisque contrariis quibuscunque. In quorum fidem & testimonium præsentem litteras fieri, nostrique Sigilli jussimus appensione muniri. Datum Francofordiæ Maguntinensis Diæcesis anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, septimo Kal. Julii Pontificatus ejusdem Sanctissimi Domini nostri Papæ anno Quinto.

Auctori-

Auctoritas vero dicti Domini Oratoris nobis in quadam Copia per duos Notarios suos cum veris litteris Apostolicis collacionata, & eorum manibus signata atque subscripta nobis transmissa, cujus quidem Copiae principium: Innocentius &c. Dilecto Filio Magistro Raymundo &c. Clausula vero dictae Copiae praesens nostrum negotium tangens talis est: Ac per te vel alium, seu alios quoscunque Collegiales vel Parochiales Ecclesias ac Monasteria & alia ecclesiastica secularia regularia Ordinum quorumcunque loca, nec non studiorum Universitates, & Congregationes ac Collegia Clericorum quaelibet exempta & non exempta infra tuae Legationis limites consistentia, eorumque Praelatos & alias personas quaslibet visitandi, & eorum statutis & consuetudinibus, ordinationibus, conclusionibus & moribus inquirendi, illaque si tibi videbitur reformandi, ac officia temporalia mutandi, novosque inibi officiales instituedi, ac nova statuta in eis faciendi & condendi, & antiqua mutandi & corrigendi, ac reformandi & confirmandi, seu totaliter tollendi, quoscunque mores, ordinationes & conclusiones, de quibus tibi videbitur, evellendi & eradicandi, ac novas per te edendas observare mandandi & faciendi, aliaque in praemissis & circa ea necessaria quomodolibet & oportuna faciendi, disponendi & exequendi, nec non contradictores quoslibet & rebelles per censuras & penas ecclesiasticas etiam pecuniarias in subsidium Xpianorum contra perfidos Thurcos Camerae Apostolicae applicandas, compescendi, ac auxilium brachii secularis, si opus fuerit, invocandi &c. Finis vero dictarum litterarum collacionatarum: Datum Romae apud S. tum Petrum anno Incarnationis Dominicae Millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo, decimo septimo Kalend. Januarii Pontificatus nostri anno quinto.

Post cujus quidem Commissionis praesentationem & receptionem, nobis & per nos, ut praemittitur, factas, fuimus per discretum Nicolaum Federlin de Ulma Ven. Domini Mathaei Praepositi in ipsis locis commissionis specialiter nominati Procuratorem, prout de suae Procuracionis mandato nobis legitima facta fuit fides debita cum instantia requisiti quatenus citationem legitimam unacum inhibitione inserta ad loca contra & adversus quosdam Dominos Wilhelmum Burgermaister, Sixtum Vogt, Ludwicum Mistkoch & Alexium Renz in Monasterio Ordinis sancti Augustini ad Insulas, vulgo Juden Wengen in Ulma nuncupato Professos, omnesque alios & singulos sua communiter vel divisim interesse putantes, & in executione praesentium nominandos & alios juxta & secundum praedictae Commissionis vim formam decernere & procedere dignaremur. Nos igitur Praepositus & Commissarius praefatus attestantes requisitionem hujusmodi fore justam & ratione consonam, volentesque in hujusmodi negotio & causa & in Commissione hujusmodi contenta rite & legitime procedere ut tenemur. Idcirco Auctoritate praedicta & qua fungimur in hac parte, vos omnes & singulos supradictos & vestrum quemlibet in solidum, tenore praesentium requirimus, & monemus, & primo, secundo, tertio & peremptorie conjunctim & divisim vobis nihilominus & vestrum cuilibet in virtute sanctae obedientiae & sub Excommunicationis poena, quam in vos & vestrum quemlibet Canonica monitione praemissa, si ea quae vobis in hac parte committimus & mandamus neglexeritis seu distuleritis contumaciam adimplentes, in his scriptis districte praecipientes mandamus, quatenus infra sex dierum spatium post praesentationem praesentium vobis, vel alteri vestrum factas, & postquam pro parte dicti Domini Praepositi vigore praesentium fueritis requisiti, vel alter vestrum fuerit requisitus, immediate sequentes, ita tanquam in his exequendis unus vestrum alterum non expectet, nec unus pro alio, seu per alium se excuset: quorum sex dierum duos pro primo, duos pro secundo, reliquos vero ultimos duos vobis universis & singulis supradictis pro tertio & peremptorio termino ac monitione canonica assignamus. Praefatos Dominos Wilhelmum, Sixtum, Ludwicum & Alexium, omnesque alios & singulos sua communiter vel divisim interesse putantes, & in executione praesentium nominandos in eorum propriis personis, si ipsorum praesentias commode habere poteritis, alioquin in hospitibus habitationum suarum, si ad ea vobis tutus pateat accessus, nec non in parochiali seu parochialibus sub qua & quibus degunt & morantur, & praesertim in Cathedrali Ecclesia Constantiensis aliisve Ecclesiis & locis publicis quibuscunque ubi, quando & quoties expedierit, infra Missarum & horarum canonicarum solemnias, dum ibidem populi multitudo ad divina audiendum convenerit, vel alias legitime congregata fuerit ex parte nostra, imo verius dicti Domini Oratoris ac Apostolica Auctoritate, alta & intelligibili voce peremptorie citare curetis, ita tanquam verisimile sit citatio-

nem vestram hujusmodi ad ipsorum citandorum noticiam indubitam devenire, Quos etiam & eorum quemlibet tenore presentium sic citamus quatenus decima quarta die post citationem vestram hujusmodi per vos vel alterum vestrum eis factam immediate sequente scriptura juridica fuerit alioquin alia die immediate sequente juridica in Monasterio ad Insulas vulgo zu Wengen nuncupato Opidi Imperialis Ulmenfis Constantiensis Diœcesis mane hora tertiarum legitime compareant coram nobis ad videndum & audiendum procedi ad omnia & singula vigore dictæ Commissionis nobis ut præmittitur factæ, ejusque effectum exequi certificantes eosdem sic citatos quod sive in dicto citationis termino, ut præmissum est, comparere curaveritis, sive non, nos nihilominus ad omnia & singula in dictæ Commissionis litteris contenta rite ac debite prout justum fuerit procedemus, dictorum citatorum contumacia in aliquo non obstante. Et insuper attendentes, quod causa atque hujusmodi negotium juxta dictæ Commissionis effectum nobis commissum sive commissum indeterminatim pendens nihil sit innovandum seu attendendum vobis universis & singulis supradictis, quibus presentes nostræ litteræ diriguntur, & cuilibet vestrum auctoritate supradicta tenore presentium committimus & mandamus, quatenus post legitimam dictæ citationis executionem Rdo in Xo Pri & Domino Domino Ottoni Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Constantiensi, ejusque in Spitalibus Vicario & Officiali generali, cæterisque iudicibus delegatis, Ordinariis Extraordinariis quibuscunque per civitatem & Diœcesin Constantiensem prædictis & alias ubilibet constitutis, & præsertim dictis Dominis Wilhelmo Sixto, Ludwico, Alexio, omnibusque aliis & singulis, quorum interest, intererit, seu interesse poterit quomodolibet in futurum quibuscunque nominibus censeantur & quacunque præfulgeant dignitate. De quibus pro parte dicti Domini Præpositi fueritis vigore presentium requisiti, seu alter vestrum fuerit requisitus inhibeatur, Quibus etiam & eorum cuilibet nos tenore presentium inhibemus, ne ipsi seu alter eorum in vilipendium nostræ Commissionis imo verius Apostolicæ Sedis contemptum, dicti Præpositi ac Monasterii ad Insulas præjudicium & jacturas in causa & negotio antedictis per se vel per alium seu alios publice vel occulte, directe vel indirecte quovis quæsito colore innovare seu attentare præsumant, aut præsumat. Quod si secus factum fuerit id totum revocare & in statum præscirum reducere curabimus justitia mediante. Diem vero seu dies citationis & inhibitionis vestrarum hujusmodi atque formam & quidquid in præmissis feceritis nobis per vestras litteras patentes aut instrumentum publicum a tergo presentibus aut alias conscriptum remissis presentibus quantocius potueritis fideliter intimare curetis. Absolutionem vero omnium & singulorum, qui præfatam nostræ Excommunicationis sententiam incurrerint sive incurrerit quoquo modo nobis vel in hac parte Superiori nostro, tantummodo reservamus. In quorum omnium & singulorum fidem testimonium præmissorum patentes litteras sive patens publicum instrumentum, hujusmodi nostram citationem & inhibitionem in se continentes sive continens exinde fieri & per Notarium publicum infra scriptum subscribi & publicari mandavimus, Sigillique nostri jussimus & fecimus appensione communiri. Datum in Monasterio nostro Undensdorf sub anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, die vero decima nona Mensis Julij. Pontificatus dicti Domini nostri Papæ anno sexto, indictione septima, presentibus tunc & ibidem providis Chunrado Mändel, Johanne Vischer Officialibus nostris testibus ad præmissa vocatis pariterque rogatis.

Et ego Johannes Gros Presbyter Frisingensis Publicus Imperiali auctoritate Notarius. Quia præmissorum citationi, inhibitioni, sigillique appensione atque decreti nec non omnium & singulorum in ipsis terminis citatorialibus atque inhibitorialibus contentorum unacum prænominatis Capitularibus præfens interfui, eaque sic fieri vidi & audivi, ideo ea in notam recepi, ex qua hoc præfens publicum instrumentum veram Commissionem in se contiens manu alterius, ne aliis præoccupato negotiis, fideliter scriptum examinavi, censui & in publicam formam redegi, signoque & nominibus meis solitis & consuetis, unacum prænominati Domini Commissarii atque Præpositi Sigilli appensione signavi, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum specialiter rogatus atque requisitus.

(L.S.)

Ego

Ego Ludwicus Fridbolt de Constancia publicus sacra Imperiali Auctoritate Notarius, quia ex parte Ven. Domini Mathei Præpositi Canonorum Regularium Ordinis sancti Augustini Monasterii vulgo zu den Wengen in Ulma nuncupati, principalis in retroscriptis citationis litteris unacum inhibitione inserta principaliter nominati, debite requisitus, easdem litteras Venerab. & Relig. Dominis Wilhelmo Burgermeister & Alexio Renz ejusdem Ordinis, anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo nono, indictione septima, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Innocentii Divina Provoientia Papæ Octavi, anno ejus sexto, die vero vicesima octava Mensis Julij, & ejus hora undecima, vel quasi cum meridie, in civitate Constantiensi, & ibidem in domo providi Francisci Rottengatters hospitis activi, & stuba majori ejusdem domus in præsentia discretorum virorum Johannis Korn de Rotenburg & Conradi Gaps de Reitingen intimavi ipsoque quo supra nomine ad mentem earundem litterarum citavi, & eis inhibui, ac illas omnes juxta earum formam in omnibus & per omnia fideliter executus fui, ac ipsas copiam cum originalibus auscultatam, & concordantem manu mea propria subscriptam tradidi & assignavi, idcirco huic meæ relationi manu mea propria sic scriptæ signum meum apposui rogatus, ut præmittitur, & requisitus.

(LS.)

§. II.

Visitationis Effectus. Resignatio Matthæi.

Reuerendissimus Vndensdorffensis Præpositus elapsò juridicæ citationis termino Vlmam in die sancti Cyriaci Martyris eodem anno veniens, ac Commissioni a pontificio Legato ipsi demandatæ satisfacere volens, assumpto secum Reverendissimo Conrado Abbate in Wiblingen, F. Ludovico Fuchs Priore Ordinis Prædicatorum in Ulma, Heinrico Nithard Ecclesiæ Parochialis Plebano, J. U. Doctore & Joanne Hospitalis sancti Spiritus Rectore, visitationi cœnobii nostri fecit initium, Ex citatis contradictoribus duo tantum intra præfixum terminum comparuere, Sixtus Vogt, & Ludovicus Mistkoch. Fere per septem dies integros duravit visitatio, variæque ordinationes factæ sunt, quos Commissarii Apostolici judicabant & disciplinæ religiosæ, ac Canonorum Regularium Ordini conformes, abusus plures abrogati, ac melior sacre Regulæ observantia omnibus commendata. Pro Reformationis introductæ conservatione opportunum judicavit Vdalricus aliquos ex Vndensi suo Collegio Canonicos vocare Vlmam, qui cæteris bono præirent Exemplo, quod mox per litteras præstitit adhuc subsistens Vlmæ sub pœna Excommunicationis mandans, ut Dominus Vitus Tœfel, D. Caspar Steinmaier, D. Gregorius Trincker, D. Georgius Lieber absque mora se sisterent Vlmæ. Audiamus quid hac super re adnotaverit unus ex his Canonicis: *Obedientes, scribit, in die sancti Agapiti Martyris exivimus in curru ducti, & vecti per Nuntium & famulum civitatis Vlmensis Nicolaum Winschel, & in die S. Bernardi venimus Vlmam, & hospitati ad Plebanum Heinricum, & sequenti die præsentati sumus per Præpositum nostrum ad dictum Monasterium, ibique sic remansimus eadem nocte Præposito ex Vndensdorff a nobis recedente. Sequenti die, quierat Sabbathum, & octava Assumptionis B. Mariæ Virginis adstricki & quasi coacti fuimus nobis multum renitentibus, & sentibus profiteri antiquo Prælato Matthæo Zimmerman, multis promissionibus ac suasionibus seducti per præfatos Præsidentes videlicet Præpositum ex Vndensdorff dictæ causæ Commissarium & Abbatem in Wiblingen & Ludovicum Fuchs. Hoc tumen nobis fuit admissum, per prædictos Præsidentes & Commissarium Apostolicum, si non possemus amplius in eodem Monasterio Insularum stare & manere, quod nobis pateat liber regressus sine omni contradictione Prælati Insularum ad Monasterium in Vndensdorff. Hic tandem Præpositus Matthæus post hanc Reformationem inchoatam perstitit adhuc in Prælatura sex septimanis tantum, id est, ab Octava Assumptionis Beatissimæ Mariæ Virginis & de facienda resignatione consilium inire cepit, considerans ætatis suæ, & senii imbecilitatem. Redierunt Visitatores hunc in finem in Profesto sancti Michaelis pro susceptione Resignationis Prælaturæ Matthæi. Sed hæc prædicta & dilata rursus fuit usque ad diem sancti*

A a a a a

Remi-

Remigij quo die libere resignavit in manos Conventus Præposituram anno 1489. petita & concessa honesta pensione. Tempore Visitationis a Commissario Apostolico constitutus fuit in Decanum D. Vitus Toefel, D. Casparus in Subdecanum, D. Georgius Trinckler in Sacristam, D. Georgius Lieber in Magistrum Novitiorum, & F. Seifridus conversus in Cellarium.

Sed quid cum contradictoribus, & Adversariis D. Præpositi est actum, quem finem habuere illorum motus? sequentia de illis lego: Wilhelmus Burgermaister Presbyter alias dictus Ditzesow nobilis ante adventum Visitorum sub Matthæo Præposito anno Domini 1489. exiit Monasterio adiens Episcopum Constantiensem atque Abbatem in Creuzlingen, ibidem quærens subsidium & defensionem, multis Monasterium & Prælaturam insidiis infestans, cupiens Reformationem impedire, 220. florenorum contracto debito proscriptus est a Monasterio. Alexius Renz Presbyter & compars in negotio prædicti Wilhelmi post receptam ad solvenda debita pecuniam a Monasterio pariter ab Ottone Episcopo Constantiensi proscriptus adiit curiam Romanam ibique impetravit licentiam sub habitu sæcularium Sacerdotum possidendi Beneficium sæculare eodem anno 1489.

Sixtus Vogt qui dum mansisset in observantia per annum solutis suis debitis per Prælaturam Vitum scilicet sexaginta florenorum obtenta licentia professionem fecit in Beüren eodem anno.

Ludovicus Mistkoch qui pariter per annum post Reformationem mansit sub obedientia post solutionem debitorum suorum per Prælaturam factam recessit a nostro Monasterio, & Professionem fecit in Oeningen.

§. III.

Acta ante & post Resignationem Matthæi. Eiusdem Mors.

Tam ante, quam post Resignationem suam hic Præpositus multa utilia præstitit Wengensi cœnobio. Novam pro Præpositis construxit habitationem: procuravit aliquot Seyphos ex argento, & duo parva vascula ex auro, de proventibus annuæ suæ pensionis pyxidem argenteam pro sacra Eucharistia conservanda. Construi fecit Emporium medium inter Ecclesiam & Chorum, ut tempus quietis suæ, & a curis Præposituræ vacuus utiliter collocaret propria manu, & eleganti Charactere scripsit in membrana *S. Gregorii Dialogorum libros in Folio*, qui adhuc conservantur in Bibliotheca nostra. Post Resignationem a se factam nemini molestus, sed quietis folius suæ animæ invigilavit saluti, & per annos tredecim adhuc in vita superstes multa tandem senectute confectus ex hac vita migravit anno Domini 1502. sepultus in Choro cum aliis Prædecessoribus suis, cui requiem æternam precamur in cælis.

§. IV.

De Vito Præposito XXI.

Vitus Toefel, dictus de Austria, ex illo Vndensium Canonicorum quaternario fuit, quos hoc ipso anno 1489. Reverendissimus Vdalricus Brodkorb Wengensi Canonice inseruit. Vito a Visitoribus in Octava Assumptionis in Decanum electus fuerat de sua Resignatione nihil adhuc cogitante Matthæo. Ab hoc tempore Decani Wengensis Electio initium habuit, quæ etiamnum viget, ac in usu est. Post Resignationem Matthæi per modum compromissi in die sancti Leodegarii assumptus est in Prælaturam Numero XXI. atque eodem die contra morem hactenus consuetum a Joanne hospitalis S. Spiritus Rectore confirmatus. Die S. Gallo dicata præcefferunt DD. Capitulares ad novam Electionem Decani, qui pluralitate votorum conspirarunt in D. Casparum Steinmaier qui in conservanda regulari observantia Vito erat manus altera. Hic Præpositus fuit quidem mediocris adhuc ætatis, maturitate tamen morum excellens, ac per Visitores introductarum ordinationum severus custos, qui ad sacre Regulæ normam omnia solebat exigere, in omnibus tamen simul discretione competenti utebatur. Rebus œconomicis pari sedulitate consuluit. Ad perpetuos census variis personis obligabatur Collegium, a quo onere tamen ac molestia illud feliciter liberavit. Annuos 20. florenos perpetui census Heinrico Teuffelio florenis 400. redemit, Matthæo Kobbold debebantur annua-

annuatim 15. floreni, ad quos pariter perpetuo eramus obligati, ab his pariter solutione 3000. florenorum Collegium fecit liberum. Florenis 300. novam testudinem Choro imposuit, quæ vitium prius fecerat 100. florenis nova psallentium & orantium scamna Choro intulit. Novum construi fecit Balneum, novam pro Janitore domunculam, præter alia minora ædificia, præsertim talia, quæ juxta intentionem Reformatorum conservandæ disciplinæ apta credidit. Vestiarium omnibus rebus pro Confratrum necessitate instructissimum multis sumptibus adornavit. Sed ut omnia hæc præstare posset, horreum illi frumento dives, ab Antecessore relictum subsidio fuit, Nova etiam incrementa sensit Ecclesiæ sacra suppellex, sive ex largitione Piorum, præsertim Jodoci Stamleri Nobilis Ulmenis apud nos sepulti, & Danielis Geigeri artium Magistri ejusque Matris, sive ex propriis Monasterii redditibus, tam calicibus quam vestium sacrarum apparatu, preciosisque Altarium Ornamentis, abundanter provisa. Nempe *Benedictio Domini divitem fecit* Prov. 10. v. 22., quæ citius non emitur, quam jugi cultus divini observantia, citius non perditur quam illius neglectu.

Lues epidemica, quæ *infirmetas*, seu vesania capitis dicta est, & omnem Medicorum artem eludebat, anno 1494. grassabatur Ulmæ, & fere indies ultra 50. mortalium rapiebat in tumulum, Vito & Religioso ejusdem cætui miserente Deo pepercit. Plurimum spiritualis roboris devotissimus Antistes noster in piis aliorum precibus, & confraternitatibus posuit. Testimonio esse poterunt confæderationum, pactorumque spiritualium litteræ. Anno 1492. fecit bonorum operum communionem cum Parthenone Intzkofensi Canonissarum Regularium, cui tunc temporis præerat Otilia Præpositissæ sancta munere. Anno 1494. ad simile pactum invitavit, & pertraxit Vndensdorffensem Præpositum Reverendissimum Augustinum cum venerabili suo Capitulo. Anno 1495. eodem spirituali vincula Collegium S. Crucis Canonicorum Regularium Augustæ. Tempore Capituli Provincialis Fratrum Ordinis Minorum anno 1494. Ulmæ celebrati cum illorum Monasterio in confraternitatem suam spirituales Reverendos hosce Patres similiter admisit, qui Vitum, cum suis Confratribus pariter receperunt in suam. Perdurant adhuc receptionis litteræ extincto dudum recipientium Monasterio. Sic illæ habent,

Venerabilibus & religiosis Patribus dilectis Deo & Beato Francisco devotis Præposito Decano cæterisque Dominis ac Fratribus Ordinis Canonicorum Regularium sancti Augustini Monasterium ad Insulas intra Muros oppidi Ulmenis Constantiensis Diæcesis . . . Caspar Waler super Fratres Observantiæ Ordinis Minorum per Provinciam Argentinensem Autoritate Apostolica Vicarius, quamquam immeritus salutem & spiritualium gaudiorum affluentiam.

Vestræ devotionis affectus, quem ad nostrum geritis Ordinem, exigentia digna requirit, Beneficia nostro collata Ordini a copiosa Clementia Redemptoris nostri vobis generosius impertiri, quapropter vos in nostræ Confraternitatis consortium recipiendo: vobis omnium Missarum, Orationum, Prædicationum, Jejuniorum, Vigiliarum, Abstinentiarum, Laborum cæterorumque Bonorum, quæ per fratres & sorores nostri Ordinis in dicta Provincia seu Vicariatu Author omnium bonorum operum Dominus noster Jesus Christus fieri dederit, quantum beneficia vestra promerentur, participationem concedo tenore presentium, specialem in vita, pariter & morte, ut in multiplici Suffragiorum adjuti præsidio & hoc argumentum gratiæ & in futuro mereamini æternæ vitæ præmia possidere, in ejus rei testimonium Sigillum officii mei presentibus duxi appendendum. Data in Conventu nostro Ulmenis tempore nostri Capituli Provincialis super Dominica Jubilate celebrati anno Domini Millesimo quadringentesimo Nonagesimo quinto.

Ex Laicalium quoque Confraternitatum Catalogis (quarum una fabrorum erat sub Vito cum Altari fundata) inscriptorumque, multitudine desumi potest quo zelo, & fructu hæc pietatis adminicula promoverit.

§. V.

Contra Detentionem Decimarum in Foro judiciali obtinet victoriam.

Non postremum Divini favoris argumentum fuit obtenta in Curia Augustana a Vito contra injustum Decimarum Detentorem decisiva sententia. Georgius Widenmann erga Wengense cœnobium iniquo accensus odio, multis Vexis, ac litigijs tranquillum Viti Regimen turbaverat. Præsertim contra Jus, fasque denegare cœpit Decimas ex suis agris in Ballendorff ac loco Dickenberg sitis, ad Collegium nostrum ex justo titulo pertinentes, solvere. Succubuit tamen in judicio Augustanæ curiæ, ac Vito Præposito adjudicata est anno 1491. Victoria. Hæc autem fuit Judicum sententia.

Nos Judices curiæ Augustensis, recognoscimus & notum facimus universis & singulis præsentibus litteras inspecturis, quod inter Religiosos viros Dominos Præpositum & Conventum Monasterii ad Insulas vulgo, *ju den Wengen*, appellati, Canonicorum Regularium in Ulma Constantiensis ex una, & quendam Georgium Widenmann in Ballendorff Laicum Augustensis Diœcesis, de & super Decimis infra scriptis, & illorum occasione reum, sive defendentem, partibus ex altera materia quamvis causaque hujusmodi legitime introducta, providoque viro Magistro Johanne Bair in Decretis Licentiato curiæ Augustensis & ipsorum agentium Syndico, & Procuratore generali de cujus Syndicatus officio, seu procurationis mandato nobis legitima existit facta fides ex una & præfato defendente partibus ex altera coram nobis in figura Judicii personaliter constitutis. Idem Syndicus seu Procurator, & ex eo nomine legitimum in modum summariæ petitionis potuit ipsum reum ad solutionem Decimarum, Fructuum, provenientium ex agris in loco vulgo in Dickenberg appellato situatis per nos cogi & compelli, ex eo quia asseruit quod hujusmodi agri infra limites Ecclesiæ parochialis, vulgo *Ballendorff* appellatæ; quæ quidem Ecclesia ipsis agentibus cum omnibus Juribus & pertinentiis suis, & eorum Monasterio fuit, & est rite incorporata, situentur, cujus quidem incorporationis vigore omnes & singulæ Decimæ tam majores quam minores sub ejusdem Ecclesiæ limitibus provenientes spectarunt, & pertinuerunt, spectentque & pertineant ad agentes; de quibus quidem agris reus quamvis sæpius requisitus fuerit, Decimas agentibus dare, & persolvere hæctenus recusavit, prout de præfati recusat. Ex adverso vero reus animo litem contestandi negavit, narrata, prout narrabantur, petivitque petita ex adverso fieri non debere, sed se ab impetitione legitime absolvi; lite igitur, ut sic rite contestata, juramentoque calumniæ hinc inde tacite obmissæ, nonnullis etiam positionibus & articulis effectum prænarratum in se continentibus pro parte agentium coram nobis facto realiter, & in scriptis exhibitis atque productis, eisque in quantum positionis ex adverso responso in quantum vero articuli existebant nonnullis testibus super illis coram certo nostro ad hoc deputato Commissario productis & diligenter examinatis: Defendens præfatus certos articulos in vim Juris sui coram nobis facto realiter & in scriptis exhibuit atque produxit, quibus etiam per nos ad probandum admissus, nonnullis etiam testibus super illis coram certo alio ex Commissariis nostris ad hoc deputato productis & diligenter examinatis, & tandem servatis ulterius hujusmodi in causa rite servandis usque ad ipsius causæ conclusionem inclusive legitime processo.

Nos nunc Judices præfati Procuratore & Defendente præfatis certo alio ad hoc statuto termino coram nobis personaliter constitutis & sententiam definitivam per nos fieri postulantibus, visis per nos primitus & diligenter inspectis omnibus & singulis actis & actitatis præfatis in causa coram nobis factis & habitis ipsisque cum debitis maturitate & diligentia recensitis, communicato nobis desuper Jurisperitorum consilio, nostram tulimus, & promulgavimus definitivam sententiam talis modi sub tenore:

Christi nomine invocato pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes de Jurisperitorum Consilio, & assensu per hanc nostram definitivam sententiam, quam his scriptis fecimus, pronuntiamus, decernimus, & declaramus omnes & singulos Decimas ex campo seu agris Dickenberg nominatis, de quibus in actis ad venerabilem Patrem Dominum Præpositum & Conventum Monasterii

Cano-

Canonicorum Regularium ad Insulas in Vlma ratione Ecclesiæ Parochialis Ballendorff ipsis incorporatæ spectasse, & pertinuisse, spectareque & pertinere de jure, ipsasque præfatis Dominis Præposito & Conventui adjudicandas fore & esse atque adjudicamus, nec non ipsireo in eisdem nullum unquam Jus competiisse, neque competere. Quocirco molestationes, perturbationes, inquietationes & impedimenta per eundem reum dictis Dominis Præposito & Conventui factas & præstitas facta & præstita fuisse & esse injustas, temerarias, iniquas, & illicitas, injusta, temeraria, iniqua & illicita, illasque & illa sibi minime licuisse, nec non eidem super illis perpetuum silentium imponendum fore & imponimus, expensarum tamen litis condemnationem ex rationabilibus causis animos nostros moventibus omittentes. In quorum omnium & singulorum fidem, & testimonium præmissorum præsentis litteras exinde fieri, nostrique Sigilli jussimus, & fecimus appensione communiri, lecta, lata, & in scriptis promulgata est hæc nostra definitiva sententia, nobis Augustæ loco Consistoriali solito ad jura reddenda, & causas audiendas mane hora audientiæ consueta causarum pro tribunali sedentibus sub anno a Nativitate Domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, septimo Kalendas Aprilis.

§. VI.

Libri a Vito Præposito, & Casparo Decano procurati.

Librorum & Codicum curam singulariter commendavit Sanctissimus Legislator noster Canonicis suis Clericis morti jam proximus. Vito Præpositus tantam pariter Curam Librorum ac Codicum semper habuit, ut Bibliothecam Collegii, adhuc parvulam pluribus Libris magnis Sumptibus ditavit. In Bibliophilorum gratiam integrum illorum Catalogum, ab antiquis quoque nostris Fratribus diligenter adnotatum, huc transcribo. Emit enim,

Corpus Bibliorum magnum impressum bis, alterum in forma octava pretiosum in pergameno scriptum; quod adhuc servatur inter Bibliothecæ nostræ Cimelia. *Nicolanm de tyra* super Bibliis in quatuor Voluminibus, *Holcot* super libro Sapientiarum. *Bonaventuram* super libros Sententiarum duas partes: *Summam Antonini* quatuor partes. *Decretum* cum apparatu: *Quinque Libros decretalium* cum apparatu. *Clementinas* cum apparatu. *Cassiodorum* super Psalterium. *Mamatrestum* *Vocabularium* scriptum. *Augustinum* de civitate Dei & SS. Trinitate. *Opera S. Anselmi*. *Vitas Patrum*. *Chronicam* modernam cum signis. *Sermones Discipuli* de tempore, & de Sanctis, cum promptuario, & super Epistolas Dominicales. *Sermones Vade mecum*. *Sermones tres notabiles de Passione Domini*. *Jordanum* de Passione Domini. *Meditationes Bernardi* cum aliis tractatibus. *Libros horarum Canonicarum* secundum Clerum Constantiensem duas partes, quos bis emit. *Missalia* quinque tam secundum chorum Romanum quam Constantiensem. *Augustinum* super Epistolas Joannis, in quinquaginta homiliis. *Sermones* ejusdem ad Fratres Eremitas.

Subscriptos libros fere omnes temporibus suis eo consentiente, & annuente comparavit D. Caspar Decanus. *Expositionem Regulæ S. Augustini* editam ab Ambrosio Coriolano: *Opera S. Augustini*. *Confessionale* Antonini. *Herbarium* seu Hortulum sanctitatis. *Formularium* vulgare *Astrolabium* ad planum. *Missale* Romanum. *Missale* Speciale. *Missale* magnum impressum secundum Chorum Constantiensem. Aliud *Missale* in eadem quantitate. *Catonis* moralia. *Bartholomeum Anglicum* de proprietatibus rerum. *Isidorum* de summo Bono. *Quæstiones de celebratione Missæ*. *Prognosticon* quoddam notabile. *Chorem* mortuorum. *Sermones Alberti de Padua*. *Psalterium* cum communi Sanctorum, secundum Chorum Constantiensem bis, *Formicarium* Nider. *Scalam cæli*. *Manuale Parochialium* Sacerdotum *Manipulum* Sacerdotum. *Fraternitatem* Clericorum. *Plenarium Evangeliorum*. *Tractatum de imitatuone Christi*. *Præcordiale* Sacerdotum. *Vocabularium Prædicantium*. *Dialogum de celebratione Missæ*. *Tractatum de Conceptione Mariæ Virginis*: *Statuta* Synodalia & Provincialia. *Libellum de ascensionibus graduum*. *Psalterium* in parva forma. *Cursum* hebdomadalem. *Grammaticam* novam, bis. *Tabulas Alfonsi*. *Historiam Lombarticam* in pergameno majusculis literis conscriptam. *Speculum* Rhetoricæ. *Sermonum* apparatus, *Scriptorium* super Lyram. *Summam* Angelicam

cam. *Lavacrum conscientiae. Historiam Melusinæ. Historiam Apolonii. Paradisum animæ. Sermones Thami de tempore & Sanctis, cum tempore quadragesimali. Exceptiones Wernheri Abbatis. Opera Joannis Chrysostomi. Scriptum Ockam Anglici in primum librum Sententiarum. Arborem seu Alphabetum divinæ dilectionis. Elucidarium de mirabilibus mundi. Commentaria in Theoriam Planetarum. Donatum de arte loquendi. Itinerarium B. Mariæ Virginis. Postillam M. Nicolai de Dinckelspöhle. Summam dubiorum in Compendio. Tractatum de arte calculandi. Medicinale. Sermones Peregrini de Sanctis scriptos. De miseria Curatorum. Navim fatuorum. Arborem consanguinitatis. Modum latininitatis. Codicem Justiniani. Librum notabilem, Rationale divinorum Officiorum. Egidium de Regimine Principum. Vocabularium scriptum cum pluribus aliis ibidem contentis. Militem de turri. Sermones Dominicales Antonii de Utino. Modum legendi scripturam. Regimen fanitatis. De aquarum distillatione. Epistolas Cypriani. Formularium Advocatorum. De Diæcesibus totius Christianitatis. Descriptionem mortuorum in corpore. Librum sermonum de tempore antiquum. Humbertum in Regulam S. Augustini. Sermones de filio prodigo. Biblia aurea impressa. Sermones de Sanctis. Hugonis de prato viridi. Tractatum de Martyrio. Opera Thomæ Kempensis. Humbertum de tribus essentialibus, cum aliis duobus tractatibus, & plures alios tam Ecclesiasticorum, quam profanorum libros. Quos si in specie nominare vellim, tædio forsitan afficeretur Lector. Sic concludit hunc Librorum Catalogum Reverendissimus Joannes, qui sub Vito Præposito vixit. Epiphonemate adjecto veritatem omnino attigit: haud dubie enim Librorum ofores, ac nonnulli Scioli cum tædio legerint illum, majores tamen gratias habebunt propterea Eruditiones ac litterariæ Historiæ amantes, qui optime norunt quanta ex hujusmodi vetustis Catalogis eruditi hauriant subsidia, Canonici Wengenses ex enumeratione horum librorum discant, quos successu temporis amiserint, & a quibus codices adhuc extantes acceperint.*

§. VII.

Morbus, Resignatio, ac Obitus Viti Præpositi.

Vitam clinicam plerumque duxit meritissimus hic Præsul noster, quotidianis fere infirmitatibus stomachi vexatus. Præterea morborum Dominus, ac Dominorum morbus, Bodagram intelligo, tantam tyrannidem in illum exercuit, ut per tres quasi integros annos beneficio pedum ac manuum privatus in sella sedens doloribus plenos dies in summa tamen patientia transegerit, illosque finiverit. Ante diem tamen sui exitus considerans sui corporis imbecillitatem & infirmitatis gravedinem, pensansque se amplius non posse utiliter præesse, anno 1497. Præposituræ sarcinam in manus Conventus deposuit in Vigilia Pentecostes, quæ erat dies S. Servatii Episcopi. sequenti anno cælum adiit sepultus in Choro versus Austrum juxta januam Sacristiæ.

Bruschius in Chronologia sua pagina 472. Inscriptionem conservavit suo adhuc tempore vetustas in templi parietibus visam. Hæc cum in laudem Viti nostri cedat juvat illam huc transferre

Vitus Deselius, quem Pannonis ora creatat,

Præpositus templi providus hujus erat.

Ille reformavit Clerum hic, construxerat huncque

Ingenti studio & sedulitate Chorum:

Quem cum foedassent tandem quidam undique, nostræ

Fautores qui non Religionis erant,

Instauravit eum præclare rursus honestus

Ambrosius Cautus nomine, Præpositus.

Quod factum est illo ipso fausto scilicet anno,

Qui Latiis Jubilus dicitur esse Viris,

Quoque anno electus Romana Præsul in Vrbe

Julius, hoc titulo tertius ipse fuit.

PERIO-

PERIODUS II.
CAPUT VII.

Joannes II. Præpositus XXII. Michael I. Præpositus XXIII.

§. I.

Joannes eligitur, ac defenditur a calumniis Illi illatis.

Joannes Patria Ulmenfis hujus Nominis Secundus, ac in Præpositorum Ordine XXII. in civitate Nonus, Cognomine dictus Mann seu Mannus. Electus est in Fratrum concordia anno Christi 1497. ab Hospitalario S. Spiritus in Ulma Confirmationem ac Investitionem per annuli traditionem ac Bireti impositionem more consueto accepit. Sequenti Elogio simul ac vituperio, a quodam, haud dubie tempore Reformationis adducto mactatus est. *Fuit, inquit Scriptor, Joannes mediocris staturæ, homo facetus, humanus, liberalis, & ad res tam serias, quam jocosas tractandas maxime idoneus. Ecce Elogium! In rebus autem divinis, pergit, administrandis parum diligens fuit, nec usque adeo fidelis Oeconomus; nam, cum crebris convivis, ac nocturnis comotationibus plus æquo delectaretur, non solum annuos redditus inutiliter consumpsit, verum etiam multum æris alieni contraxit. Ecce vituperium, quod utique sufficit ad perimendam illius famam ac bonam existimationem. Verum a veritate omnino aberravit Scriptoris calamus, adfunt enim testium omni exceptione majorum testimonia, quæ & vigorem disciplinæ ab ipso conservatum, ac omni laude dignissima de illo referunt. In Joannis viri, hoc est Manni Præpositi Wengensis laudem scriptos invenio sequentes Versiculos:*

Joannis vitam sequeris? sequor. ore triumphum
Cantemus, læta voce canamus: Jo!
Laude pudicitiaæ celebrem, clarumque patronum
Sectaris? sector.
Pectore divitias Patronus sprevit, & ore;
Tu spernis? sperno.
Summus erat divus Joannes osor honorum,
Tu talis? talis.
Joannes præclarus erat Pietatis amator,
Tu pius? an dubitem?
Haud minus ac justus majorum jussa peregit
Tu ne facis? perago.
Divinas leges studuit servare Patronus,
Tu servas? servo.
Rebus in adversis plaudebat pectore Divus,
Tu plaudis? plaudo.
Jubila læta Deo cecinit noctesque diesque:
Tu canis? imo cano.
Divus ob hoc meruit cælestia scandere tecta
Tu scandes? scandas, voce canamus: Jo!

Forstamen ista ad figmenta Poëtarum rejicies. Audiamus ergo majora.

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera.

C c c c c

Quam

Quam Joannes circa Cultum divinum, laudesque divinas rite & ordinate persolvendas fuerit sollicitus; satelucet ex Ordinationibus per Reverendissimum D. Leonellum Concordiensem Episcopum, qui anno 1499, jam altera vice Præpositum cum suis Canonicis invisere dignatus est, qui in ingressu factarum ab illo Ordinationum disciplinam sub Joanne vigentem non ex auditu & relatione aliorum, sed ab ipsa experientia, & oculari inspectione egregie commendat. Sic autem habet Pontificii Legati litterarum tenor.

LEONELLUS de Thierogatis Decretorum Doctor Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Concordiensis Sanctissimi in Christo Patris & Domini Domini Nostri Alexandri Divina Providentia Papæ Sexti Referendarius Domesticus, ac ipsius & Apostolicæ Sedis ad Serenissimum D. D. Maximilianum Romanorum Regem Illustrissimum, & ad inclitam nationem germanicam, ac universa & singula Provincias, terras & loca Germaniæ Sacro Romano Imperio subiecta eum plena potestate Legati delatere Orator destinatus dilectis nobis in Christo Præposito & Conventui Monasterii ad Insulas alias Wengen oppidi Ulmensis Ordinis S. Augustini Canonicorum Regularium Constantiensis Diocesis Salutem in Domino sempiternam,

Religionis zelus vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita, super quibus apud nos experientia ipsa commendamini, Nos inducunt, ut ea vobis concedamus, quæ animarum vestrarum saluti & commoditatibus vestris cognoscimus opportuna: cum itaque rebus sic exigentibus diversis temporibus *BINA VICE* in Monasterio vestro prædicto hospitium nostrum recepimus, ac novissime vos in nonnullis Divinum Officium præcipue concernentibus valde perplexos fore perspeximus, cum ex regularibus institutis vestris certam super his dispositionem non habeatis, & circa ipsum Divinum Officium devote persolvendum vos adeo occupatos viderimus, ut ad alia pia & religiosa opera implenda vacare nequeatis, ad evitandam perplexitatem ejusmodi & certitudinem in præmissis habendam cum sitis in regulari vitæ observantia novella plantatio ad servandas quoque conscientias vestras earque aliquantulum relevandas, ut sacrarum litterarum studio & contemplationi, ac meditationi orationique particulari ac aliis spiritualibus Exercitiis, quibus religiosa vita suscipit incrementum, commodius in cellis vestris animum intendere possitis: Nos *Authoritate* Legationis nostræ qua per litteras Apostolicas præfati Sanctissimi Domini nostri Papæ nobis tributas fungimur tenore præsentium Vobis, ut ultra horas Canonicas, ad quas septies in die persolvendas tenemini, modum certum ac tolerabilem in quibusdam divinis Officiis habeatis, diligenti maturitate præhabita ordinamus & deputamus articulos infra scriptos, quos tanquam regularibus institutis conformes, & sacris Canonibus non obviantes confirmamus & approbamus illosque articulos perpetuo in dicto Monasterio observari per vos statuimus atque decernimus, qui sequentur & sunt tales &c. &c.

In quorum fidem præsentis litteras fieri, nostri Sigilli jussimus & fecimus appensione communiri. Datum Ulmæ Constantiensis Diocesis in Monasterio Wengen anno Incarnationis Dominicæ Millesimo, quadringentesimo Nonagesimo Nono Nonis Junii Pontificatus præfati Sanctissimi Domini nostri Alexandri Papæ Sexti anno septimo.

Negari haud potest per hasce Ordinationes a Legato Pontificio factas rigorem apud nos per Reformationem introductum fuisse ad Instantiam Joannis non nihil mitigatum, quod fortassis indiscreto cuidam zeloti occasionem præbuit illum tanquam cultus divini neglectorem criminandi. Anno 1502. hospitio excepit Eminentissimum Cardinalem Raymundum Peyraudum, cujus auctoritate apud nos introducta reformatio, adeo tamen invita Joannis moribusque suorum nihil culpandum reperit, ut potius novis favoribus Collegium nostrum censuit dignum. Nos enim in specialem Sedis Apostolicæ Protectionem suscipere dignatus est per litteras Pergameno inscriptas, quæ hodie illæ sæ conservantur. Hæc illorum formula:

Raimundus miseratione Divina & sanctæ Mariæ nove Sanctæ Romane Ecclesie Presbyter Cardinalis Gurcensis ad universam Germaniam, Daciam, Sueviam, Norwegen, Frisiam, Brusiam, omnesque & singulas illarum Provincias, Civitates, terras & loca etiam Romano Imperio in ipsa Germania subiecta ac eis adjacentia, Apostolicæ Sedis de Latere Legatus dilectis nobis in Christo Præposito & Conventui Monasterii sancti Michaelis ad Insulas oppidi Ulmensis Constantiensis Diocesis Ordinis Canonicorum Regularium sancti Augustini salutem in Domino.

Cum

Cum a nobis petitur quod justum est & honestum tam vigor equitatis quam Ordo exigit rationis ut per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum, eapropter dilecti nostri vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu personas vestras & locum in quo divino estis obsequio mancipati cum omnibus bonis quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis aut in futurum justis modis præstante Domino poteritis adipisci sub beati Petri protectione Autoritate legationis nostræ qua fungimur in hac parte tenore præsentium suscipimus, omnes quoque libertates & immunitates sive per privilegia & alia indulta vobis & Monasterio vestro quacunque Auctoritate concessas nec non libertates & exemptiones secularium exactio- num a Regibus & Principibus ac aliis Christi Fidelibus vobis & eidem vestro Monasterio rationabiliter indultas specialiter autem Decimas, primitias, agros, campos, pascua, nemora, silvas, piscaria, casalia, grangias, curias & alia bona ad Monasterium prædictum spectantia nec non per Canonicos dicti Monasterii sive per idoneos Presbyteros seculares ad nutum vestrum amovibiles regi consuetæ videlicet in Hervelsingen & Ballendorff ac in Holzkirchen Augustensis Diæcesis parochiales Ecclesias seu earum perpetuas vicarias una cum illarum Decimis, quas eidem vestro Monasterio unitas & incorporatas esse asseritis sicut ea omnia juste & pacifice possidetis vobis & per vos eidem Monasterio eadem Auctoritate confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus salva in prædictis Decimis moderatione Concilii generalis. In quorum fidem præsentis litteras fieri nostrique Sigilli iussimus appensione communiri. Datum Ulmæ ejusdem Diæcesis Anno Incarnationis Dominicæ Millesimo quinquagesimo secundo, septimo Kalend. Augusti Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Domini Alexandri Divina Providentia Papæ Sexti Anno decimo.

Nec sequentes. &c.

§. II.

Joannes conscribit Wengensis Cænobii Historiam.

Joannes laudem mortalem consecutus est, quod acta Præpositorum Ipse primus collegerit, ac omnia alia plura conscripserit, sine quibus jam lanqueret Collegii nostri Historia. Propterea Anno 1498. speciali statuto Capituli manifestavit, quo ait animadvertant dilectissimi Successores nostri Fratres & Domini, & intenta cordis aure percipiant, quod ex incuria forsitan aut negligentia Prædecessorum nostrorum liber ille, qui Catalogus mortuorum nuncupatur, deperditus & annihilatus, nobis tanquam pro nunc eorundem Successoribus gravem conscientiæ molem & importabilem generavit: cum longam & frequentissimam de eo fecerimus inquisitionem, nec quidquam certum ac modicum valde: aspectu ejus quo Monasterium nostrum hoc in Monte S. Michaelis ab initio cepit exordium usque huc dum tamen plusquam trecenti anni revoluti sint) experiri potuimus, ita ut sæpe in inquietudinem mentis prolapsi non immerito ambigui staremus ac timidi, ac incerti. Propterea longo jam pondere nimium valde gravati singulis tandem matura deliberatione pensatis, prout potuimus singula certa, & incerta accuratius colligentes Consilia & adjuncta a viris doctis recepimus, ut saltem eo certius atque cautius rem hanc fatis difficilem melius diffinire possimus. Volentes igitur Fratribus nostris Professis, puta his, quo nominibus propriis recepimus inscriptos, aut verisimili annotatione assignatos, atque sub his omnibus & cæteris, quorum Nomina Deus scit, juxta formam nostrarum sacrarum Constitutionum fraternam exhibere charitatem, ne videamur ipsos mortuos non dilexisse, quos vivos diligere mandamur. Pensantes propterea, quod hi prædecessores nostri antequam in flebilem & miserandam sui dispersionem devenerunt strictissimam (ut aliorum relatu cognovimus) vitam duxerunt ac totius Religionis Viri, & summæ disciplinæ lucentia Exemplaria extiterunt, & quia multi ex his Prælati (ac etiam alii Fratres, qui relicto Sæculo & bonis suis in congregationem Fratrum secum apportatis religionem professi sunt) magna & multa bona fecerunt, in quorum labores nos tandem intravimus, atque eorum bonis post se relictis modo fruimur & vivimus, hanc inter nos paginam sub forma Capitulari congregati compacti sumus.

Actum in die Transfigurationis Christi Anno Incarnationis Dominicæ 1498.

C c c c c 2

Ca-

Capitulares pro tunc fuerunt.

Venerabilis Pater & Dominus Prælati noster JOANNES
MANN.

D. MATHÆUS ZIMMERMANN antiquus Prælati.

Domini { Augustinus Knöringer Decanus.
Bartholomæus Spizenberg.
Hieronymus Rem.
Thomas Maurer.
Michaël ötterlin.
Caspar Staynmayr, quondam Decanus.
Georgius Trencker.

Fratres. { Franciscus Karrenmann.
Georgius Krafft.

Quæ itaque propria exarata manu scripta Joannes reliquit sunt sequentia:

1. De vita & gestis Præpositorum Wengensium ab initio Foundationis nostræ usque ad annum 1497. Quo anno electus fuit. In hac serie nomen suum postremo loco adhuc propria inscripsit manu hoc modo: *Joannes Præpositus dictus Mann vicesimus secundus in Ordine ab Initio Foundationis Monasterii & nonus in Civitate.* Reliqua illius acta diverso caractere codici inserta sunt, & quidem a quodam illius Adversario.

2. Catalogus antiquiorum Prædecessorum nostrorum, quem præcedunt 1. Nomina Fundatorum & Nobilium. 2. Nomina Fautorum & Benefactorum specialium ab initio foundationis. 3. Benefactores Monasterii a tempore Reformationis.

3. Catalogus novus ab anno Incarnationis Christi 1489. Inchoatus ab initio Reformationis nostræ in hoc tamen pauca occurrunt, quæ Joannis manu propria fuere inscripta.

4. Nomina Confratrum, & Confororum aliarum Religionum Confraternitatem nobiscum habentium.

5. Nomina virorum, utriusque sexus in nostram Fratritatem Laicalem pertinentium. Posita secundum ordinem Alphabeti.

6. Nomina mortuorum utriusque Sexus ex fraternitate Laicali secundum annos, quo obiere inter hæc plurima recensentur Benefactorum nomina brevibus notis illustrata.

7. De altaribus Monasterii S. Michaelis in Insulis fori extra muros.

8. De Foundationibus & Consecrationibus variarum nostrarum Ecclesiarum Collegio nostro incorporatarum.

10. De anniversariis antiquis, dubiis, reductis ac novis.

11. Collectio variorum Diplomatum Instrumentorum, Privilegiorum, Bullarum, Insulas nostras concernentium, quas seu a Pontificibus Romanis, seu ab Episcopis, a Magistratu Ulmenis aliisque Benefactoribus impetravimus.

12. Nomina & Relatio de Fratribus olim in Insulis Professis, qui tamen apud nos non perseverarunt, nec sub obedientia obierunt, aut proscripti fuerunt a Monasterio.

13. Constitutiones, Regulæ Illuminatissimi Doctoris S. Augustini Patris nostri declaratoriae, per Reverendum in Christo Patrem Vdalicum Præpositum Undensdorffensis Monasterii ex Commissionem Apostolicam nobis traditæ. Has Constitutiones singulari industria & characteris Elegantiâ scripsit, nomenque proprium addidit: *Per me Fratrem Joannem Mann Professum Monasterii in Insulis.*

§. III.

Resignatio Joannis. Herbrechtingæ per aliquot annos moratur.
Moritur.

Habuit duos ex Confratribus suis Joannes, qui illius acta post mortem consignarunt litteris. Horum primum, nisi vehementer fallar, Casparum Steinmayer fuisse puto, qui tamen, ut jam vidimus, calamo invidiæ pleno posthumam Præpositi sui famam proscindere non erubuit. Illum si audiamus, *sub Joannis regimine indies magis ac magis diminuebatur Cœnobia Respublica, imo nisi Superis aliter visum esset, brevia ad summam inopiam fuisset redacta. Cum Senatus Ulmenfis hujus Præpositi prodigalitatem animadverteret, pro illius depositione urgente necessitate Romæ laborare cœpit. Summi igitur Pontificis consensu propter jam dictæ malæ administrationis causam duodecimo Imperii sui anno deponitur, prius tamen annua pensione ipsi permessa.* Longe autem alia de Joanne habet manus Synchrona & faventior ad annum 1509. quæ in Benefactorum Catalogo adnotavit sequentia: Joannes Mann hujus Præpositus loci electus fuit anno Incarnationis Dominicæ 1497, in die sancti Nicolai & postea anno Christi currente in Festo S. Mauritii & sui comitatus, (ex hisce verbis desumitur hæc scripta esse anno 1509. quo resignavit) monastica Præfectura sponte se ob rationabiles & pias causas abdicavit, qui sequentia pro divini culus decore sui Regiminis tempore fieri fecit.

Primo. Unam Albam Cappam Choralem, quam vocant, de purpura Damascena 40. nummis aureis comparatam.

Duas casulas coloris undulati.

Aliam Cappam choralem de undone vel undulatam lateam, 15. aureis paratam.

Item Velum, quo pictura parietis domuncule Evcharistiæ quadragesimali tempore obtegitur. Valoris unius nummi aurei.

Item decem nummos aureos dedit Pictori pro reservacula, seu Domicilio, in quo Evcharistia in Festo Corporis Christi ponitur, depingendo atque deaurando. Item unam pallam albam super summum altare, qua in Festis Beatæ Virginis uti consuevimus pro tribus aureis.

Item duo candelabra, quibus in arcis thurificandis utimur, pro duobus aureis.

Unam parvam tabulam Simulacris quorundam Sanctorum inornatam (fors *inauratam*) pro sex aureis.

Post ista sequitur amplus Benefactorum Catalogus, ex quo saltem hoc discimus Benedictionem cælestem minime defuisse Joanni.

Ex testimonio religiosioris hujus calami satis reparatur læsa hujus Præpositi fama; non enim ob malam administrationem a Præpositura dejectus, & depositus fuerat, sed sacrum hoc onus *obrationabiles & pias causas sponte deposuit* anno 1509. in die sancti Mauritii. In singulos annos certam pensionem petiit & obtinuit, ac Præposituræ suæ omnino valedixit, Herbrechtingamque Ordinis nostri cœnobium se contulit, ubi ab ejusdem Monasterii Præposito libenter exceptus, pro victu doctorem pensionis suæ annuatim numeravit, partem vero cæteram ad alios sibi necessarios usus reservavit. Hic cum aliquot annos in religiosa quiete & contemplatione rerum cælestium vixisset, adversa valetudine laborare incipiens, Ulmam ad suos rediit, sed ingravescente morbo mox altera reditus sui die suum in Christo emisit spiritum, & sepultus est in sepulchro Matris suæ in nostra Ecclesia circa Altare fabricarum anno 1514. in die sanctæ Apolonie Virginis & Martyris.

§. IV.

De Michaelo Oeterlin Præposito XXIII.

Antequam Michael Regularem vestem Canonico-Augustinianam in Insulis nostris susciperet, jam ordinatum fuisse acolytum lego. Sic enim de ipso habet vetus Notula: Anno Domini 1492. Michael Oeterlin de Constantia nondum indutus habitu, ordinatus est in acolytum in Angaria Crucis, in die Mauritii. In Subdiaconum anno Domini 1493. in die Nicomedis, in Angaria Pentecostes, in Diaconum

Tom. V. Cam. Regg. Orig. Pars altera.

D d d d d

num

num anno Domini 1493. in die Matthæi Apostoli & Evangelistæ in Angaria Crucis, in Presbyterum anno Domini 1499. in die Cathedræ Petri in Angaria quadragesimæ. Celebravit Primitias Dominica Lætare in Quadragesima septimo Mensis Martij indutus est habitu Novitiorum anno 1492. Hic Michael Oeterlin de Wolmatingen, Patria Constantiensis: Helvetius sive der Schweizer cognominatus est. Electus fuit anno 1509. ab Hospitalario Ulmensi confirmatus & investitus. Sustinuit tantis cum meritis suam Provinciam, ut nulli ex Antecessoribus, nemini ex sequentibus laude cedat. Severus quidem audit ac rigidus, nunquam tamen justitiæ, nunquam moderationis debitæ leges est prætergressus. Tanta fuit virtutum illius Fama, ac religiosæ disciplinæ zelus, ut ad reformanda alia quoque Cœnobia fuerit adhibitus. Romanus illum Pontifex Apostolica Commissione ornavit, ut ad exactiorem Augustinianæ Regulæ observationem Herbrechtinganos Canonicos reduceret, teste Bruschio in descriptione hujus Cœnobii, hisce verbis: *Magnus Amonius Patria Giengensis, præfuit adhuc anno Domini 1520. quo per Reverendos ac egregios viros Michaellem Ulmensem, & Wolfgangum Augustanum Præpositum reformatum legitur Monasterium istud.* Wolfgangus iste reformationis focus erat Canonice S. Georgii Augustæ Antistes optimus, Vir pariter magnæ Religionis, & Episcopo Augustensi summopere charus. Vitam Canonicam, quam Michael optimis legibus firmavit foris, domi strenue urgebat, in hoc solo infelix, quod inter filios suos aluerit duos Augustinum Marium & Martinum Myllium litterarum amantes & egregie doctos, eosque amiserit satis mature, eoquod, ad universale studium Viennense profecti alibi, sic disponente Numine promotionem suam inveniunt. De quibus postea dicemus pluribus, Anno 1519. Sacellum Erbâcense, quod pro sua in sanctos Cælites pietate reædificavit hanc notulam invenio: Anno Domini 1519. die octava Mensis Julij consecrata est Capella & Altare in Erbach in honorem S. Annæ, S. Brigittæ, S. Micahelis, S. Augustini, S. Leonardi, S. Barbaræ & Agathæ: Et Dedicatio celebranda est Dominica proxima post Visitationem B. Virginis ad Montana Elizabeth. Et nota, quod hæc Capella fuit destructa, & sic jacuit ultra quindecim annos & reædificata est per Venerabilem Michaellem hujus Cœnobii Præpositum de Wolmatingen apud Constantiam civitatem. Anno 1517. obiit Augustæ Vitus Meler insignis Benefactor, Fautor & Patronus Michaelis hujus, sua enim potissimum opera & labore in Præpositum Autoritate Apostolica est constitutus, electionem quibusdam turbare volentibus. Patria fuit Memminganus J. U. D. & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Augustanæ, litterarum Apostolicarum sollicitator, & summo Pontifici gratissimus, Canonicus Frisingensis S. Viti ibidem, cujus templum fornicibus exornavit. Legitur Epitaphium ipsius Augustæ

Clauditur hoc tumulo Vitus cognomine Meler,
Paruit & legi Mors truculenta tuæ,
Canonicus celebris fuit hic Archidiacon,
Jura olim latæ cui bene nota Romæ,
Memmingen Patria huic quondam, dum vita manebat;
Vivat sed Patria nunc anima ætherea.

In Confraternitatis nostræ Catalogo hoc cum Encomio notatur: Anno 1517. *Vitus Meler utriusque Juris Interpres Canonicus Augustæ specialis Fautor Monasterii, qui constituit Patrem Michaellem Oetterlin in Præpositum hujus Cœnobii.* Hujus Præpositi tempore prima novæ Religionis fax & tuba fuit Joannes Eberlin Ordinis Minorum Patria Günzburgensis variis libellis suum erga Sedem Apostolicam odium prodidit: suafor etiam fuit hujati Magistratui, ut sua autoritate Collegium nostrum in publicam puerorum ac puellarum converteret scholam. Restitit tamen hisce conatibus cælum, & Michaelis nostri vigilantia, qui quo magis crescebant Religionis turbæ, tanto majorem conservandæ disciplinæ domesticæ curam adhibuit, quid mirum ergo quod homo rigidus ac severus audierit illa ætate, qua corruptissimus fuit tam Cleri sæcularis, quam regularis status.

Obiit, acad cælestia præmia capienda meritissimus Præsul anno 1521. abiit

DISSER-

Juris-Consulti filius, Nuntius Leonis X. in diversis Legationibus, deinde Cardinalis, & Episcopus Bononiensis: quem & Clemens VII. ad munus Legationis in Germaniam, cum fidei dissidia ubique gliscerent, deputavit. In nativitate sua proin *Marius* cum *Compegio* nihil commune habere potuit.

§. II.

Illius Educatio, & prima Studia.

Puerilem aetatem *Ulmae* inter prima studiorum elementa transegit. Ita iterum citatus *Groppius*, & ipsemet *Augustinus*, dum ait: *Læhera* me genuit, sed *Nobilis* educat *Ulma*. Quibus Magistris, & Instructoribus fuerit usus, nullibi proditur. Collegium *Wengense* instruendæ juventutis curam in se suscepisse, atque hujus rei vestigia adhuc extitisse sub *Sæculi* decimi sexti initium, certum est. Videantur de hoc *ISTOPOYMENA* de scholis latinis & *Gymnasio Ulmanorum*, quæ olim juvenis eruditus, nunc vero vir celeberrimus, *Franciscus Dominicus Hæberlin*, *Ulma-Suevus* anno *MDCCLXXXVII*. multo labore conscripserat, pag. 11. ubi, ut affolet, erudite probat: *Wengense Cœnobium*, uti hodie, sic olim, *Officinam scholasticæ institutionis* extitisse. Reverendissimum *Michaelem* circa *Sæculi* decimi sexti initia propriis sumptibus scholarum Magistrum pro instructione juventutis aluisse; ex certis mihi tabulis constat, veteri scilicet *Necrologio M. S.* ubi ad annum 1521. hæc lego: *Amandus Aubelin, Baccalaureus Viennensis, & Moderator juvenum nostrorum, vir fuit bone Litterature, tum vitæ, tum conversationis.* An autem prima studiorum suorum elementa in *Wengensi* nostra *Canoniam*, sub hoc ipso *Amando Aubelino*, ejusque disciplina, ac in aliis *Ulmenfibus Cœnobiis*, sive *Franciscanorum*, sive *Dominicanorum*, sive in publico civitatis *Ulmenfis Gymnasio* perceperit, nulla mihi certa suppetunt argumenta. Quidquid sit: scripta *Marii* nostri produnt: illum non duntaxat latina, sed etiam græca *Litteratura* probe fuisse instructum, & amore litterarum *Elegantiorum* exarsisse adhuc juvenem, dubium non relinquunt; quemadmodum ex porro dicendis ostendemus.

§. III.

Religionem profitetur *Canonicorum Regularium* in *Wengensi Canoniam*.

Wenga capit sacra Religione *Virum*. Hæc ipsamet *Augustini* nostri vox in *Epitaphio* quod vide infra §. XVII. in codice autem *Cella Dei* uno verbulo mutato, sic canit: *Wenga facit sacrum Religione Virum*. Hæc verba satis ostendunt, *Marium* semper gratum erga *Canoniam Wengensem* retinuisse animum; veritati proin etiam litavit *Groppius*, dum ita scripsit: *Deo ad altiora illum vocante, relicto Sæculo vitam perfectiorem in Inclyto S. Archangeli Michaelis Wengensi apud Ulmam Cœnobio Ordinis ac instituti Canonicorum Regularium S. Augustini per solennem votorum nuncupationem est amplexus.* Quo anno, ac die determinato jam hoc fuerit factum, affirmare non ausim, tabulis legitimis destitutus. Quod sub *Joanne Mannio* Præposito *Canonicum* susceperit habitum, mihi dubitare haud licet. Hoc unum mihi certum, ut patebit e sequentibus, sub *Michaele* primum illius doctes inclaruisse, ac incrementa illustriora cepisse. Coævum illum fuisse *Martino Myllio*, jam supra audivimus; ac proin sub *Regimine Joannis, & Michaelis* vixisse, planum est ex ipsiusmet *Michaelis* testimonio, qui in primo *Appellationis* suæ ad *Romanum Pontificem* Instrumento, Anno 1515. die 26. *Menfis Januarii* per publicum *Notarium* confecto affirmat, *Augustinum Mayr, & Martinum Müller* ultra, & citra tredecim annos proxime præteritos, in *Monasterio ad Insulas* pro tunc *Præsidenti Prælato*, ac *Præposito Joanni*, Prædecessori suo piæ recordationis, ac memoriae, juxta *Ordinis* nostri *Regulam Professionem solennem* fecisse, & suum velle, & nolle in manus *Prælati, & Præpositi* dedisse. Itaque circa annum *Domini 1502.* ambos ad *Religionem* *Canonicam* venisse, suspicari, aut potius asserere haud ex vano licet.

§. IV.

§. IV.

Ad Severiora Studia abit Viennam.

Causa Studiorum Augustinum Viennam fuisse missum, Groppius narrat, non tamen meminit, e quibus fontibus hoc Arcanum didicerit. Interim tamen Severioribus scientiis Marius nostrum efflorescente suo ævo Viennensi Universitate ac præstantissimis Doctoribus celebri operam navasse, tam verum est, quam, sole lucente esse diem. Ex antiquo Collegii nostri chartulario id quoque veritati consentaneum esse disco. Jam autem supra, cum de Martino Myllio agerem, causam & occasionem prodidi, quo Augustino nostro viam complanaverit ad profectanda altiorum scientiarum studia, frequentandi Vindebonensem Academiam, circa annum scilicet 1511. vel 1511. obtinuit nempe cum suo socio, Martino Myllio, a Romana curia Privilegium Pontificium ad septennium duraturum, studiorum causa proficiscendi Viennam Austriæ; quod haud dubie ex speciali Numinis Providentia est factum: ut nempe Augustinus noster inter Academicorum pugnas, & concertationes expoliretur in instrumentum in securis calamitatibus Ecclesiæ utile, iisque scientiis impletur animum, quibus plurius animarum saluti olim posset succurrere. Ita me docet antiquus Codex M. S. hisce verbis: *Dominus Martinus Millius, & Augustinus Marius, ambo Presbyteri, & in nostro Wengensi Cænobio quondam professi, nostro a Canonice Papali cum Privilegio septennio Viennam venerunt, & aliquibus annis, studii ob gratiam ibidem vitam duxerunt.* Adnotatur annus 1511. Patet autem ex publico Notarii instrumento, quod infra, quando agemus de Martino Millio, recitabimus, hoc Privilegium clanculo a Romano Pontifice fuisse impetratum; ægre enim utrumque Canonicum dimisit Reverendissimus Michael, tunc temporis Præpositus.

§. V.

Publica illius Disputatio Viennæ, Præsede Joanne Eckio Doctore.

In Viennensi scientiarum Emporio magna contentione, ac industria altiores disciplinas tam Philosophicas, quam Theologicas hausit. Nemo istorum temporum gnarus Litteraria itinera nescit celeberrimi Ingolstadiensis Professoris, Joannis Eckii. Hic vir, hic immortalis famæ Theologus anno Domini 1516. Viennam delatus, facultatem ab Academico Senatu haud ægre impetravit, publicum in Cathedra Theologica scientiæ suæ dandi experimentum; quod & plaudente Vienna factum: Marius enim noster, adhucdum Theologiæ tyro, etsi jam trigessimum primum ætatis annum ingressus fuerit, sub Eckii Præsidio, ex Augustissimi Cæsaris mandato, quasdam diviniore, sacratorisque Sophie Theses VIII. Mensis Augusti die, anno 1516. defendere est iussus; qua durante scholasticæ disceptationis lucta, tanta auscultantium erat multitudo, tamque pressa fuit, ut juvenis quidam pressus, ac viribus destitutus syncopi deciderit; quod ipsemet narrat Eckius in descriptione hujus Academici actus, quam publicis typis in forma quarta eruditorum oculis subjecit. Hæc disputandi provincia, quam cum honore & maximo plausu sustinuit Marius, amicitia sincerissimæ eum vinculis Joanni Eckio illigavit, quæ solvere sola mors potuit. De hac Disputatione etiam intelligenda est Epistola Benedicti Chelidonii, Abbatis Scotorum Viennæ ad Sigismundum Abbatem Mellicensem in *Historia Bibliothecæ Mellicensis*, a viro clarissimo, R. D. P. Martino Kropff edita anno D. MDCCXXXVII. pag. 78. etsi post biennium primum scripta.

§. VI.

Irrita Revocatio Augustini, Ejusque socii, elapso studiorum septennio, ad Professionis locum.

Facile quis se persuaderi patietur, Pontificium Privilegium, a Mario, ejusque socio Wengensi impetratum Præposito accidisse durum, ac valde incommodum; cum res domi habuerit, valde angustas: ad parvum numerum reductus

Tom. V. Can. Regg. Orig. Pars altera. E e e e e erat

erat Canoniorum numerus; vix tot Religiosos aluit, qui divino officio, ac Choro, cum decore obeundo sufficerent: minime quidem dubitari potest, æquis semper illum auribus excepisse egregios filiorum suorum in sublimioribus studiis profectus, qui olim redundare possent in proprii Laris utilitatem, quos tamen divini Providentia Numinis ad Ecclesiæ universalis bonum, ut monstravit eventus, destinavit: cum autem adverteret, nec Mario, nec Millio animum esse, completo septennio revertendi domum, de opportuno sibi, rebusque Collegii prospiciendi remedio, apud Sedem Apostolicam supplicavit, ac a Leone X. qui Vicariam Christi Sedem, resque Catholicæ Religionis moderabatur, sequentem obtinuit Bullam:

Leo Papa X. dilecto filio, Michaeli Præposito Monasterii, per Præpositum gubernari soliti, sancti Augustini, Oppidi Imperialis Ulmenis, in Insulis nuncupati, Ordinis Canoniorum Regularium ejusdem sancti, Constantiensis Diæcesis, Provinciæ Moguntinæ.

Dilecte Fili, salutem, & Apostolicam Benedictionem. Cum sicut nobis nuper exponi fecisti, hic, in Monasterio tuo, per Præpositum gubernari solito, S. Augustini, Oppidi Imperialis Ulmenis, in Insulis nuncupati, Ordinis Canoniorum Regularium ejusdem sancti, Constantiensis Diæcesis, Provinciæ Moguntinæ, Conventus numerosus Canoniorum, ad divina celebranda, & decantanda institutus sit, seu esse consueverit, aut debeat, nihilominus nonnulli ex illius Canonis, ex occasione quidem litterarum studiis operam dare velint, sub prætextu diversarum litterarum, per eos a Sede primaria Apostolica exortarum, se etiam licentia Præpositi ejusdem Monasterii, pro tempore existentis non obtenta, ac præter illius voluntatem, ab ipso Monasterio absentent, & ad loca Universitatum studiorum generalium se transferant, ac in illis etiam per plures annos commorari præsumant; prout etiam duo, seu plures, ab eodem Monasterio se absentarunt, seu absentes existunt: ex quo divinus Cultus, ob defectum Ministrorum paulatim in ipso Monasterio diminuitur, seu diminui, & negligi posset, Nobis humiliter supplicari fecisti, ut super his opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur; Nos igitur, qui Divinum cultum, & regularem observantiam in Monasteriis quibuslibet vigere, & augere sinceris desideramus affectibus; ac propterea omnem a Religiosis vagandi materiam de medio libenter submovemus, hujusmodi supplicationibus inclinati, tibi, ut pro tempore existenti Præposito dicti Monasterii, quod nullus ex Canonis dicti Monasterii se præter ipsius Præpositi voluntatem a dicto Monasterio, etiam prætextu quarumcunque litterarum, ei pro tempore concessarum, absentare, & ad quæcunque loca se transferre, & in illis residere possit, nisi prius suæ Canonicali portioni dicti Monasterii renuntiaverit, quodque loco Canoniorum absentium, & sic se a dicto Monasterio pro tempore absentantium, alios in eodem Monasterio recipere, & admittere, aut eos absentes ad claustrum, seu Monasterium hujusmodi revocare libere & licite, & ad aliquid eisdem absentibus Canonis in eorum absentia hujusmodi ex fructibus dicti Monasterii, seu illius portionum Canonicalium administrare, aut eos post eorum absentiam, ad dictum Monasterium redeuntibus recipere minime teneamini, nec ad id a quoquam inviti compelli, neque desuper per dictos Canonicos, sic sese absentantes, seu quoscunque alios, quavis autoritate fungentes, molestari possitis, Autoritate Apostolica, tenore præsentium indulgemus, ac super hoc plenam, ac liberam facultatem concedimus. Quocirca Venerabilibus fratribus, Constantiensis, & Augustensis Episcopis, ac dilecto filio, Præposito Monasterii, per Præpositum gubernari soliti, sanctæ Crucis Augustensi, cui præsentibus committimus, & mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut unus eorum, per se, vel alium, seu alios tibi, & pro tempore existenti Præposito dicti Monasterii S. Augustini, in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentiam faciant autoritate nostra, concessionem, & indultum prædicta firmiter observari, teque, & pro tempore existentem Præpositum Monasterii S. Augustini hujusmodi illis pacifice gaudere, non permittentes, vos desuper per quoscunque, quavis autoritate fungentes, indebite molestari, contradictores per censuras, incarcerationes, & alia opportuna Juris remedia, Appellatione postposita, compescendo, non obstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, nec non Monasterii Ulmenis, & Ordinis prædictorum, Juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis & consuetudinibus, ac quibusvis indultis & litteris Apostolicis, eisdem

eisdem Canonico, nunc, & pro tempore absentibus, sub quibuscunque tenoribus concessis; quibus etiam pro illorum sufficienti derogatione de eis, eorumque totis tenoribus, specialis, specifica, individua & expressa mentio habenda, aut aliqua requisita forma ad hoc servanda foret, tenores hujusmodi ac si de verbo ad verbum, & forma in illis tradita observata, inserti forent presentibus pro sufficienter expressis habentes illis alias in suo robore permanens, hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, & eis nullatenus suffragari debere decernimus, ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo Piscatoris, die sedecima Martii, Millesimo quingentesimo decimo quinto, Pontificatus nostri anno secundo.

Hoc Pontificis Maximi speciale, & matura consideratione dignum Decretum eodem anno, quo fuerat obtentum meritissimus Wengensis Insulæ Antistes ea solennitate, qua decuit, in Collegio suo fecerat promulgari per conservatorem Apostolicum Vitum, S. Crucis Augustæ Vindelicorum meritissimum Præsulem, cujus adhuc instrumentum, in pergameno scriptum, illæsum, ac incorruptum extat; cujus tergo quoque inscriptum legimus, hanc publicationem quoque Viennæ eadem solennitate, ac eodem anno, insinuatam fuisse ambobus nostris Confratribus, Augustino & Mario per Erhardum Hueber, Patavensis Diæcesis, Apostolica autoritate publicum Notarium, die Sabbathi, sexta Mensis Octobris. Insinuationem debita cum reverentia accepere ambo; verumtamen amore erga sublimiores litteras, neutiquam partitionem præstitere; sed amicorum potentia suffulti, indulti Pontificii, olim obtenti prorogationem ultra septennium obtinere, maximo cum dolore Præpositi sui: is tamen laudabili moderatione, & discretionem usus, illorum reditum, quem urgebat sæpius, per quadriennium, & ultra patienter expectavit. Anno demum 1419. necessitate compulsus, absentium filiorum suorum vacantem locum, munitus Papali Privilegio, susceptione duorum tyronum supplevit, Michaelis Thomani nempe, Waldsea oriundi, & Valentini Beinlin Lavingani. An primus sub Canonica veste perduraverit usque ad Professionem trium Votorum, equidem nescio; quia in Catalogo mortuorum Confratrum nomen illius non reperio; Valentinum autem Cœnobio Herbrechtingano circa annum Domini 1522. incorporatum lego. Neque ob hanc susceptionem ulla molestias suo Præposito movere ambo absentes Canonici, neque admissionem ad locum Professionis illis fuisse unquam denegatum, constat; quare nec pro dimissis se unquam gessere. Hoc certum est, ambos ob honestatem morum, eximias dotes, & talenta, a Deo concessa, Viennæ semper nactos esse Patronos, & amicos, qui ad omnia necessaria vitæ religiosæ, etiam extra septa Monasterii ducendæ ipsis subministrarunt; quin unquam Præpositis Wengensibus propterea molestiam creare opus habuerint, quos ab hoc onere Pontificis indultum satis manifeste liberavit.

§. VII.

Marius creatur SS. Theologiæ Doctor, ac Universitatis Viennensis Decanus.

Lauream Doctoratus omnes fere Scriptores Mario tribuunt; quorum in scriptis illius celebratur nomen, *Doctoratus Laurea*, inquit Groppius, *redimitus, ex eadem Vniversitate rediit*. In ipsius Epitaphio legitur.

Culta Vienna docet rite, Doctumque coronat.

Magnificum Doctorem appellat Confraternitatis nostræ Elenchus Onomasticus. Reddit hujus rei evidens testimonium Viennensis Universitatis Matricula, ante annos aliquot a Thoma Henrico, Collegii celeberrimi ad S. Dorotheam Canonico nobis communicatum, hisce verbis: *Magister Augustinus Mayr, Canonicus Regularis Ulmæ-Wenganus promotus in Doctorem Theologiæ anno 1520. Ejusdem Facultatis Decanus anno 1521.* ex Senatus Academici unanimi Consilio ad utrumque honoris gradum ascendit. Verum magnificis hisce titulis non superbiæ typho inflatus est, nec otiosus in hoc gloriæ suæ Theatro ambulare voluit. Inter egregias animi dotes, quibus ornabatur, facundi oris eloquentia fuit, qua frequenter varias Vindobonen-

bonensis Metropolis cathedras sacris Sermonibus animavit, ac etiam Magnatum aures Apostolico zelo ita demulsit, ut ab Academica Palæstra jam anno 1521. quo Decani sacrae facultatis Provinciam moderabatur, potentibus litteris Ratisbonam ad obeundum in majore Ecclesia sacri Oratoris munus fuerit evocatus. De anno hujus Vocationis certos nos reddit Viennensis Matriculæ ad nos missa relatio: cui sequentia adduntur: *Eodem anno 1521. quo promotus fuerat in Decanum discessit Vienna, & factus Concionator Majoris Ecclesie Ratisbonensis.* Consentit iterum Groppius, inquit, postquam Marius Doctoratus Laurea redimitus, ex eadem Universitate rediit, ob summam, quam inde reportavit, Doctrinæ laudem, primum in Ecclesia Cathedrali Ratisbonensi Concionatoris munus obiit. Hoc pariter testatur apud Cellenses Canonicos vitæ Augustini Marii, Carmine scriptæ exegeffis:

*Culta Vienna docet rite, Doctumque coronat,
Pergo Ratisbonam, Mystica sacra docens*

Confirmatur hoc ex veteri etiam Documento, quod 'apud eosdem Canonicos adhuc superesse scribitur a laudato mox Groppio hisce verbis: *In uno Librorum, quos Marius noster huic Præmonstratenfi Canonice testamento reliquerat, hoc signum, Arma gentilia Marii, reperitur, in quo Crux circumligata in orbem Rosario vititur, adscripto in parte superiore lemme: Nil sine menda. in inferiore Crucis parte: Augustinus Marius Doctor, Versus subscripti sic habent:*

*Læhera quem genuit, quemque educat Ulma puellum,
Venga facit sacrum Religione Virum.
Erudit insignemque videt quem docta Vienna,
Quique Ratisbonæ semina spargo Dei.
Hoc tibi describor dubio pictasmate, Lector,
Unica cui Christus, cætera vana, salus.*

Idibus Decembris MDXXI.
ætatis XXXVI.

§. VIII.

Fit Proepiscopus Frisingensis.

Optime advertit Historiæ rerum Würzburgicarum Author ex Versibus, proxime citatis Augustinum nostrum præter Concionatoris Ratisbonensis Officium nullo alio fuisse anno 1521. insignitum. *At anno mox sequente, ait, & recitator hic versus uno Disticho Marius auxit, & signa sua Pædo, & Insula exornavit: quod argumentum magnifestum est, eundem hoc anno, videlicet 1522. Pontificali dignitate etiam auctum esse. Ita singula liber alius exhibet.* Non possum non assentiri in omnibus sedulo scriptori; Distichum enim sic habet:

*Inde Salonarum Præsul contendo Frisingam,
Fungens Officio Antistitis ipse pii.*

Hoc nihil aliud innuere voluit, quam, se Ratisbona translatum esse Frisingam, ac Proepiscopum factum esse Philippi XLVII. Frisingensis Episcopi post mortem, nempe Conradi, qui Suffraganeum prius egerat, ac frater fuit Mathiæ Reichlini, Abbatis Tegernseensis. *Salonarum Præsulem* se vocat, sive *Episcopum Salonensem* in Partibus. Est autem Salona urbs Dalmatiæ, olim ampla, & bene culta, sed jam devastata; quamvis prope devastatam urbem parvum excitatum fuerit castrum, *Salona* appellatum, sub Dominio Venetorum. Hoc ipsum affirmat vetus nostrum Chartularium, hisce verbis: *Augustinus Marius, Doctor Theologiæ factus, & Concionatoris munus Ratisbonæ in Cathedrali Ecclesia assumpsit, & sic gradatim usque ad Suffraganei Frisingensis Diocesis Dignitatem pervenit anno a Carnali Christiano 1512.* At hic numerus ab imperita manu correctus, & casus omnino fallit, &

& annum olim 1522. expressit; quod ad oculum patet. Nullum itaque dubium remanet, nisi foli ignorantiae, quod Marius Proepiscopi Dignitate Frisingæ fulserit, qui per annos fere quatuor nihil non egit, ut omnibus omnia fieret, contra recenter in Religionem Catholicam incurrentes novitates acriter qua ore qua calomo in-vectus, totam Diæcesin ab erroris, & hæresis periculis præservavit, Verbum Dei, juxta concessa sibi a Deo talenta, fideliter explanavit, adeo, ut ob zelum Catholice Religionis, Episcopo suo indies factus sit charior.

Breviter hic adnotare liceat Authorem Chronologiæ Provinciæ Rheno-Sueviciæ, Ordinis Eremitarum S. P. Augustini, Antonium Höhniū pag. 171. & sequentibus, nulla veritatis specie suffultum cum hoc Augustino nostro Mario Frisingensi Proepiscopo alium *Augustinum Frisingensem Proepiscopum* miro modo confundere, qui jam sæculo decimo quarto floruit, sub Joanne II. Episcopo Frisingensi, qui teste Viro Clarissimo, Carolo Meichelbeckio in *Histor. Frising.* p. I. pag. 149. anno 1341. Chorū Eremitarum Ordinis S. Augustini Monachii consecravit. Hunc etiam Bartholomæi Arnoldi de Usingen, Ordinis Eremitarum Viri celeberrimi *Discipulum & Lutheri Condiscipulum* nominat, omniaque illi Encomia tribuit, Mario nostro debita. Ex hæcenus autem dictis constat, Augustinum nostrum nihil habere commune cum nominato Ordinis sui sodale, ac Inscriptionem illam in Refectorio, Eremitarum, sub effigie laudati Bartholomæi positam, simili falsitate laborare. Utrumque Augustinum Proepiscopos Frisingenses probe distinguit, ac nullatenus confundit celeberrimus Michael Beckius. Videatur *Histor. Frising.* Tom. I. in Indice, verbo: Augustinus.

§. IX.

Ab Episcopo, & Basileensibus Canonicis vocatur in subsidium.

Per quadriennium fere, ut supra memini, Ecclesiasticas Episcopalis muneris vi-ces egregie impleverat, cum subito Augustinus Basileam vocatus, Frisinga abiit, ut labanti Catholice Religioni in hac urbe succurreret. Id haud dubie cum consensu Frisingensis Antistitis factum est. Narrationi huic primo robur addit vitæ illius carminica Exegesis sequente Disticho:

Hinc (*Frisinga*) vocat ad munus geminum Basilea sub Oecolampadii in partes Dogmate scissa duas.

Neque huic vocationi suæ resistere ausus est Marius ob plurima commoda, quæ in agrum Ecclesiæ inde redundatura speravit. Anno 1526. Telamonius Limperger Episcopi Basileensis, Christophori ab Uttenhaim, Alsatæ, & SS. Canonum Doctoris Suffraganeus, Ordinis Eremitarum turpissima transitione ad Oecolampadii, qui belli Sacramentarii fax, & tuba in hac civitate fuerat, scriptisque suis veræ Religioni audacissime insultabat, castra transit, illorum quoque perfidiæ reus, quos utique plures exemplo suo ad parem exitii sortem pertraxerat. Episcopus & Canonici Basileenses Collegii sui dehonestamentum suorum e numero expungunt, Officio privant, & audita fama Augustini Marii, illum ad Ecclesiæ suæ emolumentum Telamonio Apostatæ, Judæ Mathiam, substituere decreverant; ut simul Christophori Episcopi Suffraganeum, & publicum Verbi Dei Ministrum in Ecclesia sua ageret; quod etiam munus in Ecclesiæ Catholicæ bonum lubens in se suscepit.

Vix illius Basileæ adventus ad aures Oecolampadii est delatus, suos in partes trahere novum hospitem, & jam ex fama sibi notum per litteras mellitissimas simul, & illidissimas conabatur, quarum copiam, aut Synopsis Chronic o inseruit Christianus Wurstisen Lib. VII. §. XVII. pag. LI. ita scribens: Bald nach seiner Ankunft schreibe ihm Doctor Hausschein, Oecolampadius, wiewol er ihn noch nicht kenne, ein freundlich Missive, darinn er ihn beyneben gebürlicher Glückwünschung ermanet, mit ihm Christum, den heyland dermassen zu predigen, daß die zertrennet gemeind in Christlicher Eintrechtigkeit widerum zusammen wasset. Er wurde Leut haben, die ihn wider sich, als der ein neue Lehr eingefihret, verhezen wurden: den selbigen solt er keine Ohren geben, sonder, wann er an seiner Lehr Mangel befunde, mit ihm darum handeln, bericht zu geben, oder zu nehmen. Alle Zweitracht in der Statt

Tom. V. Can. Regg. Orig. Pars altera.

F f f f

sey

sey daher allein entsprossen, daß viel die reine Wahrheit nicht annehmen wollen. gleichwie die Pharisæer von den Apostlen nicht anders getrennet, dann daß sie mehr auf ihrer Väteren Sazungen, und menschliche Gerechtigkeit, dann dñs alte Wort Gottes gehalten. Ihm wäre wohl bewust, daß er die Zeit her, so er zu Basel geprediget, nichts gelehret, daß nicht durch Gottes Wort möcht erhalten werden, sey auch mit seinen höchsten Widersprechern sich darüber zu ersprechen begierig. Alle durch ihn angerichte Enderungen seyen dermassen, daßman sie ohne Verletzung des Gewissens nicht unterlassen könten; vermahne derohalben ihn, welchen er selbst dahin geneigt seyn achte, Gott dise Ehr zu thun, und nichts höher, dann sein Wort zu halten, was demselben widrig, nicht zugeben, laut des Apostels Spruch, welcher wolle, daß ein jeder, so in der Kirchen redet, nur Gottes Wort rede. Ob ihm schon, wie allen Dieneren Christi Widerstand begegne; der Teuffel ringle sich je, wann seinem Reich Abbruch beschehe, solt ers doch mit Beständigkeit, und Gedult überwinden. Wo er ihm darneben liebe, Freundschaft und Dienst erzeigen könte, wolt er des bereit seyn, zu Förderung der Ehre Gottes, und Erbauung des Nächsten. Verum Marius Christiana prudentia, & fidei clypeo armatus, aurem suam a sibilo serpentis, & a voce Incantatoris.

§. X.

Mittitur ad Disputationem publicam Badæ in Helvetia habitam Catholicos inter & Sacramentarios.

Sensim se produnt arcana Divinae Providentiae consilia, quae habuit Numen optimum, dum tot animi ornamentis Proepiscopum nostrum exornavit. Eodem, quo Basileae appulit, anno 1526. Disputatio celebris instituta est Catholicos inter, & Sacramentarios Badæ in Helvetia, Ergoviae oppido, multorum Scriptorum calamis celebrata; ad quam vocatus Zwinglius, nullafide publica adduci potuit, ut veniret. Comparuere in arena primi nominis Theologi, Joannes Ekhus, Academiae Ingolstadiensis Professor, D. Joannes Faber Ferdinando Archiducia Consiliis D. Thomas Murner, Lector Franciscanorum Lucernae, publice omnes conjurati, se veterem, & orthodoxam Religionem contra Ulricum Zwinglium, Tigurinum Praeconem, & quosvis alios constanter propugnatos. Ad hanc Disputationem, teste laudato Meichelbeckio Histor. Frising. Parte I. p. 306. Episcopus Basileensis Christophorus deputavit sui, & Frisingensis Episcopatus Proepiscopum Augustinum Marium; quod etiam Raynaldus narrat ad annum 1526. N. XC VIII. Aderant quoque Episcoporum Constantiensis, Lausanensis, Curiensis, Cantonum Helvetiorum, iisque confederatorum Legati. Disputationis Praesides delecti, Barnabas Engelbergensis Abbas, D. Ludovicus Baer Basileae apud S. Petrum Praepositus, Jacobus Stapfer Baumgartenensis; qui prudenter antea praecaverunt, ne ullus Disputantium verba scripto exciperet, praeter scribas, Libellionis muneri deputatos, scripta ipsi, & Acta penes se solos asservaturi. Oecolampadius prima oppugnatione Disputationi initium dedit, solenni ante Praefatione usus, se solo Verbo Dei, non consuetudinis, Doctorumque Decretis niti velle, aliumque se repudiare Judicem, qui praeter Dei Verbum verba alia daret. Haec omnia refert ex Urssio *Basileae sacrae* Author, cujus Authorem prodit Epistola Dedicatoria, & Claudium Sudanum, virum e Societate Jesu integerrimum nominat, qui & sequentia addit: *Post aliquot dierum contentionem rogati utriusque Factionis doctiores, qui aderant, Auditores, Eckynè Theses, an adversariorum proferrent? major pars subscripsit Eckio, & aliqui Oecolampadio: aliqui laud sat liquere, utri plus deferendum responderunt; nominatim vero adhæserunt Eckio viri primarii, D. Bues, D. Doctor Marius, sacer Orator Basileensis Ecclesiae, Joannes Silberberger, Medicinæ, & Juris utriusque Doctor, Joannes Sattler, SS. Theologiae Bucca aureus. Cum his Cantones Helvetiae vetitæ novem, Lucerna, Uraninm, Scwizium, Subsilvania, Tugium, Clarona, Friburgum, Solodorum, Apenzella. In his consentientem habemus Wursteisenium in Chronico Basileensi; qui tamen addit, inter Auditores hujus Disputationis quoque fuisse hominem simplicem, Conradum Werlinum, Scaphusianum, qui contestatus esset, se paratum habere animum, omnia credendi, quae Superioribus suis placerent. Spondanus his similia tradit ad annum 1526. nempe hunc Disputationis fuisse exitum, ut omnes Helvetiorum pagi, solos Tigurinos si excipias, apud quos agebat Zwinglius, decreverint, & publico edicto promulgaverint, in antiqua Religione standum esse, rejecta Novatorum Doctrina.*

§. XI.

§. XI.

Ob Religionis Zelum invisus redditur Basileensibus.

Finita Disputatione Badensi adhuc fere per triennium Basileæ mansit Augustinus, atque, ut ipsemet loquitur in Dedicatione Guimundi, de quo paulo post, *Navim Christi, prora, puppique illisam, anchora divini Eloquii Basileæ retinuit.* Suspicari pronum est, post Disputationem, quæ Oecolampadio tam infeliciter cessit, Religionis Catholicæ defensores perpetuis concertationibus, ac dissidiis fuisse involutos, quæ causa fuit, cur Basileensis Magistratus Decreto publico jufferit, ut Romano Pontifici adhaerentes Missam suam asserant piam, utilemque vivis, ac mortuis in remissionem peccatorum; secunda enim Thesis, quam Eckius contra Novatorum sectam propugnauerat, hæc fuit: *Christi corpus & sanguis in Missæ Sacrificio pro vivis & defunctis vere offerri.* Illi vero, qui ex partibus Oecolampadii stabant, rationes suas prodere jussi sunt, cur Missam, ut abominabilem, & perniciosam execrentur. Augustinus itaque Marius, inquit Abrahamus Scultetus in Annalibus Evangelicis ad annum 1527. p. 119. *Consensu Capituli, Missarum Sacrificium scripto defendit.* Oecolampadius contra, ejusque collegæ armatum (sic enim illam vocat Oecolampadius) orationem pararunt, qua docere conabantur, se justis de causis Missam appellasse *βδέυγμα* sive abominationem. Perlectis utriusque partis Libellis Senatus hoc negotium ad Concilium deferendum judicavit: cives quiritati sunt, in una, eademque urbe diversis populorum sermonibus distrahi, ac petiere a Senatu, ut huic malo in tempore remedium ferrent; igitur septima Octobris Senatus decrevit, permittendum utrique parti & Concionum, & fidei suæ libertatem, salva concordia animorum civili. Videatur Scultetus loco citato. Quis vero concordiam animorum etiam civilem tantis in turbis speret? Marius noster ob Catholicæ fidei zelum, ac defensionem suam, Senatui exhibitam Oecolampadianæ factioni indies magis invisus redditus est, & si summâ moderatione partes suas exequeretur, ut etiam in Cathedra sacra constitutus contradictorem publicum passus sit. Rei seriem narrat Erasmus ad fratres inferioris Germaniæ apud Grestetum Tomo Operum XIII. p. 618. hisce verbis: *Cum Senatus Basileensis toties edixisset, ne quis daret occasionem seditionis, quidam præcipuus Evangelii zelotes pulchre potus a convivio nuptiali venit in summum templum, reperit Marium concionantem; a quo cum nihil diceretur, quod ad sectam ullam pertineret: nam tum finiebat concionem, ille seditiosa voce succlamavit: Mentiris, Monache! ut te percutiat mala pestilentia! Hoc si quis Catholicus fecisset in Ecclesia diversæ Communionis, quod præmium retulisset? quid supplicii de illo sumptum est? cessit in vicum aliquem ad triduum, & rediit. Audis clementiam Evangelicam? &c. Hæc nulli non notissima sunt.* Hucusque Erasmus. Ipse autem Marius in litteris ad Reverendissimum D. Casparum Durandi, Præpositum Kanshofianum in Bavaria, fatetur, quod non raro evidens vitæ periculum incurreret; quæ tamen omnia constanti animo elusit in defendenda Religione orthodoxa usque ad extremum vitæ halitum constantissime perseverans, suamque causam Christo commendavit, pro quo legatione fungebatur. Videatur Tyrocinium Canonicum ad mentem sanctorum Patrum &c. conscriptum a viro clarissimo Bennone Zaisberger, & Augustæ Vindelicorum 1723. publicatum, ubi P. II. pag. 60. Marium nostrum eximii ornat Elogiis, & de ultimis hisce circumstantiis a me relatis in testem adducit Reverendissimum Gruberum, qui ipsemet hæc excersipit ex litteris Ronshofio, & a R. P. Joanne Gamans S. J. acceptis; uti perhibet in Theatro virtutum 29. Marii adhuc M. S. & necdum, quod dolendum plane, a Posteris edito.

§. XII.

Fugit Basilea Friburgum.

Annus nullus funestior Basileæ illuxit, quam Millesimus quingentesimus vigesimus nonus. Superfeminata ab Oecolampadio nova doctrina altas radices jam agebat; continua non solum sæcularium, sed & Religiosorum defectione Christophorus Episcopus, nescius, quam ratione labantis fidei in sua Diæcesi casum præpediret, ætate gravis, agnoquetantis impar curis, Pedum per resignationem deposuit; illatumque illud est anno 1527. in manus Rudolphi ab Halweil; qui tamen ob excisum calculum, tertia ab Electione hebdomada e vivis abiit: cui indignita-

te, ac onere successit Philippus Franco a Gundelsheim, Basileensis Episcopus Ordine LXVI. Basileæ sub ejusdem Regimine omnia in pejus ruebant. Audiamus hac de re loquentem Claudiam Sudanum in Bas. sac. pag. 366. & sequentibus, anno 1529. *Die cinerum imagines in unum comportatas, & in duodecim acervos distributas, novi Iconoclastæ (O! scelus impium, & sacrilegum!) furori suo, & flammis consecrant. Ad hæc uti sunt in posterum licentia deligendi Consules, Senatores, & sex-viros: ita scilicet admissa in Deum perfidia facile laxat debitam Principi, & Magistratui subjectionem. . . Nihil jam supererat recentissimæ Religionis, præter recentia Statuta & Decreta, quod novi Ecclesiæ Doctores, & sui jam sibi Pontifices assatim præstiterunt. Tragico mæstihoc spectaculo Canonici, quandoquidem sublatum erat ex omnibus templis pietatis publicum exercitium, habito consensu, derelinquamus eam, inquit. Convasatis rebus suis Friburgum Brisgoiæ abscedunt. Academici Professores cum Studiois plerique Basilea migrant. Has inter procellas, quæ mens, quis animus fuit infelicis Episcopi infelici Proepiscopo? hunc satis explicat in Dedicatoria sua Epistola. Guimundi sui ad Conradum Herbipolensem Episcopum, dum ait: cui non constat, quantis adversæ fortunæ & fati ferme deploratis incuris Sacramentaria illa furia me nuper invaserit? & cum ex celeberrima Basileensium urbe, & Academia (dum illic plus valeret multorum, & omnium præcipue institutorum hominum insania, quam Inlyti Magistratus prudentia) merito abierim: & cum modo Reverendissimum ejusdem urbis Præsulem, Canonicosque dignissimos una cum toto suo Clero, subito omnibus absolutis Sacris, Oecolampadianum pestilens virus ingrossans, ad id adegerit, ut una omnes alio migrandi meditationem suscipere sint coacti. Unde de me actum penitus judicasset, nisi sacræ litteræ, quarum præconio jam annos non paucos deditus fui, contra perversissimas Sæculi nostri hæreses me sublevassent; ut sperarim constantissime, gratam brevi superventuram horam. Nimirum cogitatum meum jactavi in Dominum Deum meum, Eique totum denuo me devovi, confidentique animo dixi: TU MEA, CHRISTE, SALUS. Hanc Dedicacionem Friburgi XXV. Maij anno 1529. scripserat, quo cum Canonicis Basileensibus confugerat. Oecolampadius in MS. Epistola ad Capitonem, quæ apud Scutetum in Annalibus Evangel. hoc anno occurrit, inter alia hæc scribit: *Adversarii me fontem omnis hujus rei vocant; in Epistola autem ad Simonem Grynæum, quæ apud eundem Scultetum reperitur, hæc habet: non gravat, quod quidam hinc migraverunt; nisi fallor, brevi pœnitentia non parva ducentur. Marius, & Pelargus authores malorum, & tumultuum, ut aperti hostes Evangelii, absunt. de quibus me vindicavit Dominus, cui ultionem permisi. Ad hanc Marii inculpationem memores esse volo Lectores meos fabulosi Apologi apud Oesopum, in quo turbatam ab agno aquam lupus conqueritur.**

§. XIII.

Vocatur Herbipolim, ac Guimundi Opusculum luci publicæ donat.

Post Marii, & Canonicorum discessum etiam Erasmus Roterodamus Basileam deferuit; qua occasione hisce versiculis urbi valedixit:

Jam, Basilea, vale, qua non urbs altera multis
Annis exhibuit gratius hospitium!

Hinc precor omnia lata tibi, simul illud Erasmo,
Hospes uti ne unquam tristior adveniat.

Erasmus quoque iter suum Friburgum Brisgoiam direxit, & in hac urbe inter doctos, quos nulla superstitio afflaverat, asylum quæsit, & invenit. Non potuit hic suus adventus Mario nostro non esse gratissimus, dudum Basileæ in hujus viri sinceram amicitiam admissus. Etsi autem apud plures Erasmi autoritas, & fides avita vapulet, non levi tamen mihi argumento est hæc cum Mario familiaritas, Erasmum vapulare injuste. Quidquid tamen sit; esto, Erasmum in tantis contra Religionem Catholicam turbis aliquid humani fuisse passum, certe imperite illos agere existimo, qui illum a fide Catholica unquam defecisse contendunt. Friburgi Marius noster Erasmum non tantum amicum, sed & Patronum est exper-

tus

tas, cujus commendatitiis litteris adjutus, jam duorum Episcoporum Suffraganeus, brevi ad aliam stationem honorificam devenit; hoc ipso enim, quo Marius exul, Erasmus illum Conrado Episcopo Wirzburgensi commendavit, tantumque obtinuit, ut mox Herbipolim vocatus, sacrum Oratorem in Cathedrali Ecclesia ageret, ac inter illius Ecclesiasticos Consiliarios haberet locum. Gratias propterea agit Erasmus in Festo Pentecostes anni 1529. praefato Episcopo Lib. Epist. 22. Ep. 1. hisce verbis: *Habebit tua pietas strenuam, ac fidelem ουεργον in restituendis Ecclesiae collapsis rebus, Augustinum Marium; quem tibi non commendo, cum sciam. Et pro suo merito, Et pro tua humanitate tibi esse commendatissimum: quin potius opto, Et spero, futurum, ut ego per illum fiam commendatior; qui, si dignaberis, hunc homunculum clientulorum tuorum numero adscribere, quod unum possum, polliceor, voluntatem ad omne obsequium promptissimum.* Ex alia autem Epistola, jam anno 1528. septimo Calendas Septembris, ex urbe adhuc Basileensi scripta ad Episcopum Augustanum, Christophorum a Stadion habet sequentia: *Quando coram non licet, in Epistola, digitis tuis scripta, sacramentam dexteram osculatus sum, ornatissime Praesul! sed multo reverentius osculatus sum pedus istud tuum piuum, sincerum Et candidum; quod tuae, licet perbreves, spirant litterae. Verum idem mihi copiosius, velut in tabula quadam depictum, oculis animi subjecit Augustini Marii sermo; quem sane virum pietati tuae Reverendae cum innotuisse, tum placuisse, non mediocriter gaudeo: quandoquidem hic ob eruditionem Christianam, ac morum singularem quandam humanitatem, candoremque nulli bono non gratissimus est; sed nullo certiore pietatis argumeto commendatus, quam, quod pessimo cuique maxime inuisus est. Ex his verbis colligo, Augustinum Marium Episcopo Augustano ante biennium fuisse commendatum. Felicitus tamen cessit commendatio anno 1529. facta. Pro hac commendatione anno 1530. cum Erasmo Marius jam Herbipoli constitutus, per litteras gratias ageret, rescripsit ipsi Erasmus: *Pro mea commendatione nihil mihi debes; habeo in te ipso pharmacum, quo bonos omnes tibi concilias.* Epist. Florid. Lib. pag. 76. ad Augustinum Marium. Datum Friburgi Brisgoiae XXII. Maij anno MDXXX. Ne tamen vacuis coram Episcopo Herbipolensi compareret manibus, Guimundi, Archiepiscopi Aversani, de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Evcharistia L. III. ex veteri MS. codice Friburgi, typis Joannis Fabri Emmei Juliacensis edidit, quos eleganti Epistola Conrado III. Herbipolensi Episcopo, Meccanati suo, inscripsit; de qua editione infra plura memorabimus.*

§. XIV.

Munus Ecclesiastæ Herbipoli obit, ac ad Comitia Augustana anno 1530. adducitur.

Marius novum zeli sui Apostolici nactus Theatrum, se mature spectandam praebuit in Ecclesiastica Cathedra, cujus Sermones ob undique propagatam Eloquentiae suae famam summa aviditate excepit populus; post obtentam enim ab Herbipolitano Episcopo vocationis gratiam, diu non amplius Friburgi commoratus est: legitur enim, inter Sermones MS. in insigni Canonica Cellensis Bibliotheca custoditos Sermo quidam cum hac subscriptione: *Dominica tertia post Pentecosten Sermo primus, habitus anno Domini 1529.* Ex horum Sermonum Inscriptione autem clare desumitur, Marium etiam in itineribus constitutum a Praedicatione Verbi Divini minime destitisse; sic enim inscribuntur: *Sermones Mariani pro tempore peregrinario, Dominicis diebus, partim anno 1525. Basileae, partim anno 1529. Et 30. Herbipoli habit.* Quod vero Marius jam Friburgensis, & Basileensis Antistitem Proepiscopus, mox anno 1529. ad Suffraganeatus Dignitatem Herbipoli fuerit evectus, erodoliquorum est; quem probe, ac minime a veritatis tramite devius Herbipolensis Historiographus refellit, *Constat*, inquit, Joannem Keuller ex Carmelitarum Ordine anno 1528. hoc dignitatis munus obtinuisse; qui anno deinde 1536. eodem ac vita defunctus est. Proinde etiam hoc, vel sequente verisimiliter anno 1537. Augustinus Marius Antistitis Conradi factus est Suffraganeus. Cellensium Canonorum versiculi aperte hoc ipsum nos docent:

Herbipolis tandem Verbi Praecone perusa,

Injunxit fido Praesulis ipsa vices.

Quorum, ni fallor, sensus est, Marium primo Würzburgi Ecclesiasticum Oratorem egisse; postmodum autem ob hanc spartam fideliter administratam, Pro-episcopi honoribus fuisse auctum; quod & factum: ut infra videbimus. Accedit, quod in Dedicatoria Epistola, anno prædicto 1529. Guimundi libris præposita, se ipsum tantum nominet *Electum*, & vocatum *Herbipolensis Cathedralis Ecclesiæ a Concionibus*. Quare addito nostro calculo sententiam Groppii approbamus. Quam tamen instruendo Christianum populum sacer Præco impendit curam, anno mox altero 1530. Deo disponente in Ecclesiæ universalis bonum per aliquot menses, quamdiu nempe durarunt Augustana in urbe, ob fidei causam celebrata famosa comitia, deponere debuit; illuc enim ex voluntate sui Principis abiit, illisque viginti Doctoribus adnumeratus est, teste Seckendorffio, quibus commissum fuerat refutandæ Confessionis Lutheranæ (quæ postmodum Augustanæ nomen obtinuit) negotium. Hoc duobus in locis affirmat illustris Scriptor; primo quidem in Hist. Luth. lib. II. §. LXXVI. ubi de Doctoribus Pontificiis, adhæc comitia ablegatis loquens, in hæc erumpit verba: *Adducti erant a variis Principibus in comitia pugnacissimi ex Adversariis Lutheri, quorum Catalogum exhibet Cælestinus Tomo IV. §. 135. Eminebant inter eos Joannes Faber, & Joannes Eckius, sæpe jam memorati; de quibus maxime conquestus est Melanchthon: dein AUGUSTINUS MARIUS, Conradus Wimpina, Joannes Cochlæus, Conradus Collinus, Arnoldus de Vefalia, Joannes Minsingius, & alii. paulo infra: Hi magno numero confederunt, & intra sex sere hebdomadam tempus confutationem quam vocant, conscripserunt; cujus exemplum autem Protestantes, licet instantissime petentes, obtinere non potuerunt. Edita tamen postea suit latine ab Andrea Fabricio, Consiliario Bavarico, ut Chytræus refert. &c. Secundo idem Seckendorffius eodem Libro §. LXXVI. iterum de Mario nostro numero 7. loquens, hæc addit, qui inter confutationis laboratores fuit. Georgius Cælestinus in Hist. Confess. Aug. primo Marium SS. Theologiæ Doctorem, ac Salonensem Episcopum inter Consiliarios, ac Aulicos, ab Episcopo Herbipolensi ad Augustanam hanc Synodum adductos sexto loco ponit fol. 129. b. Inter Pontificos Doctores illum ordine tertium facit fol. 134. b. hoc modo:*

Doctores Pontificii.

- D. Joannes Eccius,
- D. Joannes Faber, Præpositus Budensis,
- D. Augustinus Marius, Episcopus Salonensis,
- D. Conradus Wimpina, Ordinarius Francofordiensis,
- D. Joannes Cochlæus,
- D. Paulus Hugo, Provincialis Carmelitarum,
- D. Conradus Colle, Prior apud Prædicatores Coloniae, qui scripsit contra Nuptias Martini Lutheri,
- D. Bartholomæus Utingen, Utingen, Augustinianus, secutus Episcopum Herbipolensem,
- D. Joannes Mensingerus, Ordinis Prædicatorum,
- D. Joannes Dillenberger, Confluentiæ Prior Prædicatorum,
- D. Joannes Burchardi, Vicarius Ordinis Prædicatorum,
- D. Hieronymus Montinus, Vicarius Episcopi Pataviensis,
- D. Matthias Kretz,
- D. Petrus Speiser, Vicarius Episcopi Constantiensis,
- D. Arnoldus de Vefalia, Coloniensis,
- Frater Medardus, Regi Ferdinando a Concionibus, Ordinis Minorum.
- D. Conradus Thoman, Concionator Ratisbonensis,
- Augustinus a Gellersheim, Bremensis,
- D. Guolfgangus Rebdorffer, Præpositus Stendaliensis,
- D. Michael, Prædicatorii Ordinis Moguntiae;

De

De industria, ac præmeditate integrum ex Cælestino exscripti Catalogum; vel sola enim hæc Doctorum Pontificiorum nomina eruditioribus Catholicis venerationi erunt, ac inde insignem caluñniam manibus palpabunt, qua Viros hosce vere magnos, asperit Anonymus Author in *Vinariensi Archivo* apud Seckendorffium Hist. Luth. L. II. §. LXXVIII. qui scribere haud est veritus, *Theologos Pontificios*, qui Augustanis comitiis intererant, *pejssimis moribus fuisse infames*, & inter illos *AUGUSTINUM MARIUM* profratre *Campegii* Cardinalis fuisse habitum. Hanc ultimam, & absurdissimam fabulam jam §. I. supra explosimus. Narrat Saubertus de Miraculis Augustanæ Confessionis sæpius ex ore Marii auditas fuisse has voces: *Matrem meam Ecclesiam Catholicam, non deseram*; quæ quidem verba cum etiam Brentius audiret, sibilo excepit, regerendo: *mi bone, etiam Patris meminisse oportet*; quasi vero, qui Ecclesiam instar Matris colit, ac audit, Dei oblitus esse possit. Hanc ipsam rem narrat ipsemet Lutherus Tomo Operum V. fol. 162. Edit. Altenb. hisce verbis: *Der Weichbischhoff zu Würzburg MARIUS hat in einer Collation oft gesagt, er wollt bey der Mutter bleiben, hat gemeint die Päbßliche Kirchen; da hat Brentius, als ein frommer und gelärter Mann, einstens gesagt, Ey! lieber Herr! ihr müßet dennoch auch des lieben Gottes darneben nicht vergessen. Da hat der Weichbischhoff aus der Haut wollen fahren.* Plura, quæ in hac dicta Marij propius tangunt, non invenio. Hoc etiam anno Marius charissimum Patrem suum, Joannem Mayr, mortuum luxit; cujus nomen vetusto Necrologio nostro insertum legimus: altero mox anno & Mater tumulo illata est.

§. XV.

Assumitur in Suffraganeum Herbipolitanum.

Post dissoluta Augustæ Principum Comitata, Augustinus Herbipolitanam urbem repetiit, ac iterum Franconia Apostolum agere cepit, & opere complevit, quod ad primum suum in Würzburgensem Diæcesin ingressum ejusdem summo Antistiti calamo promiserat; *se nempe in fide Catholica defendenda indefessum fore pugilem*. addens: ad quod me vocasti. Vid. Epist. Dedic. sæpius jam laudatam. In curandis animabus, in habitis ad populum concionibus, in instruendis rudibus, in convertendis peccatoribus, in juvandis pauperibus, uti omnem laborem impendit, ita in his functionibus omnes suas delicias impendit, ac per integrum fere sexennium ita sese, teste Groppio, commendabilem omnibus probavit, ut tandem ab Episcopo Conrado meritorum suorum præmium consecutus, in *defuncti Joannis*, de quo supra, *Suffraganei sui locum avidè sit expetitus*. circa annum Domini 1536. vel 37. Hæc Augustini Promotio nulli dubitationi subjacet; testantur versiculi sequentes:

Herbipolis tandem Verbi Præcone perusa,
Injunxit fido Præfulis ipsa vices.

In Colloquio Viatoris, & Marii apud Cellenses interrogat Viator Marium:
Suffragator ubi?

Et respondet Marius:

Frisingæ, Basileæ, Inclyta & Herbipoli,

Triplex hic Proepiscopatus, triplex hæc Corona, uti in laudem Marii maximam cedit, ita pariter Vocatione tam sublimi ubique se dignum reddere studuit. Anno 1540. mense Junio Fuldensem Ecclesiam, a Rebellibus Rusticis hæctenus profanatam, ex ejusdem Ecclesiæ Reverendissimi Abbatis, ac Principis invitatione reconsecravit. Anno eodem summo cum luctu amisit summum Benefactorem Mecænatem, Principem, & Episcopum suum Conradum. Gratitude ergo, ob multiplices gratias, & beneficia, Mario impensa, Illius Epitaphium huc transcribo, quod tumbæ optimi Principis inscripsit, pia posteritas: *Conrado a Thungren, Episcopo Wirzburgensi, & Franciæ Orientalis Duci, præcipue Viro justitiæ; egregiæ eruditionis, temperantiæ singularis, acutissimique judicii: quem primo statim administrationis susceptæ limite arreptum vesani hujus Sæculi dissidium, seditio, & calumnia severiter*

G g g g g 2

diu

diu, ac contumeliose habitum, una cum Ecclesia ejus extremæ pene subiecissent internecioni, ni Deo suffraganti adversus iniquissimæ fortunæ procellas vigili prudentia, infracta dexterritate, tolerantiaque miranda gnæviter superasset, æquiore Sæculo dignissimus. Vixit annis plus minus 74. Præfuit annis 21. mensibus quatuor, diebus 10. Obiit 16. Cal. Julij, anno Salutis 1540. communi suorum mærore, & luctu.

Ut umbra corporis, sic fascium

Cura, labor, ærummæ, atque mille pericula.

Quæ strenue utentem sequuntur undique

Sed vincit ille cuncta, qui fidit Deo.

Tanto, talique Principi in amoribus fuisse Mariam specialis laudis Thema facit. Successit Conrado eodem anno Conradus a Bibra, qui Augustinum in Proepiscopum munere pariter confirmavit, multisque auxit gratiis. Sub hujus regimine de illius consensu mox anno 1541. reconciliavit Ecclesiam in Herlheim Diæcesis Wirzburgensis. Eodem anno Sacellum B. M. V. in Monasterio cellæ Dei Superioris mense Martio dedicavit. Hujus Dedicacionis memoria ibi quondam inter alia sequenti Disticho notata legebatur:

Abbas ædiculam Thomas restaurat ut illam,

Sancto sic Marius chrismate sacrat eam.

Octavo Cal. Aprilis.

Interim multimodæ Ecclesiarum sollicitudines, quotidianæ curæ & labores temporibus maxime exulceratis vires zelosissimi Præfulis adeo enervarunt, ut sæpe cum variis infirmitatibus confisteret. Narrat de illo Frisius in Chronico Wirzburgensi sub Conrado IV. Episcopo eum primo in curia Fratrum vulgo Bruderhof habitasse. Deinde esse melioris valetudinis ex aere liberiori hauriendæ ad curiam Vicariæ S. Matthæi Apost. & Evangelistæ Ecclesiæ collegiatæ Haugensis emigrasse. Ibi cum anno 1542. die Jovis Sancto Cathedrale templum accedere infirmitate prohiberetur, sacrum oleum in suo conclavi super altari (ut vocamus) portatili consecravit, quod sacra functione peracta deinde in dictam Cathedralem Ecclesiam, condecenci Processione sub Baldachino est relatum. Horum notitiam fere omnem Groppio in acceptis referimus.

§. XVI.

Augustini Marii Mors & Sepulturâ.

Conditores Wirzburgensis, & Frisingensis Episcopatum Historiæ unanimi calculo ad annum 1543. mortem Marii ponunt. Anno 1543. die 25. Novembris, ait Groppius, vitam mortalem cum immortalis commutavit, æternæ retributionis præmia pro exantlatis tot laboribus in cælis consecutus est anno ætatis suæ 58. Meichelbeckius idem tradit in Hist. Frising. P. I. p. 314. ubi sequentia legimus: Anno 1543. e vivis pie excessit Reverendissimus D. Marius Proepiscopus Frisingensis, natione suevus, Locherensis, Læherensis, in Inicyto Collegio ut moniti fuimus, Canonicorum Regularium ad Insulas Wengenses Ulmæ Divi Augustini Regulam professus; postquam ob summam Doctrinæ laudem, ex Universitate Viennensi reportatam, primum in Ecclesia Cathedrali Ratisbonensi Concionatoris munus obtinuit, ac postea etiam sublimiorem gradum consecutus, Episcopus Sidonis (falsum hoc, Salonensis fuit Episcopus, juxta versiculum ad interrogationem Viatoris: cujus & Antistes; cui respondet Marius: Prisca Salonensis me Ecclesia Sclavica jactat) & Proepiscopus Frisingensis renuntiat, adversus Novatores qua voce, qua calamo strenuissime decertavit. Mortuum esse Marium, tanquam Suffraganeum Herbipolensem, in Franconiæ Metropoli, ac in Cæobio Cellensi, apud Præmonstratenses, asserit Hôhmus Chronologiæ pag. 172. sepultum jacere, certum esse. Est Cellensis Præmonstratensis Ordinis Canonica, & in Capite Reverendissimo, & venerabilibus membris etiam hodie florentissima; ad quam vivens Marius, ad refocillandum corpus, & defessum tot curis spiritum sæpius solebat in vita excurrere. Amavit candidissimi hujus Ordinis Sodales, multisque favoribus, in illos collatis, gratum ostendit

ani

animum. Præter alia suos iisdem libris testamento reliquit, & voluit illos post mortem quotidianis in sacris apud Deum Oratores. Saxo, octo circiter pedum oblongo, tectum fuit illius sepulchrum. In parte superiore lapidis Infula Episcopalis spectanda erat excisa; subtus referebat Pastorale Pedum, in tres partes difractum. In medio lapidis duo hæc legebantur verba:

M A R I V S E R A M.

Infimam partem lapidis gemina Armorum scuta exornabant, ex summa Cæsaris gratia ipsi olim concessa. Quænam fuerit tumuli Inscriptio, me lateret; & fors etiam Cellenses modernos, nisi lucem Christophorus Aulæus mihi accenderet; qui in floribus Illustriorum Epitaphiorum fol. 335. hanc inscriptionem, ac hoc Epitaphium Augustini Marii prodit:

Qui Marium saltem putat hoc recubare sepulchro,

Illius humana mens ratione caret.

Cum Mario quoniam Pietasque, fidesque jacentes,

Divelli a Domino non potuere suo.

Paucæ hæc satis utique fecundum laudis tributum Præsuli Mario post mortem conferunt. In documentis nostris Domesticis nullum omnino deprehendo vestigium mortis insinuatæ Wengensibus Canonicis. Sed nec hoc mirum; illo enim tempore tantis fluctibus impetita fuit nostra Infula, ut vix tribus digitis distaret a totali naufragio. Ulma nostra fuit in varias Religionis factiones discissa. Meritissimus noster Ambrosius cum Exilii potentissimi malis luctabatur, Collegium Wengense inquilinis omnibus desertum, bona temporalia sub administratione Inclyti Magistratus constituta, animi civium in Religione discordes, Exercitium publicum restrictum, spes Restitutionis vel nulla, vel modica, Cælum ad preces piorum videbatur ex ære fuscum, aut clausum, ne penetrarent suspiria. Paucis: inter res jam derelictas computabatur principalis Fundatoris nostri Wittigogi tot bonis, tot Fundis, ac Privilegiis ditata Domus nostra; quæ omnia minime fuere incognita Mario, ejusque hæredibus. Cum tamen in mortis confiniis constitutus, gremio Matris suæ benefacere haud potuerit, haud dubie in cælo beneficiorum olim perceptorum memor, sua intercessione meliorem illi faciem, ac fortunam impetravit a Deo; annis enim post illius discessum sequentibus sensim dissipata sunt Nubila, & clementior Phœbus infelici ob Religionis turbas, exulique Ambrosio afulgere cæpit. Sed non huc pertinet fatorum magis faventium commemoratio. Nos alio vocat Præmonstratensium Cellensium erga Marium nostrum defunctum pia gratitudo.

§. XVII.

Monumentum, a Canonicis Cellensibus Mario post fata excitatum.

Ad vadem omni exceptione majorem in rei hujus narratione iterum appello, unum scilicet, & scriptorum Würzburgensium Authorem; qui solus, quod scio, primam de hoc monumento notitiam in sua collectione publico tradidit. Audiamus itaque loquentem: *Religiosissimè*, inquit, Canonici Cellenses *Patres*, amorem amore compensaturi, memoriæ Augustini, qui suum denique corpus ipsum in eorum Ecclesia sepeliendum illis in pignus amoris dedit, insigne Monumentum ex albo marmore erexerunt: quod nostra ætate in ultima ejusdem Ecclesiæ elegantiore Renovatione, ob inducendam, & tenendam symetriad, loco motum, modoque in frustra comminutum dolent. At tamen non nemo rude quoddam illius schema perfunctorio calamo in chartam projecit, hæcenus a Reverendissimo D. Suffraganeo, Joanne Bernardo conservatum: a quo id ipsum cum ipsa inscriptione benevolentissime communicatum accepi. Ego eam inscriptionem, ceu vitæ, & numerum Augustini Episcopi brevissimam Epitomen, hic subycio; dum interea ipsummet Monumentum a celeberrima Cellensium Canonica, quæ illud novissime peritiori penicillo pereleganter depictum obtinuit, in perennem tanti viri, deque illa optime meriti memoriam, & reciproci amoris tesseram aliquando publico communicandum expectamus; quo eam, quam in illius destructione passi sunt, jacturam aliquali ratione compensabunt. Inscriptio in duo infima latera Monumenti bifariam distincta talis est.

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera,

H h h h h

AP-

APPENDIX ad §. XVII.

In dextro Latere.

Vitæ Augustini Marii C. R. Wengensis, Episcopi Salonensis,
Exegetis,

Sive

Epitaphium Augustini Marii Episcopi Salonensis,
ac Wirzeburgensis Suffraganei, quod ad parietem Chori
in Ecclesia superioris Cellæ positum erat.

Ex Chartaceo nobis a Cellensibus Canonicis communicato.

Læhera me genuit, sed Nobilis educat Ulma,
Wenga capit sacra Religione virum.
Culta Vienna docet rite, Doctumque coronat;
Pergo Ratisbonam, Mystica Sacra docens.
Inde Salonarum Præsul contendo Frisingam,
Fungens officio Antistitis ipse pii.
Hinc vocat ad munus geminum Basilea sub Oeco-
Lampadii in partes Dogmate scissa duas.
Herbipolis tandem Verbi Præcone perusa,
Injunxit fido Præsulis ipsa vices.
Hoc tibi describor dubio pietasmate, Lector,
Unica cui Christus, cætera vana, salus.

Obiit Anno Domini MDXLIII. Novembris.
Sequimini.

Colloquium Viatoris, & Marii.

- Viator.* Dic, quid eras hominis?
Augustinus eram Marius, quem Læhera profert.
- Viator,* Munere quo functus?
- Marius.* Præconis primo Regeburgi deinde Frisingæ
Post Basileæ; avida protinus Herbipoli.
- Viator.* Cujus & Antistes?
- Marius.* Prisca Salonensis me Ecclesia Sclavica jactat.
- Viator.* Suffragator ubi?
- Marius.* Frisingæ, Basileæ, Inclyta & Herbypoli.
- Viator.* Vox tibi qualis erat?
- Marius.* Tu mea, Christe, Salus, sensi dum prospera, contra
Nil sine menda, cum me rapuere mala.
- Viator.* Unde hæc magnifica Arma tibi?
- Marius.* Testes virtutis Cæsar dedit, atque laboris.

Sequimini Posterii.

Ex

Ex ultimo versiculo colligimus, Marium, ob insignia in rem Catholicam merita specialibus armis, seu insignibus fuisse ornatum ab Augustissimo Cæsare, Carolo Quinto; Laureolam autem Doctoratus meritissimo illius vertici imposuit Vienna, animam illius gloria & honore in æterna felicitate coronavit Deus.

Elogium Augustini Marii, Suffraganei Wirceburgensis, in Choro Cellensis Ecclesiæ positum.

Huic Epitaph'o addi meretur Elogium quoque illud, quod in Cellensis Ecclesiæ Choro appositum erat ad murum, atque Augustini Marii res gestas compendio referebat. *Laborantem ille Orthodoxam Religionem, morumque disciplinam in urbe, ac Diœcesi Wirceburgensi, intestinis etiam tumultibus æstuante, suis suffulciebat studiis; cum eo Consiliario in moderandis Ecclesiæ afflictæ causis, circa annum 1529. Conradus a Thungen, Wirceburgensis Episcopus uteretur.* Herbipolensis Suffraganeus creatus, munus hoc adhuc dum anno 1542. obiisse legitur in M. S. Wirceb. Chronico Laurentii Fries; quando adversa jam fractus valetudine, die Jovis sancto operabatur Sacris in Conclavi, oleumque consecrabat. Morbi tandem diuturni vis illum absumpsit anno 1543. die 25. Novembris; quem Cellensis templi Choro, tumuloque fuisse illatum, M. S. Wirceb. Annales indicant. Exstat etiam æri incisum, in Folio medio brevioris formæ, inter varia symbola Augustini Marii nomen; cui superius additur Lemma ipsi familiare: *nil sine menda.* Sed in eo Folio quatuor duntaxat Disticha leguntur, typis excusa; tria nimirum priora atque ultimum ex funebri Elogio, quod infra hic adjungitur, ac quidem mutatis aliquantum verbis: quartum vero, & quintum Distichon, quod res Basileæ gestas memorat, prorsus omissum est; unde conjectare fas est, Augustinum Marium, cum ad propugnandam fidem Frisinga Basileam evocaretur, indiscessu suo hoc sibi met adhuc dum vivo, at non sine præsentis vitæ discrimine, in civitatem intestinis motibus fidei causa concussam, abeunti monumentum posuisse. Hac ratione explicare quoque pronum est Epocham, inferius in illa imagine positam: *Kalen. Marii MDXXII. Etatis XXXVI.* quibus verbis conjicitur, Augustinum anno 1522. die 1. Martii discessisse Frisinga; cum annos natus esset sex, & triginta, indeque Basileam, ac denique anno 1529. Basilea Wirceburgum venisse; ubi ad Consilia Ecclesiastica adhibitus, sub id temporis fuit: donec Joanni Reuter, Suffraganeo Herbipolensi Ord. Fratrum B. V. de monte Carmelo, qui anno 1536. die 8. Februarii e vivis excesserat, ipse, cum ante Frisingensis Suffraganeus jam esset, Herbipoli successerit. Hactenus Cellense Apographum.

§. XVIII.

Marii Labores Litterarii.

Marium ore, & calamo magnum sibi peperisse nomen, illudque æternæ Posterorum memoriæ inscripisse, partim ex jam dictis constat; nunc autem exactiorem Scriptorum suorum notitiam dabimus.

Laurus itaque Marii non viruit tantum, sed etiam in fructus prodiit primo Basileæ, cum adhuc sacri Præconis fungeretur officio. Testis est Libellus, quem scripsit, quique adhuc extat; testem alterum agit Chronologiæ Ordinis FF. Eremitarum Author, F. Antoninus Hæhnius pag. 172. ubi ait: *Scriptit Illustris iste Marius adhuc Prædicator Basileæ Libellum contra rebaptizantes germanico idiomate in parvo Octavo.*

Alterum scriptum, quod ex fidei Catholicæ zelo edidit hanc inscriptionem habet: Guimundi Archiepiscopi Aversani de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Evcharistia, tres insignis eruditionis Libri vetusti; sed jam primum propter ingrassantes passim Sacramentorum everfores in lucem editi apud Friburgum Brisgardiæ; excudit illum in forma octava minore Joannes Faber Emmeus Juliacensis anno MDXXX. Hos libros elegante Epistola dedicavit Reverendissimo in Christo patri, ac Illustrissimo Principi D. Conrado Herbipolensis Ecclesiæ Episcopo. In qua Epistola de occasione loquens, qua Codex M. S. horum librorum in manus suas devenerit, ita differit: offerebatur mihi nuper Basileæ adhuc, navim Christi, pro-
ra, puppique illis anchora divini Eloquii retinentis, Libellus quidam doctus, & elegans, a Docto certe, & erudito viro, Matthia Ster, Monasterii in Mansmin-
ster

H h h h h z

ster

ster Parocho; quem rustica furia Cœnobium Marpacense devastante, in puteum demerferat, cum plurimis aliis ejusdem loci Bibliothecæ libris nobilissimis, & quia casu in viri manus incidens, ut aliquando in publicum prodiret, non indignus est judicatus, Quod procul dubio fuisset factum, si per concitatum Basileæ tumultum ab eo non fuisset præpeditus negotio. Quum igitur tum commode fieri nequiverit, sed Friburgum Brisgoicum veniens, penitus contemplerer phrasin, & energiam Authoris, omnino Magistro Matthiæ subscripsi, atque curavi, ut eo edito commonstretur, quidnam Sacramentaria illa Lues, & vertiginosa opinio denegatæ præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia, Missamque non esse Sacrificium assertio, non nostro tantum Sæculo, sed ante aliquot Sæculorum centurias attentarit, & quomodo frustra jactet cæca illa lampas Oecolampadium pungit, spretis maternis, divæ scilicet Birgittæ revelationibus, novo Spiritus sancti suffusam selumine &c. Notatu digna est, & meretur, ut tota hic transcribatur trium librorum Guimundi conclusio, quam fidei pugil Marius apposuit. En illam!

Marius Lectori.

Hæc sunt, Lector Christiane, nobis in Exemplari satis vetusto, situque squalido, de tribus Guimundi Libris allata, quæ, quanta potuimus, diligentia perulstrantes recognovimus, & si qua Librariorum errata invenimus, pro ingenii nostri tenuitate restituvimus, antequam typis Juliæcensis nostri Calcographi fidelis, & vere Christiani, excudenda darem: sed, quantum licuit, ultimus discessus nostri sesquidiæ, in quo ea a nobis extorsit. Et minime dubitamus, non nihil, & fortassis non parum coronidi hujus tertii libri deesse; cum ultima illa adducta Ambrosii Authoritas mutila sit, & non tota adducta: sic enim in Ambrosii L. V. de Sacramentis cap. 5. adnectitur Litteræ contextui Ambrosii: *Et ante verba Christi (intellige, quæ fixæ supra legisti, hoc est enim Corpus meum) calix est vini, & aquæ plenus; ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte, quantis generibus potens est sermo Christi, universa convertere.* Hæc & nonnulla alia ad finem Capitis usque adducit, & per totum Caput sequens Ambrosius.

Quia vero uno duntaxat, & eo, ut jam dixi, illegibili, sum usus exemplari, quomodo concluderit Guimundus, modo non potuimus asserere; nolimus nihilominus te tanto thesauro privari, quoad usque totum fuerimus nacti opus, sed & adhortatum iri, ut illa legas, relegasque, utque eo majorem compassionem cum plurimis adhuc dum tum Basileæ, tum alibi, tum viris Senatoriis, quam privatis habeas, qui non, nisi vi furoris Sacramentarii illius spiritus, quam Asmodeum nemo non videt esse, detentis Ecclesiasticis carent ritibus, & sanctæ Doctrinæ Decretis. Qui & profecto, quoniam, hæc, & similia jam dudum centies audierunt, ante quingentos annos & acta fuisse, & scripta, in Concionibus suorum Præconum, eadem eo crederent fortius, quum viderunt Authores, qualis is noster Guimundus est, atque etiam Algerus simul, & Rogerius, quos etiam suo tempore es habiturus tales, & tantos. Ex quibus intelligant omnium ætatum Mirmillionibus, suos contigisse retiariorum, nec unquam quidpiam potuisse eos contra Dominici Corporis & Sanguinis tam veritatem, quam Sacrificium; sed mox, ut vibrarent enses, & mucronem, eruto de Verbi Divini scuto, & veritatis Christi galea, atque justitiæ thorace objecto, reti Piscatoris jussu duci in altum a Christo, ipsorum fuisse capita involuta, & in Plutonicas paludes tam Doctores quam Doctrinas eorum præcipitatas. Quod & his nostris temporibus nequaquam dubitamus futurum; studeamus duntaxat emendandæ malæ nostræ vitæ in meliorem. Vale Friburgi XXVI. Maij anno 1529.

Sane, si sermo certus, & infallibilis sit animi index, ex hoc discursu Marii nostri interiora omnibus patent, omnesque vident, quanto fervore, quantisque ignibus ad defendenda semel veræ fidei Dogmata intus fuerit accensus, qua, & quantaverborum elegantia sese potuerit explicare.

Tertia invicti hujus Pugilis Lucubratiō fuit Libellus Polemicus, Basileensi Magistratui anno 1529. nomine Catholici Cleri, ac ejusdem communionis Civium oblatu; quo contra Novatoers, Missæ Sacrificium pro vivis & defunctis utile esse, ac divinitus institutum probat, cui orationem suam Oecolampadius opposuit. An gemini hi Libelli impressi Basileæ fuerint, an vero in Manuscriptis duntaxat Magistratui sint exhibiti, affirmare non ausim. Quarto loco memorandus hic venit Manuscriptus codex, inter plures alios libros, typis impressos, a Mario in Bibliotheca Incolytæ Canonice Cellensis asservatus, sub hoc titulo: *Sermones Mariani pro tempore peregrinario, Dominicis diebus, partim anno*

1525. *Basilea*, partim anno 1529. & 30. *Herbipoli* habiti. Post unam Concionem ita legitur: *Dominica post Pentecostem Sermo primus, Herbipoli habitus anno Domini 1429.* Minime dubitare licet, hujus codicis Authorem esse *Marium*; hinc *Marianos* Sermones in eo contentos nominavit a suo cognomine, non autem ex alia ratione, quasi essent in Festivitatibus *Mariae* Deiparæ sacris habiti; expresse enim additur, quod *Diebus Dominicis* illos in sacro ambone ad populum dixerit. Hanc notitiam suppeditavit sæpissime jam laudatus *Ignatius Groppius*; qui addit: *ex dicto M. S. Codice, ac ejusdem Concionibus eruitur, Marium alias subinde civitates, atque nostram Wirceburgensem quacunq; demum ex causa, vel occasione factum id sit, invisisse.* Hæc verba, ni fallor, intelligi debent de annis præcedentibus, quibus nondum *Marius* Episcopo *Wirceburgensi* a *Consiliis*, & a *Concionibus* fuit.

Christianus Theophilus Joecherus Augustino Mario *Salomenfi* (*Salonenfi* scribere debuisset) titulari Episcopo, *Proepiscopo* autem *Herbipolensi* sequentia Opera tribuit in eruditorum auctiore *Lexico* pag. 187. Tomo III.

Commentaria in *Logicam*, *Physicam*, & *Libros de anima*.

Exercitium veteris artis.

De falsis Prophetis, tam in persona, quam in Doctrina, vitandis.

De Prædestinatione Divina.

De Prædicatione Evangelica.

Citat hac super re *Gandulphum* de 200. *Scriptoribus Ord. FF. Eremitarum sancti Augustini*; ex qua causa etiam antiquam *crambem* recoquit, *Marium* fuisse *Eremitarum Ordinis Sodalem*; quod, quam falsum sit, nemo non palpat. Egt de *Eremitanis* *Scriptoribus* etiam *Elsius*, ac plures *Augustinos Marios* sui Ordinis enumerat; quos cum *D. Augustino Mario*, in exemptis nostris *Insulis* professio confundunt, ac in unum constant. Valde, & merito quidem, dubito, an recensiti libri cum veritate adscribi possint nostro *Mario*; præsertim *Commentaria in Logicam, Physicam, & Libros de anima*. *Marium* nostrum *Magistrum* fuisse *Liberalium artium*, videtur quidem erui posse ex noticia *Vienne*nsi, nobis communicata; in qua *Magister* dicitur: de scriptis autem ab ipso *Philosophicis*, *Commentariisque* ex nullis mihi tabulis probatur. Quid intelligatur per *Exercitium veteris artis*, me prorsus latet; seria semper fuere *Marii* *Doctoris* studia, & potissimum ad *Theologiæ* profunda se demisit. Reliqui tres *Libri de falsis Prophetis, de Prædestinatione, de Prædicatione*, videntur quidem ad genium *Marii* esse, ab ejusque fidei zelo contra *Novatores* minime ablutere; verum id *Authoritate* decente desitutus facerem. Fors ad aliquem *Augustinum Marium pertinent*, ab *Elsio* commemoratum; hic ignorantiam meam libens profiteor. Dum ista scribo, ac *Höhnii* *Chronologiam* evolyo, invenio, illum *Bartholomæo Arnoldi* de *Ulingen* adscribere duos ex recensitis *Libros*, hisce verbis. *scripsit, Bartholomæus Ulingius, Librum unum de falsis Prophetis, tam in persona, quam in doctrina vitandis a fidelibus. De Prædicatione Evangelii, quibus scilicet conformiter debeat prædicari Evangelium. Gemini itaque hi Libri minime pertinent ad nostrum Præsulem. Ad justiciam distributivam pertinet, ut cuique tribuatur suum. Addere adhuc liceat sequentes *Marii* versiculos, qui in *Bibliotheca Wiblingensi* reperiuntur:*

Aristotelica quædam ad Alexandrum M. Adagia atque Dicteria a F. Augustino Mayer, Ulmenfi apud Wengos Regulari &c.

Nitere, vera loqui, solus maneatque frequenter;

Mentis propositum pauca verba canant.

Quæ pangenda tibi occurrunt, maturus inito,

Iratumque animum mox cohibeto tuum.

Colloquio parcas, vitium fugito, memor esto,

Mortis adesse diem, fer miseris & opem.

Protinus ignoto debes nunquam associari,

Cunctis nec dictis est adhibenda fides.

Hosti non tuto credas, qui factus amicus,

Arte solet fari blanda, ferire retro.

Commutare nequis, quod sponte tua, cito linguis

Disceptare viro cumque potente cave.

Tom. V *Can. Regg. Orig. Pars altera.*

I i i i

Pe-

Pectore si qua cavo secreta geris, mulieri,
 Et pueris fiant ne manifesta, vide.
 Nam nihil occultant, nisi, quod non dixeris ipsis,
 Credere si nolis, experiare, placet.
 Scripsit Alexandro, Præceptor dum fuit ejus,
 Doctus Aristoteles, quæ documenta legis.
 Cujus dicta Sophi Augustinus Mayer aravit
 Carmine, Posteritas ut memorare queat.

Ad Lectorem.

Hypocrenæo satur est quicumque liquore,
 Castiget digitis carmina nostra suis.

Tantum est, quod ex Scriptoribus variis dicendum habui de Augustino Mario; qui plura sciunt, illis debeo omnem humanitatem, & decentissimas habeo gratias, si communicare mecum illa volent.

§. XIX.

De Effigie Bartholomæi Arnoldi, ejusque Inscriptione.

Refert M. F. Antoninus Höhnius in Chronologia sua Provinciæ Rheno-Suevicæ, Ordinis FF. Eremitarum S. P. Augustini, Doctorem Marium piæ memoriæ pingi curasse effigiem Bartholomæi Arnoldi de Usingen, hisce verbis: quæ pag. 171. recitantur: *Bartholomæum Usingium in visitatione omnium Cœnobiorum Diæceseos Herbipolensis adhibitum fuisse, Sermones propria illius manu conscripti, & Herbipoli extantes testantur. (M. S. Petermann) Augustinus Marius enim, Proepiscopus Herbipolensis, ad illud munus Usingium, quondam Magistrum suum, ex pietatis, ac fidei zelo, prudentia, judicio, & rerum agendarum peritia aptissimum fore agnovit; cui etiam post obitum, gratitudinis causa, in antiquo Refectorio Herbipoli Effigiem pro memoria pingi, ac poni curavit, cum subscriptione: Bartholomæo Arnoldi Usingo, Augustiniano Theologo Augustinus Marius, Theologus, Doctor, Saloniensis Episcopus p. p. p. Discipulus. Quæ quatuor p. Milensius in suo Alphabeto optime interpretatus est, significare: propter pietatem pingi præcepit. Hujus Effigiei Inscriptio multiplicis erroris scriptori huic, alias industrio, ac multa laude digno occasionem præbuit: Examinare liceat viri optimi discursum.*

Primo asserit, Marium Bartholomæo Usingio usum fuisse in visitatione omnium Cœnobiorum Diæceseos Herbipolensis, cum ille ageret Proepiscopum. At vero ætate Bartholomæi nondum Pro-Episcopi munus gessit Marius. Bartholomæus ipsomet fatente Hænio, obiit anno 1532. quod ex Lapide sepulchrali probat in antiqua Eremitarum Ecclesia ad altare S. Nicolai erecto, cui hæc verba legebantur insculpta: Mnemosynon Religiosi Patris Bartholomæi de Usingen, Theologi integerrimi, Ecclesiæ contra Lutheranos invicti propugnatoris, hic locatum anno 1532. Marius autem hoc anno nondum Proepiscopi honore fulsit, sed illum primum post annum 1536. adiit; quod supra probavimus: ergo Bartholomæus nunquam vidit Marium, hac dignitate ornatum.

Secundo asserit loco cit. *Usingii Effigiem in antiquo Refectorio cum prædicta subscriptione fuisse locatam; pagina autem 168. aliam inscriptionem ad ejus effigiem olim positam narrat, scilicet hanc:*

Olim me Luther fit Præceptore Magister,
 Fit simul & frater Religione mihi.
 Deseruit sed ubi Documenta fidelia Doctor,
 Detexi Primus, falsa docere virum.

Ex hoc satis manifestum redditur, inscriptionem hanc posteriori tempore fuisse mutatam, & supra allegatam recentiorem esse. Nihilominus

Tercio ex posterione hac subscriptione probare conatur, Augustinum Marium fuisse hujus Uisingi, viri, omnium testimonio celeberrimi Discipulum, & condiscipulum Lutheri; eoquod *Discipuli* nomen in illa occurrat, ceu ab ipso Mario subscriptum. At toto cælo aberrat hujus Lemmatis Author; nec enim unquam Augustinus Marius vel discipulus Uisingii, vel condiscipulus Lutheri esse potuit. Docuit quidem triginta annis, ut ipsemet fatetur eruditus Höhnnius, in floridissima tunc Academia Erfordienfi, ac in hac Universitate Lutherum habuit discipulum; Marius autem noster studiorum gratia nunquam vidit, nunquam profectus est Erfordiam, sed post hausta Ulmæ prima studiorum elementa, vestem Canonicam in Collegio Wengensi expetiit, ac obtinuit, ac tria Religionis vota emisit. Ulma ex Privilegio, a summo Pontifice obtento, ad Universitatem Viennensem perexit, ibique hæsit usque ad annum 1521. in Viennensi Universitate promptus in Doctorem & Decanum sacre Facultatis directe Ratisbonam contendit, Ratisbona Frisingam, Frisinga Basileam, Basilea Herbipolem fata duxere, ut supra demonstratum est. Nulla veri specie nititur, quod unquam aut Uisingii discipulus, aut condiscipulus Lutheri esse potuerit.

Quinto in eam opinionem delabitur P. Höhnnius, Augustinum Marium nunquam fuisse Ordinis Canonorum Regularium, carpens propterea Clarissimum rerum Würceburgicanum Collectorem, & illius documenta ex Præmonstratensium Cellensium Cœnobio omnino præterit, solosque versiculos exseribit ex Codice quodam Cellensi, a Groppio allatos, jam a me supra allegatos, hos scilicet.

Læhera me genuit, quemque educat Ulma puellum,
Wenga facit sacra Religione virum.
Erudit, *INSIGNEM* videt quem docta Vienna,
Quoque Ratisbonæ semina spargo Dei, &c.

Hosce versiculos pro plane confictis habet. Isti versus, ait, vix ab ipsomet Augustino Mario scripti fuerint, eoquod vir tam pius, & prudens non sibi metipsum propriam laudem *INSIGNIS* dederit. Argumentatio plane frivola! quasi vero per hanc vocem Augustinus noster aliud dicere voluerit, quam se Viennæ Doctoratus insignibus fuisse ornatum. Nulline Doctori, absque pietatis, aut humilitatis dispendio, licet promotum esse in Doctorem?

Quinto duo positiva argumenta assert. Primo, quod Milensius inter Eremitanos Scriptores refert, qui ad initium Sæculi septimi Alphabetum Ordinis scripsit. Scripsit per me, sed falso. Alphabetum hoc nunquam oculos meos subiit; secundo, certum hoc haberi existimat ex effigie, & suppositis a Mario verbis, quod fuerit Uisingi *discipulus*. At, Marius hunc nostrum nec esse potuisse, nec fuisse, illius discipulum, qui mea hæc legent, omnibus persuasissimum, & demonstratum erit; fallit itaque Inscriptio.

Sexto tandem erit: concessio, quod primitus Marius fuerit Regularis Canonicus, potuit mutasse, ut tunc sæpe fiebat, vitam strictiore observantia. Potuit mutasse; ergo mutavit? quis consequentiam hanc probabit? nulla, & pessima argumentatio est de potentia ad actum. An Marius, deposita veste Canonica, Eremitarum cucullum induerit, quæstio facti est; facta debent probari: quomodo probat Höhnnius? ubi cucullum assumpsit? sub quali Ordinis Præsidi? quo anno? an post adeptam Doctoratus Insignia? Viennæ? an Ratisbonæ? an Basileæ? an Frisingæ? an Herbipoli? mirum est, hujus rei nullibi vel minimum extare indicium. Quomodo ergo probat hoc factum? at discipulum Uisingi se vocat; transeat. Iterum nulla consequentia; Uisingi discipulus fuit: ergo Eremitam induxit. Quot discipulos Uisingius per annos 30. Erfurti habuit, an hi omnes Eremitarum institutum sunt simplexati?

Septimo laudat ingeniosam interpretationem P. Milensii hujus subscriptionis, qui litteram P. quater positam, hunc [facere sensum credidit: *Propter pietatem pingi præcepit discipulus*; nescit autem rationem, cur Höhnnius divinationem hanc Milensii, ceu optime factam, prætendat. Hæc verba: *Bartholomæo Arnoldi Uisingo, Augustiniano Theologo Augustinus Marius Theologus Doctor Saloniensis Episcopus*; hæc verba, inquam, completum sensum jam habent, sicut verba, in Capitulo præcedente allegata: *Marius Lectori*. Quid sit Littera P. quater repetita, nomen

Pictoris duntaxat exprimit, qui quondam Ufingi fuit *discipulus*? Litteras hujusmodi non raro præstantiores Pictores posteritati suum prodidere penicillum. Quid si, cum post mortem primum hæc effigies penicillo expressa fuerit juxta Höhnum, & hunc sensum cum voto faciat: *Pace Perpetua Perfruatur, Precatur discipulus?* Nihilominus semper sub nube erit, ac Posteritati incertum manebit, quisnam fuerit hic discipulus? familia autem in re seria proferre in medium, non est argumentari, sed nugari; abstineo proin ab hisce ineptiis, ac ad alia me converto.

APPENDIX.

Brevis notitia de altero Augustini Marii socio, Martino Millio, itidem ad Insulas Wengenses olim Can. Reg.

§. I.

Profitetur Martinus Religionem Canonicam sub Præposito Wengensi, Joanne Mannio.

Martinus Miller sive Myllius, juxta Sæculi decimi quinti, & sexti morem, appellatus, cujus, & unde domo fuerit, quibusnam parentibus ortus, nullam notitiam ex Collegii nostri veteribus scripturis haurire licuit. Illum Collegii Wengensis olim fuisse professum, & quidem sub Reverendissimo illius Præposito, Joanne Mannio, ad Sæculi decimi sexti initium, disco ex *Theatro honoris*, sive Historia celeberrimi Monasterii Wiblingensis, anno 1722. scripta; ubi Martini hujus Myllii mentio pag. 57. occurrit, ubi honorificam mentionem facit præfati Theatri Honoris Author Conradi Rhue Abbatis Wiblingensis XXI. qui anno 1504. die Julij 12. obiit, hisce verbis: luxit eundem (Conradum scilicet) D. Martinus Myllius Wengensis Canonicus Regularis D. Augustini, & ejus tumulo sequentes Versus inscripsit:

Abbatum nervus, Monachorum gloria, pulchrum
Virtutis specimen, cum gravitate pudor.
Religionis apex, hujus spes unica claustris,
Hac qui Conradus Rhue tumulatus humo,
Præfulis in Wibling, Mitram qui fronte bicornem
Primus suscepit, corpore, mente probus.
Tu modo, qui hac transis, pia numina flecte precando,
Ut repleat tanti spiritus astra Patris.

Illo autem anno Collegii nostri habenas rexit præfatus Joannes Præpositus, quas primum anno 1509. dimisit. Sub hujus itaque Regimine Martinum Millium sub Canonico Habitu, in Leges Augustini jurasse, certum existimo.

§. II.

Cum Augustino Mario proficiscitur Viennam Austriæ ad Studia.

Confratrem & socium in Religione Canonica habuit Augustinum Marium, arctissima amicitia sibi conjunctum. Efflorescente studio generali in civitate Viennensi, studiorum amore accensus, & capacissimo ingenio instructus, cum Mario illuc profectus est, Pontificio armatus Privilegio, per septennium ibidem permanendi. Adduco pro confirmatione hujus itineris verba, quæ in Chartulario nostro vetere recitantur: Dominus Martinus Millius, & Augustinus Marius, ambo Presbyteri, & in Wengensi Cœnobio quondam professi, nostro a Canonatu, Papali cum Privilegio, septennio Viennam venerunt, & aliquibus annis studii ob gratiam ibidem vitam duxerunt. Jam ad finem vergebat Academicum hoc septennium; quare timentes, ne a Michaele Præposito suo, eo elapso revocarentur domum, novis precibus a Sede Apostolica pro extensione concessi Privilegii supplicarunt; cum-
que

que ob mores optimos Viennæ, & gregios in studiis profectus potentes amicos nacti essent, per testimoniales, commendatitias Litteras facile obtinere eam gratiam, pro qua supplicarunt; clanculum tamen hæc omnia, in scio, ac invito suo Præsule acta sunt: qui probe perspectum habuit Collegii sui statum, ac pro conservatione Divini cultus, & domesticæ disciplinæ adeo solerter, ac zelose invigilavit, ut vir austerus passim fuerit habitus. Multum semper spei collocaverat in horum duorum virorum reditu, crediditque, illorum operam sibi olim jucundam, & utilissimam fore. Sed alia Dei, alia hominum fuere consilia. Advertit facile Præpositus, nec Mario, nec Myllo animum esse, completo studiorum curriculo, repetendi domum, nec acquiescendi paternæ monitioni; timens itaque, ne res ista parvo Canonorum suorum gregi verteretur in scandalum, ex horum duorum filiorum suorum absentia se valde gravatum esse, illamque in detrimentum Divini cultus cedere, ac contra Fundatorum piissimam intentionem esse &c. Ergo supplicibus Romanam Sedem Litteris accessit, ac pro opportuno in hoc rerum articulo supplicavit remedio. Moderabatur tunc universalem Christi Ecclesiam Leo decimus, qui justis Michaelis precibus inclinatus, per Breve, ut vocant, speciale cavuit illico, ne impetratum olim a geminis hisce nostris Confratribus indultum porro obesse posset; tres novæ hujus gratiæ Conservatores posuit, Episcopos scilicet, Constantiensem, Augustanum, & Præpositum S. Crucis Augustanum, Vitum Facklerum nomine. Datum est Breve Apostolicum anno 1515. anno sanctissimi Patris nostri, ac Domini Domini Leonis X. Pontificatus sui anno secundo, die sexta decima Martii: quas publicas Litteras in vita Augustini supra §. V. integras dedi.

§. III.

Insinuatur a Martino, & Mario, Extensio Indulti, recenter impetrata.

Reverendissimus Michael Præpositus propter obtentum Breve Apostolicum suis rebus faventissimum, mirum in modum recreatus, a publicatione illius per aliquot menses abstinuit, ac moderatione utendum esse, ratus, ut filiorum suorum animos lucraretur. Quare anni studiorum finem expectare voluit, illoque tunc demum, revocandi domum, consilium cepit; probabilius tamen per, nescio, quas, obtenti hujus Brevis notitia pervenit ad absentium aures. Quare uterque iterum Romanæ curiæ, ac Pontifici supplicarunt pro obtinenda gratia perseverandi diutius, studiorum ob causam, quam & ipsi, sub certis tamen conditionibus, impetrarunt, manente nihilominus in valore Brevis Pontificio. Cum Privilegium hoc novum suo Superiori, ne inobedienciæ crimine se macularent, per quemdam Notarium, Petrum Niester dictum, sub finem anni Scolastici 1515, vigesima nona Augusti insinuari curassent, novitate rei perculsus, & minime habita deliberatione, in has, aut similes voces erupit: *Nos appellamus ad Sanctissimum nostrum Papam, Leonem decimum, non bene informatum, ad melius informandum.* Quæ sua verba tamen paucis post diebus publico Instrumento retractavit; quod integrum mox referam: ex quo, ni fallor, satis clare desumendum, in insinuatione prædictæ gratiæ a Canonicis his impetratæ, fors sese insolentior exhibuisse, nec eo modo partes suas obiisse, quo modo ipsi fuerat a partibus commissum. Ex publica hac Retractione etiam intelligimus, qua veneratione, & cultu Reverendissimus, & plane meritissimus Præsul noster erga Romanam Sedem, ejusque Decreta fuerit. Quare potius in laudem illius, quam vituperium Instrumentum revocationis recitabo, quod est sequentis tenoris:

In Nomine Domini Amen! Universis & singulis hoc præsens publicum Instrumentum visuris, lecturis pariter, & audituris pateat evidenter, & sit notum, quod anno a Nativitate ejusdem Milleesimo, quingentesimo, decimo quinto, Indictione tertia Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Leonis Papæ decimi, anno ejus tercio, die vero vicesima nona Mensis Augusti, hora undecima, circa meridiem, in Oppido Imperiali Ulma, Constantiensis Diæcesis, & illic in Monasterio ad Insulas Canonorum Regularium Ordinis sancti Augustini, dictæ Diæcesis, Provinciæ Moguntinæ, in solita habitatione Domini Præpositi, personaliter constitutus Reverendus in Christo Pater, & Dominus, Dominus Michael Præ-

Tom. V. Cann. Regg. Orig. Pars altera,

K k k k k

Præ-

Præpositus dicti Monasterii ad Insulas Principalis & principaliter pro se ipso, in mei, Notarii publici, testiumque infra scriptorum præfencia, exponendo proposuit, quod nimirum verum esset, quod paucis transactis diebus quidam assertus Notarius, Petrus Nieffer nonnullos Processus, absque tamen mandato, taliter, qualiter sibi ex parte quorundam, Augustini Mayrs, & Martini Millers, Presbyterorum Professorum, & Conventualium dicti Monasterii ad Insulas, insinuaverit, ipseque dictus Dominus Præpositus ex abrupto, & minime præhabita deliberatione hæc, aut in effectu similia verba vivæ vocis oraculo duntaxat protulisset, videlicet: *Nos appellamus ad Sanctissimum nostrum Papam Leonem decimum, non bene informatum, ad melius informandum.* Cum autem sapientis sit, propositum in melius commutare, & præcipitanter acta reformare; idcirco certis de causis ad id animum suum merito moventibus, bene deliberatus, & avisatus, ex ejus certa scientia, & spontanea voluntate, ac proposito deliberato, omnibus melioribus, modo, via, causa, forma, & effectu, quibus de Jure melius, & efficacius fieri deberet, dictam suam Appellationem vocalem, & extrajudicalem, specialiter, & expresse revocaret, cassaret, & annullaret, ac defacto revocavit, cassavit, & annullavit, & nullius roboris, & momenti esse voluit, requirens me Notarium publicum subscriptum, ut sibi supra præmissis omnibus, & singulis unum, vel plura, publicum, vel publica Instrumentum, & instrumenta conficerem, & confecta traderem tot, quot sibi erunt necessarium, & necessaria. Acta fuerunt hæc anno, Mense, die, hora, Indictione, Pontificatu, & loco, quibus supra, præsentibus tunc & ibidem honorabilibus, & discretis viris, Domino Caspar Vischer, Domino Caspar Wutm Presbyteris, & Capellanis Ulmæ, Christophoro Winckelhofer de Ehingen, & Bartholomæo Haun de Wangen, Clericis Constant. Diæcesis, Ulmæ morantibus Testibus, ad præmissa vocatis, rogatis pariter, & requisitis.

(L.S.N.)

Et ego Hieronymus Winckelhofer de Ehingen, Clericus Beneficiatus Constantiensis Diæcesis, sacris Apostolica, & Imperiali Auctoritatibus Notarius publicus. Quia præmissorum revocationi, cassationi, annulationi, & cessione, omnibusque, & singulis aliis, dum, sicuti præmittitur, fierent, & agerentur, una cum prænominatis testibus præfens interfui, eaque omnia, & singula sic fieri vidi, & audivi; idcirco hoc præfens publicum Instrumentum ex Prothocollo manu mea propria scriptum confeci, & in hanc publici Instrumenti formam redegi. In fidem & testimonium omnium, & singulorum præmissorum ad hoc debita cum instantia rogatus, vocatus pariter & requisitus.

§. IV.

Revocat Præpositus Wengensis Professos suos Canonicos sub certis Conditionibus domum.

Rebus sic stantibus jam agere aliud haud potuit desolatus Præsul; exosculatus est dextram Excelsi, Wengamque suam ejus curæ, ac Providentiæ, quæ omnia sapientissime disponit, ac ad finem optimum dirigit. Conversus ad Apostolicos suos Conservatores, præsertim ad S. Crucis Præpositum Vitum, ex illius consiliis pendit totus, ac potissimum ex illius suavis vi Brevis Apostolici, solenniter Ulmæ publicati, sub conditionibus Professos suos Religiosos Vienna revocavit, ac eodem adhuc anno, nempe 1515. die sexta Mensis Octobris, hanc Revocationem cum Brevis Pontificio legaliter insinuari fecit. Sequentia hoc demonstrant, quæ tergo Instrumenti Publicationis in Pergameno scripti sunt adnotata.

In Nomine Domini Amen. Anno de Nativitate Ejusdem Millesimo quingentesimo quinto decimo, Indictione tertia, die vero Sabbathi, sexta Mensis Octobris, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini Leonis, Divina Providentia Papæ decimi, anno ejus tertio, Ego Notarius infra scriptus, pro parte Reverendi Patris, Domini Michaelis Præpositi Monasterii in Insulis Oppidi Ulmenis Constantiensis Diæcesis Principalis in retroscripto Litteris

ris principaliter nominati, juxta ipsarum Litterarum retroscriptarum tenorem requisitus. ipsis Litteris per me visis, & ut deceit, reverenter receptis, devotos Fratres, Dominos, Augustinum Mayer, & Martinum Miller, Presbyteros Professo, & Conventuales præfati Monasterii in Insulis, in Ulma, accessi, ipsisque retroscriptas Litteras, sive Processum hujusmodi retroscriptum, quibus melioribus modo, via, Jure, causa, forma, & ordine, quibus potui & debui, insinuavi, & publicavi, & in eorum notitiam, quantum melius potui, deduxi, eisque exhibui, ac alias & alia feci, prout in dictis retroscriptis Litteris continentur, aliaque ejusmodi debite executus fui in signum veræ Executionis. Copias earundem Litterarum, sive Processus hujusmodi dictis Fratribus tradidi, & dimisi; & consequenter anno & die, quibus supra omnibus melioribus modo, via, forma, & ordine, quibus potui Reverendo Patri, Domino Stephano Kleker, Decretorum Doctori, Officiali Viennensi, vigore & tenore retroscriptarum Litterarum inhibui, ne se in hujusmodi negotio contra Dominum Præpositum supradictum impediatur, aut quovis modo intromittatur, Copiamque Litterarum hujusmodi auscultatam præfato Domino Officiali tradidi & dimisi. Super quibus omnibus, & singulis per præsens publicum Instrumentum, manu mea fideliter scriptum, prælibato Reverendo Patri, Domino Michaeli Præposito tradidi. Acta sunt hæc Viennæ in domibus habitationum Reverendi Patris Domini Stephani Kleker, & Officialis præfati ac dictorum Fratrum, Augustini Mayer, & Martini Miller hinc inde respective, sub anno, Indictione, die, mense, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem Venerabili & Nobili Viris D. Christophoro Ziegelhofer, artium Magistro, & Sebastiano Leininger, Laico, Litteratis, Pataviensis, & Bambergensis Diæcesis, testibus ad præmissa vocatis, rogatis, & specialiter requisitis.

(L.S.N.)

Et ego Erhardus Hueber, Clericus Pataviensis Diæcesis, Apostolica Autoritate publicus Notarius, quia dictæ insinuationi, Publicationi, Notificationi, Requisitioni inhibitioni, omnibusque aliis, & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent, & agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, quæque sic fieri vidi, & audivi, & per me ipsum feci. Ideo per præsens publicum Instrumentum a tergo manu mea propria fideliter scripsi, confeci, subscripsi, publicavi, ac in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi in fidem, & testimonium horum, & singulorum præmissorum rogatus, & requisitus.

Hac insinuatione legali Brevis Pontificii facta, non invenio ambos absentes Canonicos aut Canonicali Portioni suæ, aut Juri revertendi ad gremium renuntiasse; semper enim annis quoque posterioribus se gessisse pro Collegii nostri membris, ex multis mihi constat; nec etiam hoc jure illos Michaellem privasse. Hoc unum mihi certum, dilectam Musarum sedem, Vienensem Universitatem illos minime deseruisse; connivebat etiam haud dubie in hoc, rerum articulo illis posterioribus annis Michael Superior: cum adverteret, Religionem Catholicam post annum 1517. Ulmæ omnino languescere, ac omnia ruere in peius; cum Zwinglianis partibus plures ex civibus accederent.

§. V.

Myllius laudabili optimorum morum constantia, ac Litteris florere pergit.

Charismata meliora æmulari semper interea studuit Martinus noster cum sodali suo, Augustino Mario, nec unquam a virtutis religiosæ tramite illum deflexisse innotuit. Inter Academicos Viennenses eminuit semper, ac conversationis optimo Exemplo, magnæque Eruditionis laudibus Mecænatibus suis commendavit. Viennæ illius opera usus est Reverendissimus Abbas, D. Benedictus Chelidonius, Ordinis S. Benedicti Monasterii Scotorum in promovendo ad publicam lucem *Libro Sententiarum Magistri Bandini*; de qua re ipsemet Chelidonius in sua ad Sigismundum

K k k k k 2

dum

dum Abbatem Mellicensem Epistola habet sequentia: *Paternitas tua Reverenda Librum quemdam ævi plenum, cui titulus erat (Liber Sententiarum Magistri Bandini) paucos ante dies iudicio Doctoris Eckii repertum protulit; quem, cum publicatu dignum unancti sententia iudicassemus, abs te, Pater optime, quod domesticis tunc curis omnino fore obnoxius, Ejus revidendi, & qua maxime indiget, castigandi provincia mihi tunc forte minus negotioso, demandata est. Quam ego, utpote Paternitati tuæ multa pro benevolentia multisque beneficiis plurimum debens, audacia magis, quam fretus peritia, assumpto mecum in eam operam Martino Millio, Regulari Canonico, & nostri Monasterii tunc Plebanus (Plebano) viro in omnem rem Litterariam abunde expedito, promptus obii, & eo, quo Petrus Longobardus (Lombardus) modo, quantum licuit, distincti, & a mendis, quibus plenior, quam Lombardus maculis erat, vindicavi, Authoritatum denique loca pleraque adnotavi &c. Videatur P. Martinus Kropfius in Bibliotheca Mellicensi pag. 79. Nota est inter Litteratos de hoc Bandino, ac Petro Lombardo, qui Canonicus Regularis fuit, controversia, quisnam horum duorum alteri sua debeat? quam optime diremit Clarissimus P. Pezius, Litterarii Cætus insigne decus, dissertat. Isagogica in I. Tomum Thesauri Anecdor. ex codice Alcahæ superioris, in quo Bandini Opus: *Abbreviatio de Libro Sacramentorum Magistri Petri, Parisiensis Episcopi, fideliter Acta* apertissime affirmatur, quod etiam laudatus Kropfius monet.*

Anno decimo septimo erga Christum passum, ejusque Virginem Matrem affectum suum prodidit opusculo, hætenus nondum viso; in quo omnia complexus est, variisque Odis de B. Virgine auxit: quas Hymnorum Latinorum metris artificio illigavit non contemnendo, ævoque suo plane novo; quem libellum publicis Typis donavit sub hoc titulo: *Passio Christi von Martino Myllio in Wengen zu Ulm geistlichen Chorherrn gebracht, und gemacht nach der gerümten Musica, als man die Hymnus gewont zu brauchen, und hiebey angezeigt vor iedem gedicht unter Was Melodey zu singen werd, in 4to. tribus duntaxat philyris constat. In fine hæc leguntur: Gedrukt und vollend in Kosten des erbern Joannis Haselbergers, aus der Reichen Ow, Costanzer Bistums anno MDXVII. Præmonetur Lector in secunda primæ paginæ facie, Editionem hanc factam esse cum Gratia & Privilegio Cæsareo, ad decem annos duraturo. Habetur hujus Libelli fragmentum in Bibliotheca Wiblingensi, illumque satis diffuse recenset D. Joannes Georgius Schellhornius Superintendens Memminganus in *denen Ergößlichkeiten aus der Kirchen historie, und Litteratur, Parte I. pag. 55. sub hac Rubrica: Ein Gesangbuch vor der Reformation, num. VI. quæ in Martino Myllio Schellhornius carpit, ad Polemicos pertinent; mihi extra hanc arenam in præsentem opere posito non placet refellere illius scrupulos; quod ab aliis jam abunde est factum.**

Die Christenlich Verkündigung von Gabriele Erzengel, zu singen unter dem Thon:

Ut queant laxis.

Nachdem, den Menschen Cherubin mit Schaden
Ausjagt, von Tröd des Paradüs, beladen,
Mit schwerer Sünd, daß er do solt beklagen,
und Sünd beweinen,
Do wurd gemainlich gut, und böß verlohren;
Es kam dann Gott, von rainer magt geboren,
Die er von Ewigkeit hat außerkoren,
möcht uns verainen.
Nun bsass die hochst Treyainigkeit, mit Namen
Vatter, sein Weißheit, Lieb bind sy zesamen
Ain Kott, und bschoss, daß solt menschlichem Samen
Gott selb erlösen.
Wend zu Mariam Gabriel ward gsendet,
Der auch solch Beschuss Red Gottes, recht vollendet,
Sprach: grüess dich, voll Gnad, Gott hat dich gesegnet,
solt Ihn genesen.

Ma-

Maria sagt, genzlich in meinem Herzen,
Bin ich so unwerd, daß ich Gott ohn scherzen,
Soll darzu, Jungfrau bleibend, ohn all Schmerzen,
von mir geben.

Ich bin des Herren Dienerin, und Magt
Mein Will in Gott ist, und mein Gemüt behaget
In seiner Lieb, beschäch mir in kurzen Tagen,
Nach dein Begehren.

In diesem punct, das Ewig Wort verainet
Ward mit der Menschheit, drum daß er berainet
Sunderliche Mackel, als er dann beschainet,
Nach seinem sterben.

In hoc teutonico carmine videmus, quod Myllius accurate observaverit Saphici carminis metrum.

An ad hunc nostrum Martinum Myllium etiam pertineat, & ex illius calamo prodierit Libellus, qui apud M. Georgium Draudium in Bibliotheca Classica pag. 1457. memoratur sub hoc titulo: *M. Martini Myllii Hortulus Philosophicus in 8. apud Bartholomæum Voigt*; aliis divinandum relinquo. Juvit supra ex recensito Myllii opusculo specimen Saphicum aliquod excerpere, ex quo benevoli Lectores de cæteris judicium ferre poterunt.

§. VI.

In locum Myllii ad Canonicatum Regularem Wengensem suscipitur alius.

Anno 1519. Michael Wengensium Antistes, diuturnioris Religiosorum suorum absentia pertæsus, postquam non raris Litteris paternum suum affectum illis manifestasset, tandem statuit, loco utriusque sacram suam familiam novis augere tyronibus; communicato itaque illius cum Conservatoribus suis maturo Consilio, ad executionem Brevis Apostolici, a Leone X. impetrati processit, & duos alios in locum Martini Myllii, & Augustini Walsæ oriundum, & Valentinum Bainlinum veste Canonica cum Capituli sui consensu anno præcedente induit, atque hoc anno ad Professionem trium Votorum admisit. Quæ omnia veritati esse consentanea, subsequens Instrumentum publicum, in lingua vernacula conceptum, ab Hieronymo Winckelhofero subscriptum, & roboratum convincit.

Copia.

In Gottes Nahmen Amen! kund, offenbar, und wissend sy allen, und jeden, so dits gegenwürtig offen Instrument ansehen, lesen, oder hören werden, daß in den Jahren, als man zahlt nach Christi, unsers lieben Herren Geburt tausend fünf hundert, und im nünzehenden, in der sibenden Römer Zünß Zahl, Indicio zu Latein genannt, by Regirung unsers Allerheiligsten in Gott Vatters, und Herren Herrens Leonis Pabsts des zehenden sins Pabstums im sibenden, usden zehenden Tag des Monats Junii, in der ninten stund Vormittag, in des heiligen Richs Statt Ulm, Costanzer Bistums, und Maynzer Provinz, und daselbsten dem würdig Gottshaus zu den Wengen St. Augusteins Ordens, in dem Capitelhus in mie offen Notaris und der, hernach benannten globwürdigen Zügen, auch eins ganzen Convents in belittem Capitel versamelt gegenwürdigkeit, ist persönlich erschinen der Ehrwürdig, und geistlich in Gott Vatter, und Herr, Herr Michael, des obgenannten Gohhus zu den Wengen Probst, durch sin eigen Mund dits nachfolgend Minung redende, und erzehlende: würdig, ehrsame, und lieb Herren, und Brüder! ihr habt gut wissen, wie zu vergangenen Jahren Herr Augustein Mayer, und Herr Martin Müller, beed von Ulm Priester derselben Zeit Convent Herrn dits Gohhus gewesen, ohne min, als ihres Prälats, und Obern Gunst und Willen, sich aussere disen minen Gohhus gethan, und gen Wien versügt haben, daß auch ich, als ihr Prälats, und Ober Sy beed, und ihr jeden insonder zu mehrmalen

Tom. V. Can. Regg. Orig. Pars altera.

L 1111

vats

väterlich, und treulich requiriren, ermahnen, und erfordern lassen hab bey der heilige Gehorsami, und ihren gethanen Glübden, auch den p̄n der heiligen Regel St. Augustins, und des gemeinen Rechten, daß Si sich in einer gerünten, und bestimmten Zeit widerum persönlich in obgemeltdt Gozhuß zu den Wengen verfügen, und darinnen dem Allmächtigen Gott dienen, und die Bürdin, und Schuld der Gehorsami tragen, und usrichten, wie Sy dan das us Kraft ihrer gegebenen Boten zu thun schuldi synn, daß alles Sy aber veracht, und nit gethan haben, sonder ohngehorsamlich usblibe syn, dardurch der täglich Göttlich Dienst in obgemelten Gozhuß merklich verhindert, und gemindert, auch der Stiffter, und andere dits Gozhuß Gutater di ihr heilig Almusen an dits Gozhuß darumen geben haben, das der Göttlich Dienst gemehrt, die Seelen getröst, und der Nebenmensch gebessert werden, letzter will nicht gehalten, noch vollzogen, sonder schwächt worden ist, uff das hab ich mich dess alles unfer min, und mins Gozhuß erreischer Nothdurfft bey Päßstlicher Hailigkeit durch ein Supplication erklagt, und ihr Päßstl. Hailigkeit um väterlich Hilf angerufft, und gebetten, welsch Päßstl. Hailigkeit als Liebhaber der Gaistlichkeit mir, und einem jeden mines Nachkommen Probst zu den Wengen, unter andere begnadunge gnädiglich vergunt, und zugeben hat, das an statt der Abwesenden Conventherrn, dy sich ohne Gunst, und Willen eins Probsts usser dem Gozhuß gethan haben, oder hinsüro thun werden vor und ehemale Sy sich ihrer Pfründen verzügen, und begeben hätten, ander an ihr Statt zu erwählen, zu nemmen, und dem Gozhuß zu incorporiren, und darauf minem Gozhuß zu Conservator und handhaben dits gemelts Indults mein gnädig Herrn Bischoff zu Augspurg, auch ein Probst zu dem heiligen Creuz zu Augspurg verordnet, und gebeten, welcher ist gemelter Probst zu dem heiligen Creuz, als Päßstlicher Conservator obbemelt Herr Augustein Mayr, und Herr Martin Müller auf min zugeben, und nachlassen usser Gnade, und Ubersuß, und keiner Schuldigkeit väterlich ermahnet, und ihnen aber eingeräumt Zeit bestimbt, darinnen Sy sich widerumen obgemelt Gozhuß zu den Wengen verfügen, und thun auch darinnen dem Allmächtigen diene, und daß Joch der Gehorsami tragen sollen, und möchten. Solch des Päßstl. Conservators väterlich ermahnen Sy aber gleich als wohl als das min veracht haben, und ohngehorsamlich uss bliben syn, damit dan der Göttlich Dienst in obgemelten minem Gozhuß zu den Wengen gemehrt, die Seelen getröst, und der Nebenmensch gebessert, auch der abwesenden zweyer Herren Statt durch andere geistlich Personen erstatt werde, so hab ich in Krafft des obgemelt Päßstlichen Indults Nichl Thoman von Waldsee, und Valentin Bainslin von Lauingen, Costanzer, und Augspurger Bistume, mit wissen, willen, und zuthun eines ganzen Convents allhie gegenwürtig, an statt obgemelter zweyer Conventherrn in das Gozhuß an- und uss genommen, und ihnen des heiligen Ordens Kleyder angelegt, Sy probirt, und nach genugsamer probation zu der profess angenommen, alles nach luth, Innhalt, und Vermög des Päßstlichen indults, dahin ich mich referir, und zich, und damit solches, wi oblüth; dester kräftiger, und beständiger sy, und blib, so requirir, und erfordere ich Michael Probst an euch, Offen Notari, mir, und minem Gozhuß über solch min Handlung ein, oder mehr Offen Instrument, und globwürdig urkunde, wie sich gepürt, zu machen, und zu geben. Des ich nachbenanter offuer Notari mich uss Pflichten mines Amts zu thun bewilliget hab. Geschehen sind dise Ding in den Jahren Päßstlicher Regierung, auch Monath, Tag, Stund, und an den Enden, wie obstatt, in Gegenwartigkeit der Ehrsam, und Ehrbaren Herren Michael Kotten, Pfarrer zu Ballendorff, Zergen Proben, und Johannes Kammen von Untertürkheim, Augspurger und Costanzer Bistumen, als Bezügen hierzu erfordert, und, wie sich gepürt, erpetten.

Und wann ich Hieronymus Winkelhofer von Ehingen, Cleric Costanzer Bistums, und Münzer provinz auser Päßstlich und Kayss. Oberkeit ein offener, und von neuen approbirter Notari by solchen fürhalten, Reden anzeigen, und protestiren, auch allen und jeden obgeschriben Sachen mit samt den obbestimbt Bezügen persönlich gegenwürtig gewesen bin, das alles also geschehe, gesehen und gehört, hierumen hab ich das Instrument durm einen andern obligenden meiner Geschöfft halben treulich geschriben, darüber gemacht, und mit eigenem gewöhnlichem Nahmen, Zunahmen, und Signet unterschriben, und consignirt, darzu sonderlich, wie sich gepürt, durch obgemelten meinen gnädigen Herrn Probst sonder zu mehrten globwürdiger Zezeugnüß obermelten Sachen requirirt, und erbetten.

(L.S.N.)

An-

Annus mortis Michaelis Thomani in Necrologio nostro non invenio, Valentinum tamen Bainlinum Herbrechtingano Canonorum Regularium Cœnobio postmodum fuisse incorporatum, ex eodem Catalogo, in Capitulo adhuc extante disco anno 1522. quo anno jam decesserat Meritissimus Præsul, qui ad Professionem Canonicam in Insulis nostris illum admisit.

Quæstio merito hic moveri posset, quis Myllio, dum Viennæ tamdiu hæserat, contra voluntatem sui Superioris, debita subministraverit alimenta? ad hoc quæsitum respondeo, non immerito affirmari posse, Mecænatem illum insignem reperisse in Reverendissimo Viennæ Scotorum Abbate, qui supra §. V. in Litteris suis ad Abbatem Mellicensem testatur, Martinum hunc nostrum suo tempore *Plebanum* egisse *Monasterii sui*; cumque Operarius dignus sit mercede sua, haud dubie ex liberalitate hujus Monasterii necessaria vitæ alimenta, victus, ac vestitus illi obvenire, usque dum suam promotionem alibi, ut mox audiemus, obtinuit.

§. VII.

Millius fit Præpositus, in Strettenthal, ac brevis est Regiminis.

Assumpto in locum Professionis suæ alio, misericordia Numinis non deficit. Hanc etli modicam noticiam nobis non invidit parca antiquorum nostrorum manus; testatur enim vetus nostrum Chartularium Promotionem illius hisce verbis: *Martinus (Myllius) in Præpositum in Monasterio Schrettenthal, sive Shettental, electus, sed duos sub regimine suo annos haud complevit, quin morte præventus diutius ante Luci suum extremum clausit diem anno Catholicæ veritatis 1511.* Verum extremus hujus anni calculus evidenter fallit, & ad oculos patet illum corruptum, & ab aliquo imperito rasuram expertum esse; cum certum, & evidens sit, Martinum anno decimo septimo hujus Sæculi, imo (ut ex allato proxime instrumento manifeste colligirur) decimo nono adhuc vixisse; quo necdum in Præpositum Schrettenthalensem fuerat promotus. Quantum ex dubiis rasuræ vestigiis colligò, mors illius in annum 1521. incidit. Præposituræ Strettalensis, sive Schrettenthalensis nothen apud Authores, quos consului plures, detegere haud potui, nisi apud Sebastianum Ligodentium, sive Hackenzahn, qui in MS. Auctario ad Pennotum MS. habet sequentia: *Schrettenthal. Hujus Monasterii Præpositus est D. Martinus Millius, Presbyter, & Canonicus Regularis S. Michaelis in Wengen Ulmæ, ibidemque mortuus est anno 1511. ex relatione ad me transmissa.* Ex contextu horum verborum clare desumitur, relationem nullam aliam habuisse, quam ex Wengensi nostro Collegio; versamur proin adhuc in iisdem tenebris. Suspicio, hanc Præposituram olim sitam fuisse in Austria inferiore; sed modo extinctam, atque etiam cum illa omnem memoriam Præpositorum: cum nec illius meminerit eruditissimus in historia Collegiorum nostri Ordinis Zunggo noster.

Hæc itaque sunt, quæ de Augustino Mario, & Martino Myllio commemoranda nobis reliquit Sæculi decimi sexti avaritia; Si politicum exulceratorum illorum temporum statum considerare velimus, si Collegii nostri criticæ circumstantiæ obversentur animo, si diuturnum Ambrosii Kauthii perpendatur exilium, si aliquorum tunc temporis Collegium nostrum inhabitantium spectetur in moribus, ac in fide tepiditas, ac studiorum neglectus, mirum nullatenus mihi, posterisque nostris accidere debet, majorem, ac meliorem de tantis viris non superesse noticiam. An vero hoc Antecessorum nostrorum silentium in causas, hæctenus relatas refundemus? si nobis pateret divinorum consiliorum abyssus, fors alia mentem nostram subiret cogitatio. Fuere Augustinus Marius viri posterorum memoria digni, viri docti, & eruditione præstantes, religiosi moribus, ac virtutibus Christianis ornati; ad dignitates Ecclesiasticas evecti fuere temporibus illis exulceratis, ob zelum fidei Principibus, ac viris maximis æstimati, ac in amoribus; nihilominus brevioris vitæ aut nullos, aut paucos admodum brevissimosque habuere post mortem laudum suarum præcones; cur ita factum sit, solus ille novit, qui corda scrutatur, & renes Deus; ante cujus conspectum ambo nunc stant, & meritorum suorum præmium in beata æternitate capientes, omnia hæc terrena despiciunt, & cum virtutum suarum, zeli præprimis apostolici atque dilectionis augustinianæ, tum scientiarum Ecclesiasticarum nos esse volunt imitatores, malorum vero actuum suorum, quibus adversus pietatem, quam sacræ Matris suæ, Canonix nostræ, & adversus religiosam, quam Præposito suo debebant, ex infirmitate humana deliquerunt, Dehortatores erunt perpetui.